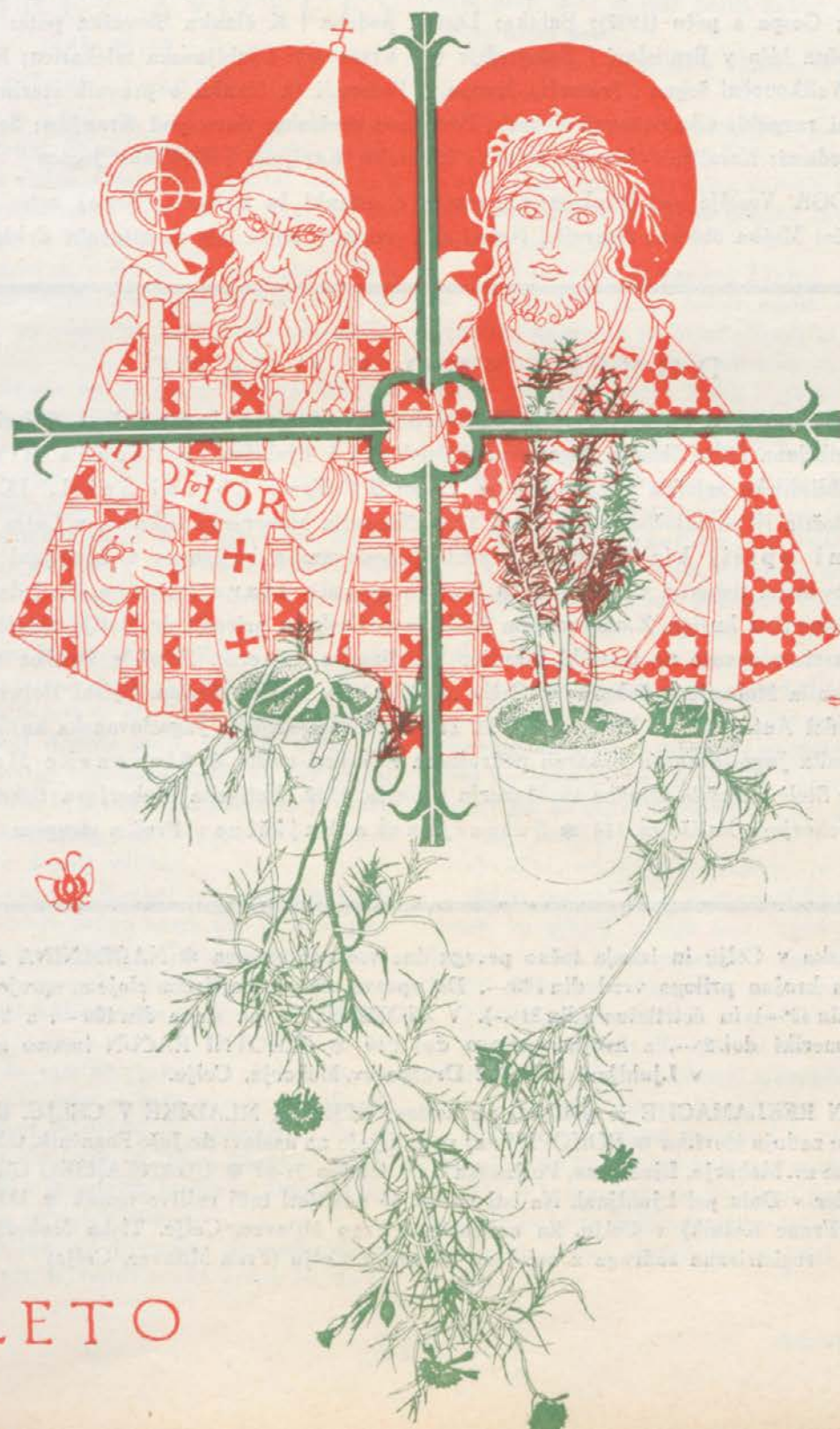

MLADIKA

+ DRUŽINSKI LIST +

V S E B I N A A P R I L S K E Š T E V I L K E

LEPA POLJANA Trop brez zvoncev (Janez Jalen) | Krvnik Čača Krvopivec (Jan Plestenjak) | Slovaška pota (Viktor Smolej) | Tabor (Narte Velikonja) | Gosposki hlapec (Ivan Zorec) | Samosevec (Joža Likovič) ★ PESMI Blagoslovljena (Ivan Čampa) | Janez Krstnik (Mihael Utik) | Pomladni motivi (Leopold Stanek) | Pastir poje... (Jože Dular) ★ PISANO POLJE Slovenske pravne starine (dr. Josip Žontar) | Kapljice (Anton Moder) | Človek — sovražnik in zaščitnik narave (Albin Zalaznik) | Nove knjige | Karla Bulovec - Mrak ★ DOM IN DRUŽINA Domače šolske naloge in starši (dr. Bogo Draguš) | Dekliška jopica (El. Skalický) | Dobra kuharica (M. R.) ★ ZABAVA IN ŠALA Smešnice | Uganke in mreže SLIKE Benjamin Vautier: Molitev pred jedjo | Karla Bulovec - Mrak: Virtuoz; Portret Sonje Severjeve; Otroška glavica; Gospa s pečo (1937); Babika; Lastna podoba | K članku Slovaška pota: G. R. Donner, Sv. Martin; Baročna hiša v Bratislavi | Fotografije (Fr. Krašovec): Ljubljanska mlekarica; K žegnu nesó; Od blagoslova; Velikonočni žegen | Sramotni kamen v Podsredi (k članku o pravnih starinah) | Zojsova zvončica v skalni razpoki; Okamenevajoči mah; Povečane snežinke; Sava pod Kranjem; Sava nad Medvodami; Koraljnik - klasnjača (slike k članku Kapljice) | Dekliška jopica

KROJNA PRILOGA Veselje nad otrokom; Čarovnije z ostanki in čipkami; Nekaj zate; Gospodinjski hranilnik; Brisače; Moška obleka; Nasveti | Nekaj slik vzorcev oblek za doraščajoča dekleta in otroke

D O B I L I S M O V O C E N O

Naša narodna vzgoja in obramba. Ob 20 letnici življenja v lastni državi. Spisal Etbin Boje. Samozaložba. Ljubljana 1939. Tiskala Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani ★ Podobe Mihe Maleša. Rajko Ložar. Bibliofilska založba v Ljubljani ★ Franc S. Finžgar: Zbrani spisi, IX. zvezek. Štiri ljudske igre. Založila Nova založba v Ljubljani 1940. Natisnila Mohorjeva tiskarna v Celju ★ Aleš Ušeničnik: Izbrani spisi, I. in II. zvezek. Založila Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani 1939 in 1940. Natisnila Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani ★ Sveto pismo stare zaveze. Prvi del: Pet Mojzsovih knjig in Jozuetova knjiga. Z odobrenjem škofa lavantinskega priredil dr. Matija Slavič, profesor biblijskega študija stare zaveze na teološki fakulteti ljubljanske univerze. Založila Družba sv. Mohorja v Celju 1939. Natisnila Mohorjeva tiskarna v Celju ★ Alahov vrt. Roman. Spisal Robert Hichens. Iz angleščine prevedel Anton Anžič. Naša knjiga II. Založba »Naša knjiga« Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani 1940. Natisnila Jugoslovanska tiskarna podružnica v Novem mestu ★ Slovenske Marije. Zbral in uredil France Stelè. Založila Družba sv. Mohorja v Celju 1940. Natisnila Mohorjeva tiskarna v Celju. Mohorjeva knjižnica 114 ★ Salezijanska knjižica: Proč s trupom

MLADIKA se tiska v Celju in izhaja točno prvega dne vsakega meseca ★ NAROČNINA za Mladiko je letno din 84.—, s krojno prilogo vred din 100.—. Da uprava ustreže najširšim slojem, sprejema naročnino tudi polletno (din 42.—) in četrtletno (din 21.—). V INOZEMSTVU pa stane din 100.—, s krojno prilogo din 116.—; v Ameriki dol. 2.—, s krojno prilogo dol. 2.40 ★ ČEKOVNI RAČUN imamo za Jugoslavijo v Ljubljani št. 11.412 Družba sv. Mohorja, Celje.

NAROČNINO IN REKLAMACIJE je pošiljati na naslov: UPRAVA MLADIKE V CELJU. Reklamirati se more vsakokrat le zadnja številka ★ ROKOPISI naj se pošiljajo na naslov: dr. Jože Pogačnik, tehnični urednik publikacij Družbe sv. Mohorja, Ljubljana, Poljanska c. 28, telefon 31-68 ★ UGANKARSKO GRADIVO sprejema Janko Moder v Dolu pri Ljubljani. Na isti naslov je pošiljati tudi rešitve ugank ★ IZDAJA Družba sv. Mohorja (dr. Franc Kotnik) v Celju. Za uredništvo: Fran Milavec, Celje. Tiska Mohorjeva tiskarna, registrirana zadruga z omejeno zavezo, v Celju (Fran Milavec, Celje)

TROP BREZ ZVONCEV

JANEZ JALEN

Križasto rogovje

Po dolinah je odcvetela češnja, po gorah so pa odpeli petelini. Stari pretepač v Skalju je obmolknil za vedno. Odstrelil ga je bil zakupnik sam, pa ga ni smrtno zadel. Peter ga je iskal ves dopoldan, preden ga je iztaknil za dobre tri streljaje daleč od gredi zaritega v dračje, in ga pobral. Tudi ruševce v visokem planinskem svetu ni več plesal po jasah in hrbtih. Z macesnov pa je še grulil zakasnelim kokoškam.

V vrhovih ozelenele bukve se je čimdalje bolj na gosto oglašala kukavica. Srnjaki so si drgnili in čistili in likali doraslo rogovje in se pripravljali na pretep in na prsk. Srne matere so odšle od tropičev, da v skriti samoti skoté in postavijo na noge mladi zarod.

Iz stanov na planinah se je spet dvigal dim. Rezek vonj po razhojenih kravjčkih je puhtel iz hlevov. Neutrudno je čez dan pozvanjala živina. Zvečer pa sta se oglasila pesem in vrisk.

V nemajhno jezo Hribarjevemu Petru sta v orlišču nad Savico žvižgaje začivkala dva mladiča.

Tkalčeva Jerca to leto ni planinila. Doma so se bili zavoljo tega skoraj dogrda sprli. Oče je tiščal, da Jerca mora iti z živino v planino, Jerca pa kar nič ni marala slišati. Ko oče le ni hotel razumeti, se je Jerca kar uprla: »Pa zakaj ravno jaz? Naj gre katera izmed sester. Sta že dve dovolj veliki.«

»Ti si že navajena,« je poiskal oče prazen izgovor.

»Naj se pa še katera druga nauči. Čas je že za obe. Jaz sem se morala še mlajša,« je Jerca oponesla očetu, kako zgodaj jo je vpregel v delo.

Boštjan ni vedel kaj oporekati: »Pa je bolj prav, če greš ti.«

»Ne govori no, ko sam ne verjameš,« se je vtaknila v pogovor mama. »Še tako se rado narobe naredi, nikar šele, če sta fant in deklič že zgovorjena, da se bosta vzela, kakor sta Jerca in Peter, ko bi se moral kar vselej pomuditi v samotnem Jerčinem stanu, kadar koli bi ga opravek privedel mimo.«

»Tudi doma ne boš nič obranila,« je posmehljivo prisekal Boštjan: »Je še vedno res in vedno bo, da je

laže pasti poln mernik bolhá kakor eno samo žensko, če se sama noče.«

»Ne rečem,« je pristala Tkalka. »Priložnost je pa le priložnost.«

Jerci je bilo preveč. Jezno je zablisnila z očmi proti očetu: »Nič ne natolcuje. Sem znala biti poštena doslej in bom znala biti odslej. Zavoljo Petra in sebe sem lahko vse leto v gorah, še pozimi. Zavoljo vas pa tudi en sam teden ne.«

»Kaj praviš?« je zasikal Tkalec.

»Nisem tako slepa, kakor mislite.« Jerca se je potrkala s kazalcem na čelo: »Nosili bi brašno za mano in poizvedovali, kje hodi, ali vsaj, kam je zabil Peter, da bi bolj brez skrbi hodili s puško naokrog. Pa se motite. Ne grem pa ne grem, kakor mi bo dolgčas po gorah in po Petru.« Jerca je odšla iz hiše in trmoglavo zadrlešnila duri. Čeprav je oče vedel, da ga hči ne more več slišati, je povedal za njo: »Smrklija. Zavoljo tebe in tistega tvojega Petra bom delal, kar bom hotel.«

Tkalka se je zavedela, da zgrda ne bi nič opravila. Premagala se je in lepo poprosila moža: »Boštjan! Tok opusti vendar tisto svojo slò. Vse nas utegneš spraviti v nesrečo, posebno pa Jerco, ko vendar veš —«

»Vem,« je Tkalec jezno presekal ženi pohlevno besedo, »da jaz Petru ne bom tiščal pod nos, on naj pa nikar ne oprézuje za mano. Če pa ponevedoma naletiva drug na drugega, naj se naredi, kakor bi me ne videl, dokler mu ne izginem izpred oči. Ali pa naj se ne ženi pri moji hčeri.«

»Je še ni vzel in lahko razdere,« je zaskrbelo mater.

»Samo poskusi naj,« je zagrozil Tkalec. »Preklicano drago bo plačal vožnjo lesa izpod Zátrep. Pa ga imamo še na vse močnejšo verigo priklenjenega, o kateri se še njemu samemu ne sanja ne.«

Tkalka je pomolčala in pomračil se ji je obraz: »Če te prav spregledam, Boštjan, bi bilo tebi kar prav, če bi se Jerca in Peter v planini spozabila. Bi vsaj Petra še bolj privezal. Kaj ne?«

Mož je malomarno zamahnil z roko: »Prava reč. Bohinjci smo kaj takega vajeni skoraj kakor žgancev.«

»Da te le sram ni,« je Boštjanu pogrozila žena. »Še lastno hčer se ne bojiš spraviti v sramoto zavoljo svoje lovske sle. Samo prinesi mi še kdaj kako divjačino k hiši.«

»Prav. Pa jejte suh krompir.«

Tkalka je stisnila pesti in zobe: »Ko bi mogla stakniti tvojo puško, jo na drobne kosce stolčem.«

»Nič se ne boj, ne bo ti prišla pod róke.« Tkalec je odmignil z roko in odšel.

Z očetom Jerca potem več dni ni hotela govoriti, mama pa samo na kratko, zavoljo otrok. Živino je pa odgnala v planino Minca.

Pri Grmu bi bili pa Špelce radi pridržali doma, a je z jokom izsilila, da je šla spet ona planinit. Zakaj so jo gore mikale kakor še nikoli ne, bi ne vedela povedati, slutila pa je, da se ji utegne vse življenje otepati, če ne gre. In nič si ni mogla pomagati, da se je nehote in proti svoji volji razveselila, ko je za vasjo dognala, da bo letos pri Tkalecu planinila Minca in ne Jerca. Minca se menda ne bo grdo držala, če bo Resa rajši ostajal v njenem stanu kakor v Tkalčevem.

Planina je bila dobra. Čez dan je grelo sonce, dež pa je navadno namočil travo ponoči, da živina skoraj nikoli ni bila mokra in ni bilo treba iskati telet, ki se v burji rada zgube. Paša je bila obilna. Na oddaljenejše poseke živina sploh ni zašla. Zato se je v njih tembolj brezskrbno počutila srnjad. Hribarjev Peter jo je pregledoval in ugotavljal stalež. Določeval je, kateri srnjaki so godni za strel in kateri naj bi padli šele po prsku.

Na kres, ko je sonce že pilo roso, je prišel na svojem obhodu v Skališnik. Skrbno je pazil, da je hodil tiho in proti vetru. Na robu goščave, prikrit za mladimi bukvami, je obstal in se pričel razgledovati po poseki. Visoka bilnica, pomešana z vrtinci ognjeno pekočih kopriv, je rasla nekaj sežnjeva na široko pred njim. Za njo se je pričlenjalo malinje, ki je bilo šele komaj na pol doraslo. Po bregu navkreber pa se je pričelo razcvetati celo polje rdečega ciperja. Bodeče kompave in drugih rož, raztresenih po poseki, oko skoraj ni opazilo. Nad cvetjem so šumele čebele, preletavali so se metulji in muhe so brenčale v zraku. Od nekod se je oglašal gozdni strnad, visoko nad vrhovi dreves je pa zažvižgala kanja.

Peter je čakal in se razgledoval po poseki. Na spodnjem koncu je dvignila glavo dolgouha in tenkovratna srna. Oprezovala je naokrog in zapivkala. Odzvalo se ji je dvojje visokih glaskov. Peter, ki je družinico že od prej poznal, je bil vesel, da mati mladica še vedno vodi oba srnjačka, čeprav so orli v lovišču.

Počasi je Peter obračal glavo po poseki navzgor. S črvom v kljunu se je dvignil s tal drozd, posedel na vejici odraščajoče bukke, se razgledal naokrog in odletel v košato smrečje. Koj za njim je prinesla hrano mlademu gnezdu še samica. Ne daleč od Petra se je zamajala trava. Katera žival šari pod njo, Peter ni mogel razločiti. Zaslišal pa je divjo kokoš, ki se je oglašala kebčkom.

Na vrhu poseke blizu gošče je lovčevsko oko obstalo. Prvi hip ni vedel, da li prav vidi ali ne. Pogledal je skozi daljnogled in ugotovil, da iz mladega lesa gleda srnjakovo rogovje. Pa je brž spet zginilo k tlom. Peter bi bil rad ocenil srnjaka, pa se ni hotel nikoli toliko pokazati, da bi ga mogel. Zaslutil je v njem starega pretkanca. Ni mu kazalo drugega, kakor da ga zaleze od druge strani.

Previdno, da niti kokoši ni preplašil, se je Peter umaknil v goščo. In še bolj oprezno je čez dobro četrt ure na drugem kraju pogledal spet z vrha dol na poseko. V najlepši strelni daljavi pod njim se je pasel srnjak. Peter je vedel, da je prav isti, ki ga je bil prej spazil, vedel pa tudi, da ga doslej še nikoli ni videl. Kar načuditi se mu ni mogel. Le od kod je prišel?

Ni bil prav posebno velik, zraščena pa lepó. Na glavi je nosil dragoceno križasto rogovje, kakršno med tisoč srnjaki ne zraste niti enemu. Bilo je razkrečeno z usločenimi stebli. Srednji paroček je bil rajši za spoznanje še višji kakor zadnji. Konice so bile ostre in belo zbrusene, rogovje samo pa temno-rjavo in gosto gabravo. Prav posebno bodenčasta sta bila močna venca. Ves dan bi ga gledal in bi se ne naveličal. Čeprav je rogovje s prostim očesom dobro razločil, je spet in spet dvignil daljnogled na oči. Drozd je priletel stikat tik Petrove noge, zaznal človeka, hitro odletel in zašebetal. Hreščéce se mu je oglasila šoja. Srnjak se je pa neslišno umaknil v goščavo. Peter je vedel, da ga do večera ne bo več na izpregled. Vedel je pa tudi, da skrit v goščavi tanko posluša, da bo dobro razločil njegov korak od koraka srnjadi in bo drugič še bolj oprezen. Lovec je počakal, da se je vse spet umirilo, potem pa nič manj tiho kakor prej srnjak utonil nazaj v goščo. Nepotajeno se je prestopil šele na stezi.

Take volje kakor to jutro Peter že davno ni bil. Najrajši bi bil pel. Noge so mu težko okovane čevlje kar same privzdigovale. In sam ni vedel, kdaj je stopil čez prag v stan Grmove Špelce.

»Kje imaš pa Reso?« je hotela vedeti Špelca.

Peter se je zasmel izpod temnih brk: »Čemu naj bi mi bil. Za napotje. Vso srnjad bi mi splašil. Še sam se človek težko približa, posebno takemu križarju, kakršnega sem danes izsledil.«

»Križarju?« je vprašujoče pogledala Špelca in ni odnehala prej, dokler ji ni Peter natančno razložil, kakšno je križasto rogovje. Peter se je zavedel, da se ne sme preveč dolgo zadržati pri Špelci. Utegnila bi zvedeti Tkalčeva Minca in bi povedala sestri. Jerci bi bilo pa hudo. A preden je odšel, je pričela Špelca molédovati, naj jo pod noč vzame s sabo in ji pokaže izrednega srnjaka. Peter se je branil in se na vse načine izgovarjal, pa je Špelca zagrozila, da ga že sama

Benjamin Vautier: Molitev pred jedjo. (Bern, Umetnostni muzej.)

poišče in ga bo hodila gledat po mili volji. Peter se je zbal, da mu utegne planšarica srnjaka prepoditi. Vdal se je. Špelca mu je pa morala obljubiti, da bo križarju kasneje dala mir in ne bo stikala za njim. Določila sta še, da se proti večeru snideta pod Brdarjevimi macesni. Pa da naj nikomur ne pové, je še zabičal lovec planšarici in odšel v Tkalčev stan.

Z Minco se je Peter pogovarjal vse mogoče, le o srnjaku v Skalju ni zinil niti besedice. Bal se je, da bi za križarja ne zaznal oče Boštjan. Hudo narobe bi bilo, če bi ga začel zalezovati, še bolj pa, če bi ga podrl.

Po južini je Peter legel. Vsa divjad miruje takrat. Kaj bi šaril naokrog in jo motil. Pozno popoldne je spet zadel oprtnik in puško, povedal Minci, da se zvečer ne bo več oglasil in da prenoči, kjer bo pač naneslo. Minca ga je začudeno pogledala, rekla ni pa nič.

Pod macesni je Peter že precej časa čakal, preden je prisopihala Špelca. Kar nič več se nista smela obo-

tavljati. Lovec je poučil planšarico, kako naj hodi in se vede, če hoče videti srnjaka s križastim rogovjem.

Odšla sta proti vetru. Špelca je hodila tik za Petrom, ki je včasih še kaj pošepetal. Potem je utihnil in ji samo še z rokami dajal znamenja. Nazadnje jo je pa prijel za roko, se sklonil in tudi njo potegnil navzdol. Čepé sta obstala za nizkim grmom. Špelca se je od nestrpnosti tresla. Malo jo je bilo sram, pa si ni upala izmakniti roke iz Petrove. Gledala je na poseko, pa ni mogla ničesar opaziti. Lovec ji je stisnil prste in komaj slišno povedal: »Pri tršu za ciperjem.« Špelca, ki je doslej gledala v drugo smer, je srnjaka kmalu ugledala. Sklanjal je glavo, pa jo še hitreje dvigal in obračal na vse strani, kakor bi prav nomenoma razkazoval svoje križasto rogovje. Pasel se je in oprézoval.

Peter je spustil Špelčino roko. Komaj je utegnila pomisliti, zakaj, je že čutila, da ji ponuja daljnogled. Sedaj je videla lepo žival blizu pred sabo. Razločila je, kako premika gobec in razgrizuje odtrgano mlado

brstje. Z uhlji pa je zamahoval in se skušal ubraniti obada, ki je silil vanj.

Dolgo je Špelca opazovala sem in tja prestopajočega se srnjaka, se zaverovala vanj, pozabila celó na Petra poleg sebe in ni bila več tako oprezna kakor spočetka. Naenkrat je srnjak ostolbel, stegnil vrat, pa že isti hip odskočil, se obrnil in z raztegnjenim ogledalom na zadnjici zbežal. Gredé je bokal, kakor bi lajal ostarel pes. Špelca se je hotela dvigniti, pa jo je Peter hitro spet prijel za roko in jo pridržal. Z desno ji je odvzel daljnogled in jo tiho spet odvedel od poseke. Šele na poti je spregovoril: »Veter se je sprevrgel pa naju je ovoval. Morebiti so se mu pa zasvetlikala stekla v daljnogledu.«

»Kaj je tako natančen,« ni nič kaj prav mogla verjeti Špelca.

»O, to so visok gospod,« je še vedno pridušeno govoril Peter. »Kaj obzirno je treba hoditi okrog njega. Najbrž so ga nekje prepodili in se je umaknil v tiho samoto Skališnika. Zato sem se pa ustrašil, ko si zagrozila, da boš sama hodila okrog njega.«

Prav tako pridušeno je Špelca povedala: »Prav je, da si se. S tabo je bilo dokaj lepše.«

Peter ni odgovoril nič. Prav do macesnov sta oba molčala.

Sonce je že davno zašlo. Čez nebo se je prelivala večerna zarja. Temnilo se je. Vse naokrog je bilo tiho. Le drozd se je še oglašal.

Pod macesni je Špelca glasno spregovorila: »Morebiti si bil nejevoljen, ko si me moral čakati. Pa nisem mogla prej priti. Komaj sem se izmuznila. Me je bržčas Tkalčeva Minca opazovala.«

»Res?« Peter ni mogel skriti, da mu je nerodno.

»Sedaj si pa hud name, da sem prišla.« Špelca je govorila, kakor bi prosila odpuščanja.

»Ne, nisem.« Iz Petrovega glasu je zvenela razdvojenost.

»Ne zameri, Peter. Tako rada gledam divjad.«

Peter se je zasmel: »Dobro, da nisi fant. Bi ne bila tako rahločutna, kakor si deklè. Kar gotovo bi s puško zalezovala moj trop. Pa bi si prišla navzkriž.«

»Dobro, da nisem fant in sva lahko prijatelja.« Špelca je obmolnila, kakor bi se bila ustrašila, da je preveč rekla.

Prišla sta v temno goščavo in steze pod nogami nista več razločevala. Peter se je obrnil: »Daj mi roko, da se ne spotakneš ob kakšno korenino.«

»No le,« je bila koj voljna Špelca.

Na planini je pa roko Petru zmaknila: »Saj ti greš spat v Tkalčev stan?«

»Kaj pa misliš?«

»Z mano ne smeš več naprej.«

»Pa če bi šel?«

»Bom huda nate.«

»Nič se ne boj. Sem si že popoldne postlal v Znojnem seniku.«

»Še bolj prav. Lahko noč!«

»Dobro spi!«

Na seniku Peter ni legel. Slišal je, kako je Špelca zapahnila svoj stan. Čez dobrih pet minut je pa nekdo prav po tistem prišel k Tkalčevemu stanu. Previdno je odpiral vrata, pa so kljub temu zacvilila. Peter je po hoji prepoznal Minco. Otrok bi bil, če bi si skušal tajiti, da ni slišala njegovega pogovora z Grmovno Špelco. Pa ga ni nič posebno zaskrbelo. Saj je ravnal, kakor je najbolj prav vedel in znal.

S svitom vred je bil Peter že spet v lovišču. Ni se zadržal dolgo. Mudilo se mu je domov, še prej pa v Tkalčev stan. Sprevidel je, da bo še najbolj pametno, če nič ne prikriva in Minci o Špelci kar sam pove, sicer bi utegnila kdo ve kako nápak nesti Jerci na ušesa. Ogenj je laže gasiti, dokler se ne razgori, jeziku pa na konec priti, preden se zagovori.

Kakor se je bil nadejal, tako je Peter tudi naletel. Jerčina sestra je bila kratkobesedna, obračala mu je hrbet in nalašč ropotala s posodo, ki jo je pomivala. Peter ni maral videti njene nasajenosti. Malomarno si je prižgal tobak, prekrižal noge in vtaknil desno roko v hlačni žep: »No, pa ugani, Minca, s kom sem sinoči hodil po lovišču?«

»Gotovo s kakšno gorsko vilo, ko se ti še danes kar samo smeje.«

Minca ni skrivala nejevolje, Peter se pa ni dal razdražiti. Silil se je na smeh: »Vila ni bila, čeden deklíč pa. Kaj misliš, katera?«

»Nobena ni nič prida,« je revsnila Minca, »katera hodi ponoči s fanti naokrog.«

»Grmovi Špelci pa res ne moreš nič reči,« je oporekal Peter.

Tkalčeva pa je zasmehljivo oponesla: »Zakaj naj bi bila prav ta izvzeta.«

»Zato, ker se za zdaj bolj zanima za srnjake kakor pa za fante.« Peter je besedo poudaril; posebno srnjake.

Minca se je z roko v boku ustopila pred lovca: »To pojdi pravit naši Jerci, če ti bo verjela.«

Peter se je zresnil: »Ji ne bom pravil, pa tudi tebe prosim, da molči. Ne zavoljo mene in Špelce in Jerce, zavoljo lova. Je bolj prav, da se v vaši hiši ne govori, kje se mudijo najlepši srnjaki. Razumeš?«

Minca je zardela, na rahlo prikimala in odšla k ognjišču. Peter je pa pojasnil: »Morebiti sem res napak naredil, da sem Špelci omenil srnjaka s križastim rogovjem. Ko sem pa že zinil, je bilo bolj prav, da sva s Špelco, vso noro na divjad, šla skupaj gledat pribeglega križarja, kakor pa da bi ona sama šarila naokrog in mi ga prepodila. Sedaj ko se ženim, moram tudi skrbeti, da me bodo v službi čim najbolj cenili.

Kruh je kruh. Zato pa — Peter je obmolnil. Minca je pa prav dobro vedela, koga je hotel še imenovati. Kar pritrditi mu je morala: »No, saj nisem nič rekla,« je popravila prejšnje zadirčne besede: »Jerci pa ob priliki vendarle povem. Zavoljo očeta.«

»Prav,« je veselo pritrdil Peter. »Samo ne pozabi preizkušene besede: Kar eden ve, se še ne zve. Kar vesta dva, ve pol svetá. Kar pa vedo trije, vedo vsi ljudje.«

Petru je Minca stoplila še nekaj mleka, potem pa je odšel. Grede je Grmovi povedal, naj se Tkalčeve Mince nič ne ogiblje, da je že vse v redu.

Doma je najprej odpel Reso z verige. Psu je bilo tako dolgčas po Petru, da zadnji dan že ni maral več jesti. Sedaj pa je kakor iz uma tekal naokrog in se očejal. Petru se je zasmilil. Še zboleti utegne. Sklenil je, da ga bo spet jemal s sabo, kadar pojde v gore za več dni; pušcal pa ga bo pri Grmovi špelci, da ne bo več povpraševala po psu. Pa to še ne bo tako kmalu. S stricem Tomažem bosta pričela postaviti hišo. Za divjadjo bosta utegnili pogledati samo mimogrede.

Sveti Jakob in Ana sta pa stricu in Petru spet ukazala za dlje časa obesiti žago, pospraviti dleta in svedre in prisloniti sekiro v kot. Srnjad, ki se je pripravljala na prsk, je poklicala vsakega v svoje lovišče. Petru se je za prve dni avgusta napovedal tudi zakupnik. Dokaj bo imel opraviti, da o pravem času spet natanko pregleda divjad. Založil se je s hrano, tudi za Reso je poskrbel, in v nedeljo po maši odšel.

V Ukancu je opazil, da je srnjad tudi čez dan nemirna. Zaslišal je javkanje srne. Izsledil je nekaj kolobarjev, ki sta jih izhodila srna in srnjak, ko sta morebiti po cele ure igraje se tekala okrog grma. Roža na sečah je bila visoko pripasena. Ob obilni hrani si je srnjad izbirala samo najboljše. V Komarči je Peter ugotovil, da sta se mlada orla že izpeljala iz gnezda. Med Pršiveo in Ogradjo tik ob veliki razpoki, ki se vsako leto večja, da se utegne kdaj cela gora odtrgati in zgrmeti v dolino, je prepodil gamsa gošarja. Prav njemu je namenil smrt, kadar pride gospod na lov.

Na Ovčariji se je samo mimogredé oglasil pri Tkalčevi Minci. Da se ogne kasnejši zameri, je kar naravnost povedal, da Resa pri njej ne bo obstal, kakor ni maral pri Jerci, razen privezan, pa bi ne maral jesti, in ga mora zato pustiti pri Grmovi špelci, ki ga je znala tako navezati nase, da pri njej komaj še njega samega uboga. Poskusil se je že upreti, pa je bil tepen, ker razvajati ga špelca ne pusti. Sprejel je zase in za psa ponujeno mu mleko in odšel naprej.

Pri Grmovi je oddal samo psa. Med Reso in špelco kar ni hotelo biti konca pozdravljanja. Petru se je mudilo naprej. Sonce se je že bližalo goram. Hotel je pa še isti večer ugotoviti, ali križar v Skališniku že goni srne. Pa ni imel sreče. Legel je kar v zapuščeno

drvarsko uto iz ljubja. Ponoči pa je zaslišal poznano mu bokanje. Bolj se ga je razveselil kakor najlepše pesmi.

Tri dni se Peter ni več prikazal na Ovčariji. V soboto je odšel spet v dolino. V nedeljo pod noč je pa pripeljal s sabo gospoda. Grede mu je bil že pokazal križarja v Skališniku. Zakupnik bi ga bil že tudi lahko streljal, pa je odločil, da bo padel šele ob koncu plemenitve, ko zaplodi sebi enakovreden zarod.

Gospodu je bil Vencelj izdal, da se Peter ženi pri Tkalčevi Jerci. Svojemu lovcu na ljubo je zakupnik odredil, da se bosta nastanila v Tkalčevem stanu. Peter ni smel oporekati, čeprav se mu ni zdelo prav. Gospodu ni smel niti namigniti, zakaj. Bo že kako, si je mislil. Pa je bilo koj prvi večer hudo narobe.

Boštjan Tkalec je bil prinesel Minci prehrano. Namenjen je bil že domov, pa se je brž odločil, da ostane še čez noč. Z zakupnikom sta se hitro zapletla v domač pogovor. O gorah in divjačini je Boštjan vedel dokaj povedati. Gospod ga je rad poslušal in je stregel pripovedovalcu s pijačo in cigarami. Ko mu je tretjo ponudil, je pa gospod tudi samega sebe hotel malo pohvaliti. Potapljal je Tkalca prijazno po rami in se pobahal: »Oče! Takega srnjaka, kakor jaz danes, pa še prav gotovo niste videli.«

»Kakšen pa je bil?« je bil radoveden Boštjan.

»Križar,« je pomežiknil zakupnik.

Ljubljanska mlekarica v ranem jutru. (Fot. Krašovec.)

Karla Bulovčeva: Virtuozi.

»Pa ne vem, kateremu se tako reče.« Tkalec je močno potegnil cigaro. Kar lica so se mu udrila in izpuhnil je cel oblak dima.

»Se mi je zdelo.« Gospod je bil vesel, da more tudi on, čeprav mestni človek, kaj novega povedati izvedenemu domačinu, in je Boštjanu srnjaka natančno opisal. Peter je videl, da se Tkalcu čimdalje bolj svetijo oči. Najrajši bi bil zakupniku zatisnil usta, pa niti ziniti ni smel.

»Kje ste pa naleteli nanj?« Tkalec je prav počasi vprašal in izpod čela pogledal Petra, kakor bi se ga bal.

»V, v, v — S, S, S — Peter, kako se že pravi kraju?« Gospod si imena ni bil zapomnil. Peter je pa hitro izrabil priliko in speljal Tkalca na napačno sled. Zavedno je povedal nápak: »V Skalju, gospod.«

Zakupnik se ni dal prevariti. Podvomil je: »Pa se mi zdi, da ste prej malo drugače rekli.«

»V Skališniku morebiti,« je nestrpno posegel v besedo Tkalec. Peter je pa po tihem zaklel in se spogledal z Minco, ki je namrščila obraz.

Še bolj narobe je pa bilo, ko je zakupnik Boštjanu tudi to povedal, da do konca prska s Petrom ne bosta nič stikala po križarjevem okolišču, da misli odbiti najprej kakšnega starejšega gamsa, potem nekaj srnjakov neplemenjakov, za vrh pa upleniti v Skališniku še križasto rogovje.

Peter je vzel z ognjišča ogorek in si spet prižgal čedro; kar ni mu hotela goreti. Najrajši bi bil zavpil nad gospodom: »Recite mu no kar naravnost, naj vam križarja pred nosom ustreli.«

Peter ni bil zaspan, pa si je kar oddahnil, ko so pozno zvečer odšli spat.

★

Na svetega Lovrenca zjutraj sta Hribarjev Peter in zakupnik lova že debelo uro tihotapila po Skališniku. Stisnila sta se že v tretje kritje in čakala in čakala, dokler se niso ptiči nad njima spet brezskrbno preletavali. Lovec je z rahlim dotikom opozoril gospoda, naj pripravi puško. Sam pa je pritisnil na ustnice trpotčev list in tiho zapivkal. Oba sta si pazno ogledovala poseko, pa se nič ni ganilo. Petrovo uho je lovilo tudi glasove iz gošče, pa ni hotela počiti niti najmanjša vejica. Pogledal je na uro. Od pivkanja je minilo že dvanajst minut. Peter je na list glasno zavekal. Spet sta čakala, pa spet ni bilo nič. Lovec je poklical že tretjič. To pot je zajavkal. Upal pa ni več, da bi se prikazal od kod srnjak. Vendar je gospoda pridržal na istem mestu še skoraj pol ure, da se je ta že vsega naveličal in odmahal z roko, češ da nič ne bo. »Na klic ne bo prišel,« je šepetnil Peter. »Se je najbrž že odprskal. Obkolim ga in ga vam potisnem pred cev. Kar počakajte!« Gospod je prikimaval.

Kakor maček je Peter zginitil v goščavo. Niti list ni zašuštel pod njegovo nogo. Lovil je z omočenim prstom veter in v velikem loku prešel globoko v goščavo onkraj poseke, daleč za razkopana križarjeva ležišča. Kakor bi ga bil naročil, je veter potegnil od njega proti zakupniku. Peter se ni več prikrival. Nerodno kakor neokreten drvar je štokljal proti poseki, se odkašljeval in poslušal, pa puška ni hotela počiti. Tik pred poseko je glasno zažvižgal, da bi morebiti zakupnik ne streljal proti njemu. Veter se je spet sprevrgel in prinesel lovca v nos smrad po mrhovini. Peter je zaslutil, kaj bi utegnilo biti. Zagazil je proti smradu v rdeče cvetoče ciperje in kmalu zagledal razgaženo jaso, ki jo je obletaval roj muh, hkrati pa že prepoznal srnjakov vamp. »Ti hudič ti,« mu je uslo glasno.

»Kaj pa je?« se je oglasil zakupnik.

»Sèm pridite pa boste sami videli.« Peter je bil tako jezen, da je po tihem klel vse Tkalce z Jerco vred.

»Smrdi,« se je oglasil gospod, do pasu gazeč ciperje.

»Pa še kako smrdi. Kakor hudičevo govno. Nekdo naju je prehitel. Muhe že ležejo svoj nagnusni zarod v križarjevo drobovje.« Peter je z zobmi zaškripal in ni dosti manjkalo, da ni od jeze zajokal.

»Se ti kaj zdi, kdo bi utegnil biti?« Gospod se je manj razburil kakor lovec.

»Zdi, zdi, zdi,« je bruhal Peter. »Kaj mi pomaga, če se mi zdi, ko mu pa dokazati ne morem. Pa kakor

gotovo voham sedaj sredi cvetja ta usmrajeni vamp, ga dobim in mu ne prizanesem, če bi bil moj lastni brat, ki ga nimam.« In ni se mogel premagati, da bi ne oponesel gospoda: »Drugič pa malo manj govorite.« Pa se je ustrašil, da je preveč rekel, in je hitro popravi: »Dan ima oči, noč pa ušesa.«

»Kaj misliš, da je naš pogovor takrat kdo poslušal?«

»Bržčas,« je z razpotegnjenimi usti odgovoril lovec.

»Zavoljo enega srnjaka se Bohinj ne bo še podrl.«

»Pa četudi se, njegovo križasto rogovje le izsledim.«

Zakupnik je bil vesel jeze in odločnosti svojega loveca. Ponudil je Petru svojo steklenico. Peter je nagnil in odpil dokajšen požirek konjaka.

Še isti dan je Peter spremil svojega gospoda na Bistrico. Soparno je bilo in razbohoteno gorsko cvetje je omamno dišalo. V Skališniku je pa zagatno ogabno smrdel vamp najlepšega srnjaka v Petrovem lovišču.

BLAGOSLOVLJENA

IVAN ČAMPA

Slutnja

Oblečena sem v sonca rumenilo
in sem ko tehtnica, ki dan za dnevom
voljno sprejema péstrost tež v objem,
da z merjenjem razdvaja svojo silo.

V utrujenost se mi boleost nataka
in lije v dušo strah, ker mi noben
občutek več ni jasen in pomen
zgubila zame draga reč je vsaka.

Prej sestra mi bilà je slednja stvar,
zdaj mi je mrzko sonce, gozd in trata,
še ptič in breza več me ne poznata.

Usode moje ni nikomur mar:
neznano zlo se je zarilo vame,
da v neizrazno globokost me vzame.

Prošnja Vesni

O Vesna, ki prihajaš vsako leto
na polja, travnike, v mrakobni les,
da s cvetjem ga pregrinjaš čez in čez,
poslušaj, ko te bedna prosim vneto:

Če kaj sočutja v tebi je za sestro,
ki s tabo merila je svoj korak,
ko leto si za letom vrtec vsak
lahno pregrinjala s preprogo pestro,
potem naj letos te ne bo na svet!
Preveč gorja se mi je v duši zbralo,
da tvoja mogla biti bi družica.

Žaluj z menoj in pusti, da pronica
té moje neizrazne bede sled
v zêmljo, ki naj njeno bo zrcalo.

Karla Bulovčeva: Portret Sonje Severjeve.

KRVNIK ČAČA KRVOPIVEC

JAN PLESTENJAK

Krvnik, ki se je bil postaral, se je umaknil iz mesta in vislice so izročili v oskrbo njegovemu sinu. Krvniški posel je bila posebna pravica rodu Krvopivcev. Družina Krvopivcev je živela zase. Meščani so se je izogibali in gospodinja še na trg ni mogla, za hčerko se mestni gospodiči še zmenili niso in oče-krvnik ni smel v gostilno, pa če ga je še tako lepo vabila harmonika in dalmatinska črnina. Sin je moral posedati doma in pasti dolgčas.

No, pa je čas le lezel svojo pot — krvnik Čača se je postaral in njegov posel je prevzel sin Čičo.

»Sedaj se pa ti gnjavi! Pošten bodi, postavi se pokôri, tako ti povem!« je velel sinu in se umaknil v nizko bajto daleč izven mesta. Sedaj je bil čisto sam, kajti žena mu je že prve dni umrla, najbrž od samega strahu, ki si ga je umišljala v samotni. In je Čača posedal pred bajto, glodal spomine, božal mačka, ki mu je predel na kolenih, in ga ogovarjal: »Jejhata, mucek moj! Nič se ne plaši. Dober človek sem.«

Vstal je in otipaval cvetove aster, dalij, mečnic, tehtal kumare, z zeljnatih glav rahlo obiral gosenice, toda ni jih zmečkal med prsti niti jih ni pohodil, temveč jih je žive vrgel čez ograjo: »Bog vas je dal,

živalce, dobro se imejte, pa brez zamere, ampak zelja se mi ne lotite več!» Krt mu je ril po gredi, kjer je že odganjal motovilec. Samo rovnico bi moral pograbit in črnuha ne bi bilo več med živimi. Toda Čača je samo zacepetal in se mehko razhudil: »Le kaj se boš onegavil na tej gredici, ko pa je toliko sveta za mojo ograjo!» Znova je zacepetal in krt jo je ubral po svojih rovih in se ni več lotil Čačeve gredice.

In se je spet usedel in glodal spomine, ki so mu bili vsak dan nadležnejši; prečudne procesije obešenecv so romale mimo vrta in zijale vanj s svojimi izbuljenimi očmi in posinjelimi obrazi. »Postavi sem se pokoril!» jih je odganjal in metal vrabcem drobtine in proso, da bi se ob njih zamotil.

Kuhal si je sam in se pred pečjo motal tako nerodno, kot da bi nikdar ne poznal hitrega koraka, zavidljivo spretnega prijema. Zdaj pa zdaj mu je zdrknil z burkel lonec, zdaj pa zdaj se je zaletel z glavo v mesteje. Če bi bil pri svojem krvniškem poslu tako neroden, bi mu bil vsak obsojenec zdrknil izpod rok.

»Nič ne rečem, staram se!» je mrmral in odganjal nadležno muho, ki se je sprehajala po njegovi pleši.

Na jesen je deževalo in lilo, da je Čači še streho premočilo. Drva v peči niso hotela goreti, samo cvrla

so se in čimžala. Pri tleh je v bajto že uhajala voda, tako je bila zemlja napojena.

»K meni bi prišli!» mu je pisal sin. Čača pa je pomislil: Mesto ni več zame in zame tudi maralo ni. Le takrat so drla zijala za menoj, kadar sem nesrečno bitje spremljal v fraku, cilindru in v belih rokavicah k vislicam. O, takrat pa zijala niso le zijala, kar hropla so od same radovednosti, kako bo obešenec skremžil obraz, kako ga bom jaz pokrtil in vrgel rokavico po tleh: Pravici je zadoščeno. O ti drhal ti drhalasta! Tako se je jezil Čača in kar prijetna se mu je zazdela samota. Tu ni zijal, le nedolžne živalce se motajo okrog bajte in rade ga imajo, ker vedo, da je dober človek in da se je le postavam pokoril. »Nak, nikamor iz bajte!» je razsodil in sinu tudi tako odgovoril.

»Pa nič!» mu je na kratko odpisal sin, kajti mudilo se mu je, posel ga je klical v oddaljeno mesto.

»To ti je bila mrcina. Vrat bikovski, pleča kot naša omara, joj in roke! Vse je zaškrpalo, ko sem mu odmaknil klopico. Izdihniti pa tudi nikakor ni hotel!» je čez dva dni pisal sin Čičo. Ob branju je Čačo pretreslo in spet so se jele premikati procesije obešenecv. In Čača je štel: »Eden, dva... šest... dvanajst... tri in dvajset... nak... šest in trideset... Da, prav toliko jih je moralo pod mojo vrv!» si je pritrtil in si z rokavom obrisal pot. Misel na številko šest in trideset mu je bila težka kot cent; zagomazelo mu je po vsem telesu, kajti dva in sedemdeset oči se je vsesalo v njegove žile, da je občutil zastajanje krvi, v glavi pa omočično dremavico.

»Jejtata, jejtata! Kaj bo z menoj?» ga je zaskrbelo in še zakašljati si ni upal, čeprav ga je stiskalo za grlo in se mu je trgalo v prsih.

Procesija je počasi zginjala, toda njemu se je zdelo, da še zmerom srše vanj blodeče, široko razprte oči obešenecv.

»Postavi sem se pokoril! Jaz sem nedolžen!» se je tolažil in se umikal v vežo; na ognjišču so cvrčala drva, zdaj pa zdaj je zaprasketalo, zategnjeno zacvililo, kot bi drobceno bitje zaprosilo pomoči. Čača se je pokržižal: »Duše se vicaajo... Oče naš...» In je sklenil roke in molil in spet se mu je zazdela, da zija vanj dva in sedemdeset oči, da se mu režé in ga hočejo prebosti.

»Jejtata, jejtata, postavi sem se pokoril!» je jecljal v ogenj. V oči mu je bušil dim, da ga je zapeklo.

»Saj se mi meša!» si je očital, podil iz glave nevšečne misli in odganjal mračne prikazni.

Dež je polagoma ponehal in mlečno jesensko sonce se je spet zasmejal na nebu. Čači se je razjasnil obraz. Dež mu je že presedal; če se ne bi zvedrilo, bi mu mokrota še bajto izpodglodala.

Tiste dni, ko se je smejal sonce odpadajočemu listju in je kot skozi okostnjake gledalo skozi drevje

K žegnu nesó. (Fot. Fr. Krašovec.)

na zadnje zelenje pod vejami, je Čača pospravljaj svoje pridelke in pozabil, da se je kdaj postavi pokoril pa razbojnika in morilce obešal.

»Jejtata, jejtata, krompirja bo še nekaj, Bog bodi zahvaljen zanj!« je godrnjal in se grizel v ustnico: »Ali nisi vedel, Čača, da bi ga moral že o Malem Šmarnu izkopati? Sredi oktobra smo!« je kregal sama seba in tehtal sadove: »Nič ne dé, še poredil se je!«

Vrt mu je bil spet prazen in mrtev, le nekaj pleva se je še prerivalo po gredah. Pač pa je zeleno dehtela motovilčeva gredica, ki se je krt ni nič več lotil.

In odslej se je Čača vrta izogibal. Stiskal se je v bajti, ali se je pa umaknil v gozd, nabiral drv za zimo in klestil s palico nadležno ščavje, robidovje in leščevje. Noge so mu kar klecale in tudi v rokah je čutil čudno mlahavost.

»Šest in trideset!« je pomislil in prsti so se mu krčevito stisnili kot nekda, ko je moral obešencu zlomiti tilnik.

»Ne bi bil več kos in ne bi se mogel več pokoriti postavil!« ga je streslo in kar ustrašil se je svoje šibkosti.

»Še otrok bi me užugal!« se je zasmel glasno, toda smeh mu je bil grenak od spoznanja, da Čača ni več Čača in da so mu moči odpovedale.

S smreke ga je zasmehovala sinica, veverica mu je pritrjevala z repom: »Tudi postavi bi se ne mogel več pokoriti!« Veter mu je pel to pesem, ki je pošumevala v vrhovih hoj, smrek in borov, in še drobni slapovi v grapi so pozvanjali isto pesem.

Sonce je oledenelo, jutra so bila mrzla in dnevi tako kratki, da so se skoraj brez večera pretopili v noč. In teh dolgih noči se je Čača najbolj bal. Mežal je in stiskal pesti, odejo si je vrgel čez glavo, da bi preslišal vsak šum in da bi ga ne vznemirjalo pokanje v lesenih stenah. Ni še zadremal, pa se mu je zazdelo, da je nekdo sunil v vrata; zaskrbelo ga je, če se ni morda kdo priplazil pod streho v praprot, zdelo se mu je, da stropnice škripljejo in da šumi v stelji.

»Da te le sram ni! Strahopetec!« se je jezil, vrgel odejo k nogam in se hotel razgledati. Tema pa je bila tako gosta, da še oken ni mogel razločiti.

»Jejtata, jejtata, da bi noči ne bile tako dolge!« je zagodrnjal in se lastnega glasu ustrašil.

Tistega dne mu je pisal sin iz prestolnice same. Razbojnika so ujeli, ki je najmanj petdeset ljudi pobil; no, sedaj bo pravici zadoščeno in vsi listi bodo pisali o njegovem sinu. In se je staremu Čači zazdelo, da spet bere dolga popisovanja, kako so razbojniki, morilci in roparji korakali k vislicam in kako brez napake in lepo je stari Čača izvršil svojo dolžnost. Po vsej državi je romalo njegovo ime, o, lahko je bil

Čača ponosen nase. Kolikor časopisov je dobil v roke, iz vseh je izrezal opise in svoje ime še posebej poudarjal, sedaj pa ima velike in majhne liste nalepljene po stenah v bajti.

Zunaj je zapihal veter in se pognal v okna, da so zapela. Pod streho je zažvižgalo in butilo v opaž, kot bi se zaletaval božjastnik.

»Še za mojo rajnko: Oče naš...« je začel žlobudrati in kar mehko mu je bilo pri srcu ob spominu na predbro, pohlevno ženico, ki jo je bilo zmerom strah, kadar je moral po opravkih.

Znova je treščilo v stene, da se je bajta kar stresla.

»Vsaj bajti prizanesi!« je renčal, bilo ga je pa strah, pa sam ni vedel, zakaj. Zazdelo se mu je, da so izrezki na stenah oživel in da z vsakega gleda spačeni obešenčev obraz in bruha vanj strašne, strašne očitke. Ali Čača ni ropal, Čača razbojnikov ni lovil, ni jih sodil, izvrševal je le ukaze, ki jih je narekovala pravica.

»Nikar me ne zijaj tako čudno. Drugače bi bil živel in moje roke bi se ne dotaknile tvojega vratu!« se je raztogotil Čača, s stene pa je gledal vanj obraz, prečudno zveržen. Oči so mu bile izstopile, noge so mu mahedrle v zraku in telo se je počasi pozibavalo.

Čači se je zazdelo, da ga razbojnik ogovarja.

»O, saj te poznam. Ob vsakem času bi te spoznal. Ne misli, da se te ne spominjam, morilec in ropar Kožmanič!« se je Čača junačil. Hotel si je potegniti odejo čez obraz, pa se mu roke niso premaknile, bile so kot mrtve.

»Kaj bi me ne poznal,« mu je odgovarjal razbojnik. »Ampak Čača, če misliš, da je bilo pravici zadoščeno, se motiš. Obsodili so me, da sem Bajžljevo treščil v vodnjak in da sem ji bajto izropal. Nak, Čača, napačno so sodili in krivično razsodili. Viš, takole je bilo: Bajžljevo sem prosil pomoči, ona pa me je nahrulila in ozmerjala. Tedaj sem zagledal v veži na mizi hleb kruha pa sem se ga hotel lotiti. Ona vame. Da bi me ženska užugala, nak — pa sem jo pahnul od sebe in odletela je tako nerodno, da se je odmaknilo bruno pri vodnjaku in je samo zamolklo pljusnilo. Kaj je bilo potem, ne vem več dobro. Vem le, da sem se v bajti žganja napil in izpod njene plevnice pobasal nekaj denarja pa bežal, bežal... Tako je bilo, Čača, in nič drugače. In pravica je položila roko na moj vrat, rekla je, da sem dejanje izvršil preračunano, razsodno in da ni danih prav nobenih olajševalnih okoliščin.« In razbojnik se je široko nasmejal in Čači se je zdelo, da mu je požugal s koščeno pestjo in mu rekel: »Mojster si pa bil, mojster. Tudi živo srebro bi se ne premaknilo na tvoji dlani, tako miren si bil.«

Čači se je kar dobro zazdelo, pohvala mu je zmerom dobro dela. Ko pa se je hotel ozreti na steno, Kožmaniča ni bilo več, le veter se je lovil okrog bajte.

S stene je skremžil svoj obraz cigan Brajko. Čača se ga je takoj spomnil in se hkrati zgrozil. Cigan se mu je še na vislicah smejal in mu kazal bele zobe, ki jih je videl še skozi ruto. »To ti je bil zakrknjenec!« si je Čača iznova pritrjeval.

»Še zmerom sanjaš o pravici in o postavah. Res si me obesil, častnejši in lepši pa je le bil moj posel kakor tvoj. Vse svoje življenje nisi koristil niti za pol dinarja! Da veš! Zares, lep poklic si si izbral, ha, ha!« se mu je režal cigan. »Če pomislim, kaj vse so čekali časopisi o meni. Še za drobtinico dobrega in človeškega niso našli na meni, in to ljudje, ki bi vse prej kot jaz zaslužili vislice. Otroke sem kradel, bogatega oderuha sem spravil na varno in vsa soseska si je oddahnila. Denarja nisem porabil zase, skrivaj sem ga pustil v domačijah, ki jih je oderuh do mozga izglodal. In z otroki! Siromakom sem jih jemal in jih dajal družinam brez otrok. Pomisli, denarja cele kupe, otrok pa nič. Ni pravega reda na svetu. No — in ti si se postavi pokoril in pravici je bilo zadoščeno. Pa ti povem, s pravico so barantali že takrat in barantajo še danes, in sicer grše kot mešetarji. Zato sem se nasmejal tvoji našemljeni resnosti in uradni drži, a ti si bil samo stroj, stroj tiste družbe, ki je pravice delila in sodbe izrekala. Tako je, Čača stari! Mene imajo še danes ljudje radi, vsaj nekaterim sem bil pravi dobrotnik, ti pa nikomur, zato so se te pa ljudje izogibali in če si moral že v kako hišo, so jo po tvojem odhodu trikrat znotraj in zunaj poškopili z blagoslovljeno vodo. — Pravici je bilo zadoščeno! Fej!« Cigan se je zakrohotal, da se je v bajti kar streslo. »Ubijanje je greh, to vem, pa tudi oblast bi ne smela ubijati. V vsakem človeku je še kotiček, zvrhan lepote, dobrote in resnice, in že zaradi tega kotička, ki bi mogel razliti med ljudi lepoto, dobroto in resnico, je življenje predragoceno, da bi mu tudi oblast ne smela upihnuti sveče.« Obraz mu je zbledel in Čača je občutil le težo goste teme in slišal pojemajoče vzdihovanje vetra okrog bajte.

»Da bi vsaj zaspal!« je potožil Čača in se obrnil, da bi se ognil obrazov, ki so spet zarežali vanj.

»Nič se ne obračaj, ti, ki si se postavi pokoril in nas obešal. Poglej me. Jaz sem tisti razbojnik Burman, ki sem Fojkarici žebelj v glavo zabil, da niti vztrepetala ni; takoj je bilo po njej. Potem sem se žganja napil, predale pretaknil in pobral, kar se je pobrati dalo. Tako, sedaj me poznaš. Mislim, da čednejšega razbojnika nisi dobil v róke, čeprav si v dolgih letih spoznal lepo kopico izbrancev. Pravici je bilo zadoščeno, ti si vrgel svojo rokavico in moje telo se je zibalo na škripajočih vislicah. Ampak povem ti, da pravici ni bilo zadoščeno. Krivica ima korenine do pekla in tisti, ki so pravico delili in me obsodili,

krivice niso videli, kajti slepi so zanjo. Pomisli in pritrdil mi boš.

Očeta nisem poznal, mater le megleno. Porivali so me iz hiše v hišo, šiba mi je rezala kruh, večerna molitev je bila kletev, kletev me je tudi zbudila, preden so petelini zapeli. Da nisem omagal pri košnji, pri mlačvi, drvarjenju, sem sunil najprej kos kruha, pozneje še klobaso zraven, nazadnje — ob nedeljah je bilo tako nerodno — še denar za priboljšek, dokler me niso zavohali in me zamehurili. Zjokal sem se, ko so me zavlekli v vlažno ječo, kjer se je motovilo pet ali sedem izbrancev, pravih poklicnih tatov, roparjev, žeparjev, vlačugarjev, pijancev in razgrajčev.

»Neroda! Ti si še otrok. Če že kradeš, kradi pošteno in dostojno. Za kovača ni vredno, da bi iztegnil roko!« je modroval kosmatinec in začel razlagati in opisovati, kako so kradli, koliko so ukradli, kam in kako so poskrili denar. »To si le zapomni, da ne boš več tako neumen!« so drezali vame dan za dnem in njihovi nauki so začeli odganjati v moji duši. »Kaj pa se pozna tem grabežem!« sem si pritrjeval in sam ne vem kdaj sem postal prijatelj vseh teh izbrancev in kar veseli so bili moje družine.

Tam sem se torej izsolal. Tako se je začelo, kako se je končalo, se pa spominjaš. Nisem jokal, ker nisem mogel, tolažilo pa me je to, da je Bog pravičnejši in da vsakemu dejanju seže prav do najtanjših korenin, potem šele izreče sodbo.« Burmanu je omahnila glava, oči so se počasi zaprle in zamolklo grgranje se je razlegalo po bajti.

V daljavi je zapel petelin. Čača je sedaj že razločil okna.

»Sanjalo se mi je. Presneta reč, ali mi mrcine res ne bodo dale miru?« je zarenčal, prižgal lojevko in izmučeni prsti so segli po odrezkih na stenah.

»Ne boste mi kradli spanja! Nak!« Zmečkal je papirje in jih treščil skozi okno.

»Za moje obešence, Bog jim daj večni mir in pokoj: Oče naš...« se mu je izvila molitev, pa sam ni vedel, kdo mu jo je narekoval.

Utrujen se je sesedel na posteljo, za trenutek se mu je zablislilo pred očmi, potem se je pa začutil sproščenega in odmaknjenega od vseh nevšečnih pri-vidov.

Zazdelo se mu je, da se odpira pred njim nov svet. Sam ni vedel, kdaj se je zleknil po postelji.

Tisti dan ga ni bilo na spregled. Le s težavo ga je predramil sin.

»Sina mi boste pestovali, oče, kar z menoj!«

»Pa pojdem!« se je odrezal Čača in bajta se mu je zazdela tuja in prazna in obraz se mu je kar pomladil.

»Sina pa, sina!« si je dopovedoval in ubiral dolgo pot proti mestu.

Karla Bulovčeva: Otroška glavica.

SLOVAŠKA POTA

VIKTOR SMOLEJ

Ko dospem po ozkem skrivljenem stopnišču spet na ulico, me slepi sončna luč. Ne najdem se. Nekje so ljudje, nekje je narod, nekje so preprosti ljudje, nekje pa so skrite vzmeti, katerim je ta zvesti, verni, dobri človek samo lutka.

Bratislava! Ozrem se po hladnem pročelju mrtve hiše in pod okni opazim, česar prej nisem videl: trikotnike, kotomere in šestila. A na vrhu dvonadstropne hiše, se dviga kip, ki hoče biti grški Hermes, pa ima podobo satana. Zmajem z glavo. Razširil je roke, razgrnil svoj plašč, da gol strmi z roba strehe, držeč v roki plamenico. Ali je to plamenica, kakor jo je v davnem pričetku stvarstva prižgal satan: »Ne bom ti služil!«

O skrivnostna oblast! Ljudje se razhajajo po ulicah. Kaj se je zborovanje že končalo? Ne, pravijo, le vroče je in iščejo sence. Posedajo po vežah neznanih hiš in čakajo, da nastopijo v sprevedu in zavriskajo v svoji novi svobodi. Ali je to res svoboda? Kje so skrite lože in okostnjaki in graditelji svetov? Kje so niti, ki vodijo poti ljudstev in njih usode? Ali ni oblast še vedno nekaj nad ljudstvom dvignjenega? Včasih je vladal oni sivi grad nad mestom s kralji in cesarji, potem so te oblastnike zamenjali meščani, ki so si pod grajskim gričem zasnovali svojo moč in vlado. Nato so tovarne pognale svoje stroje in namesto meča je zavladal denar, kapitalizem. Kje so skriti služabniki denarja? Ali tudi v kakih ložah, da preobračajo svetove? Ali pa od tam denarnike samo opazujejo in se jim smejejo?

Kako daleč je to ljudstvo od vladarskih žezel in vajeti! Poseda po hišnih pragovih, po stopnicah cerkvá in prepeva večno mlade pesmi o zemlji in kruhu in nebu. Kaj jih zanima vsa skrita teža sveta in skrivne mreže, pa čeprav čuti na sebi, da marsikaj ni prav!

Dopoldne je dolgo in tako pohajkujem po mestnih ulicah. Da, nov obraz je dobila Bratislava. Po plotovih kričé protižidovski napisi v nemškem, pa tudi v slovaškem jeziku. Iz izložb tobakarn me gledajo slike Hitlerja, Mussolinija in nekdanjega vodja Hlinkove garde Sidorja. Srečujem uniformirane ljudi, gledam za njimi in si mislim svoje o ljubezni otrok do pisane obleke in kolajn. Napisi ulic so dvojezični in tudi nad trgovinami stojé napisi v dveh ali celo treh jezikih, prav kakor je bilo pred letom v ČSR. A nekatera izložbena okna trgovin so utrta in nekatera vrata s surovimi deskami zabita, napis pa pravi, da je trgovina naprodaj. Lastnik je bil gotovo žid, ki se sedaj skuša čimprej rešiti iz novega časa. Po mnogih oknih stojé napisi, da je trgovina arijska ali krščanska. Nemške trgovine trdijo, da so arijske, slovaške, da so krščanske.

Pogledati moram torej, kako je židom v njihovi židovski ulici. Tam se gotovo tudi izrazito kaže novi čas. Takoj od cerkve sv. Trojice proti grajskemu griču se pričinja židovski geto, mestna četrt s samimi židovskimi prebivalci. Hotel Judaea nasproti cerkvi še vedno kaže svoj nekdanj pozlačeni napis, toda z vso zunanostjo vendar ustvarja dvom o hotelski udobnosti in čistosti. Tu se začinja vrsta židovskih trgovin in domov. Prav za prav je to eno in isto. Srečujem povsod le judovske obraze. Po pročeljih, ki so bog ve kdaj videla apno, kričé umazani napisi protijudovske vsebine. Nekateri so z orumenelim beležem vred zabrisani, nekateri pa so ostali, kakor so jih neznane roke namazale v nočeh preteklega leta. Izza vrat pogleda tu in tam siv obraz, pobledel in na pol mrliški, vzbujajoč usmiljenje. Pod temi hišami leži na levo roko stari del mesta, meščanska bivališča iz srednjega veka, sedaj že črne in osivele hiše. Ko se breg strmo dvigne pod grajsko obzidje, ulica obstane. Takoj nato zavije tesno ob pobočju in ga v loku obide. Tu je glavna judovska ulica, ki je tesnejša od drugih. Sonce sveti na sivo rumene, odkar stojé, še nikoli pobeljene stene. V sedanjih napetih razmerah me je bilo skoraj strah pohajati tod. Tu biva izključno le Abrahamov rod. Vsaka vrata, vsako okno je spremenjeno v izložbeno okno trgovine ali delavnice. Pred vrati razstavljajo kose starega pohištva, razpale naslanjače in počrnele žimnice, po oknih pa se pasejo na nagnitem sadju muhe, a bele steklenice, ki so jih svoj čas rabili za mleko, so pisane od prahu in mušjih ostankov. Ponekod je nagrmadeno v izložbi rekel bi vse od šivanke do avtomobila, a vendar vidim in čutim, da je v vsem velika revščina, kar mi vzbuja prej sočutje kakor sovraštvo.

Po nizkih stopnicah pred hišami čepe stare ženske, otroci pa se podé po kamnitni ulici, kjer so nekoč stopali in jezdili plemiči, prihajajoč v bratislavski grad. V teh hišah, ki so bile takrat njihova last, so se ustavljali za časa državnih zborov ogrskega in avstrijskega kraljestva, ali pa so v novejšem času, ko sta Marija Terezija in Jožef II. ustanavljala birokratsko državo, živeli tu kot gardni častniki in visoki uradniki. Potem pa je kmalu zavzela te domove judovska bogatija. Ko so namreč plemiči in uradniki ob prehodu iz 18. v 19. stoletje po izgonu Turkov z Ogrske odhajali deloma na Dunaj, kjer je zrastel po francoskem vzorec cesarski grad v Schönbrunn, ali v Budim, kjer si je ustvaril središče novi madžarski nacionalizem, tedaj so prodali svoje baročne domove. Sedaj čudno vpijejo nekatera prelepa pročelja, balkončki in okna po svojih čistih gospodarjih, prepasanih s svetlimi vrvicami, oblečenih v živobarvne plemiške in vojaške obleke, opasanih z žvenketajočimi, blestečimi meči, ki so jim bili pač samo še v okras. Sedaj se po ulicah sprehajajo le judovski strgani kaftani, če že ne strgani, pa vsaj umazani in neočiščeni. Do vrha so ulice napolnjene s težko izparino iz branjarij, iz ritualnih mesnic, pivnic in restavracij. Govorica je domača in le redko še madžarska ali nemška, ki se je zadnje čase še posebno umaknila kot v odgovor nemškemu sovraštvu. Skozi okna v prvih nadstropjih gledajo kuštrave glave. Nekateri so svoja izložbena okna že zaprli — danes je namreč zanje kljub krščanski nedelji delaven dan —

G. R. Donner: Sv. Martin (1735; Bratislava).

zaprli s težkimi, enokrilnimi vrati, obitimi s pločvino, čeznje pa so položili še debele letve iz kovanega železa in zaklenili s težkimi ključavnicami svojo beračijo. Tako sedaj nekdanje močno utrjene dveri pa okna in križi po balkonih in oknih le še tiho govorijo, da so nekoč v srednjem veku služili brambi; za njimi se je prebivalec, brž ko jih je zaprl, počutil kakor v trdnjavi. Tako so šle pod okni in mimo vrat srednjeveškega plemiča ali bogatega meščana poulične vihre in vsak sunek bodala ali sekire se je odbil ob železnih ploščah na vratih in oknih. Tudi zidovi so bili debeli kakor trdnjavsko mestno obzidje. Ponekod najbrž še sedaj goré po ves dan sajaste petrolejke, tako vsaj sodim, ko tu in tam pogledam skozi priprta vrata.

Toda ne verjamem, da bi moglo biti vse, kar sem videl, res tako, kakor se kaže. Bratislavski Judje so tudi bogati. Mogoče res le tisti, ki se oblačijo v zapadnoevropsko nošo in stanujejo v mestu, zaposleni v trgovinah, bankah in trgovskih zastopstvih. Toda tudi ti, ki skrivajo globoke oči pod črne klobuke in me ne pogledajo, ko grem mimo, ali pa malomarno gledajo nekam v zrak ter me šele, ko odidem, prebadajo s pogledi, menda le niso vsi tako beraški, tako usmiljenja in pomoči potrebni, kakor se kažejo. Revščine je tu obilo, toda kjer je mnogo sence, je gotovo tudi mnogo sonca. Poleg te židovske ulice malih obrtnikov, branjarev in krčmarjev, ki točijo pač le samim sebi, se po slovaških vaseh in mestecih skrivajo trgovčiči, prekupčevalci, mesarji, potniki in gostilničarji, nekdanji pomočniki madžarskega potujčevalnega režima, čudno samosvoj element, ki se je sicer skušal vključiti v slovaško narodno občestvo, a je kljub vsemu ostal izven njega.

Mimo šmartinske cerkve in kanoniških domov se med ozkimi prehodi in strmimi hišami prerijem nazaj v mesto, mimo bivše klariske cerkve, ki je prazna od Jožefa II. dalje in služi sedaj kot skladišče vseučiliški knjižnici, a je na zunaj pravi vzorec gotške katedrale. Nadaljujem pot pod obokanim prehodom skozi palačo bivšega ogrskega parlamenta na korzo do mestne hiše. Tod bom najprej prišel spet na Trg republike in nato v Manderlo, da ujamem sprevod. Stari gotski rotovž ima krasen muzej, odlično zbirko srednjeveških mučilnih priprav, znamenito umetniško zbirko in še marsikaj drugega, toda danes ni malo nisem voljan, da bi se potapljal v prašno starino, čeprav vsa sije v lepoti. Dvorišče mestne hiše kaže odprte renesančne lože, medtem ko se njen stolp končuje že v barok. Rotovža se drži Primaciálny palác ali Primasova palača, sedež bivših ogrskih primasov, sezidana v poznobaročnem slogu. Znana je v svetu po svojih dragocenih gobelinah, ki predstavljajo grško poetično zgodbo, kako je Leander plaval čez Helespont k svoji Heri, dokler ni neke noči v nemirnem morju utonil. Gobelini visé v

prvem nadstropju, kjer je tudi znamenita Zrcalna dvorana, v kateri je Napoleon Véliki leta 1805 podpisal bratislavski mir, s katerim je dobil v last Dalmacijo in Istro. Ne daleč za primasovo palačo in za skupino trgovskih poslopij se dviga nebotičnik Manderla. Stojč na rotovškem dvorišču z enim samim pogledom objamem Bratislavo različnih stoletij: od viteško gotske do mladomeščanske renesančne in slednjč do sodobne velekapitalistične.

Tako pridem med tesnimi hišami na trg in ulico, kjer se mrgoleča množica stiska v špalirju, čakajoč na spreved. Pohitim v kavarno v prvem nadstropju, da bi ga mogel čim bolje videti, saj mora priti vsak čas. Kavarna je polna in, ko nam glasovi in pozdravi z ulice naznanijo bližanje spreveda, si ob oknih komaj najdem primeren prostor. Žal ne vidim po ulici navzgor, kjer stoji poveljniški oder, na katerem vodje nove Slovaške prejemajo poklone mimo korakajočih. Vidim le, kako se spreved mimo našega nebotičnika zliva v sosednje ulice proti Donavi in se tam razhaja. Pod našim oknom pa še vedno korakajo množice v sklenjenih šesterostopih.

Godba polni ozračje. Dvignejo se klici ljudi, ki v sprevedu hočejo kazati svoje organizirano veselje, in klici množice ob straneh ulice, ki hoče kazati svoje pritrjevanje. Ves ostali promet se je ustavil. Nato se začne razvijati pod oknom vrsta za vrsto, skupina za skupino. Zastave vihrajo in plapolajo v vetru. Kako je v človeku neka prvotna zamaknenost v simbole lastne svobode in samostojnega vladanja! V soparnem ozračju visijo z vseh hiš dolge zastave, pred množicami gredo narodni in avtonomistični prapori z dvojnimi svetocirilskim križem. Oddelek oborožene garde v sivi uniformi z železnimi, olivnozelenimi čeladami in s puškami, s poveljnikom, ki soncu kaže svoj bleščeči meč, stopa s trdim korakom po betonskem tlaku. Pozdravi mrkemu vojaštvu se sprostijo na vseh straneh. Meni stisne grlo. Tudi ta narod se je oblekel v mrko nošo in zadel puško na ramo... Zakaj vsa Evropa koraka, koraka, koraka? Nad nami vsemi visijo nasilja in moč je edina vrednota. Včasih so v najbolj podivjanih časih poznali vsaj treuga dei, čas od srede zvečer do ponedeljka zjutraj, ko je prenehal vsak boj, vsako sovraštvo, ko je človek opral roke od krvi svojega brata. Sedaj pa se ves svet potaplja v kri in vojsko, povsod doné trdi koraki po zeleni zemlji in odmevajo pod jasno nebo. Človek se je obrnil proti človeku, in če hočem, da me brat ne bo zabodel, moram jaz zabosti brata. Sosed mi sam potiska v róko bodalo in mi kliče, naj se branim. O, kako votlo in nemo pojo koraki vojakov po zemeljski obli in kako težko je soparno ozračje med sosedi in brati!

Za oddelkom oborožene garde nosijo vodoravno položeno svojo narodno zastavo mrki možje. Ne, ne bi jim

verjel, da so slovanske krvi. Črne srajce nosijo, zelene čelade in škornje na nogah... Med njimi plava zastava kakor madež krvi in belega snega...

Nato se zgrinjajo vrste in vrste in vrste. Brez konca jih je, bi rekel. Pa to niso več uniformiranci, z bajoneti na puškah, z železnimi čeladami na glavah. To so ljudje dela, z železnice in iz delavnic, v železničarskih oblekah, v delovnih kapah in čepicah. Mladi in stari so in vsi deró mimo v šesterostopih, v posameznih oddelkih, v skupinah po petdeset, po osemdeset, po devetdeset. Na rokavih nosijo znake avtonomistične Slovaške. Pokazati hočejo svojo organizirano voljo do življenja, da se hočejo uveljaviti na svojih tleh, mladostni narod, nad katerim se je stoletja godil zločin raznarodovanja, zločin duševnega nasilja nad njegovo neizživeto notranjostjo. Narod, ki je ves iznakažen, komaj še živ pa ves trd od prestanih grozot, dosegel lastno svobodo pred dvajsetimi leti in nato zaživel čudežno sproščeno življenje, kljub nevšečnostim in težavam in neenakostim in krivicam, glej, ta narod je mislil in misli, da je sedaj s samostojnimi mejami dobil popolno možnost, da se razživi, da razpne do vrha svoje sile in sam vzame svojo usodo popolnoma v róke. Sedaj manifestira po bratislavskih ulicah, kliče svoji samostojnosti, pa naj bo že velika ali majhna, sam prepričan, da je storil najbolje, kar je v zmedah časov mogel storiti. A vem, da je to korakanje daleč od narodnega bistva, da mu to ne ustreza, da to ni vojaško korakanje, ne, to je otroško rajanje, otroška zaverovanost v čistost svojih in tujih misli. Kako bi ti ljudje vedeli o skritih tokovih, o zahrbtnostih, o krivicah, o nasiljih nad narodi, državami in ljudstvi! Tudi z dvignjeno roko pozdravljajo in kličejo po tujih vzorih: »Na stražo!« svojim vodjem, pa kje je njihova prava duša!

Prav tedaj so se začele zlivati pod oknom vrste in skupine neuniformiranih ljudi; zlil se je veletok na-

Bratislava: Baročna hiša.

rodnih noš in krojev iz vseh koncev in krajev države. Zavriskala je narodna pesem, med ljudmi ob ulici so se pomnožili vzkliki. Barve poletnega polja in pisarnost vaške pokrajine so se zlile z ljudmi po ulicah. Kakor da se je med kamenje mestnih palač usula pomlad, tako je na ljudeh zaživela vsaka roža, zavonjal vsak cvet in zavriskala vsaka bilka. To niso bili več mrki vojaki s čeladami in škornji, to je bilo tisto pravo ljudstvo, ki je prišlo od statev, od lesenega in železnega pluga, od ovac in iz gozdov, od lanu in iz planšarij. To je bila svatba vasi z mestom, zaročila se je Bratislava s svojo deželo. Ne, ne, ne bom hodil po državi, kakor bi hodil vsakdanji časnikiar, ne bom zasledoval mrkih potez sedanjosti in preteklosti, gledat pojdem poezijo te pokrajine in poslušat jasno, odkrito besedo vaškega in gorskega ljudstveca med Tatrami in Donavo. Kaj vsi ti pisani fantje in ti cvetovi žená in deklet vedo, da jih gledajo z grajskega griča razvaline cesarskega gradu, kaj jih pač briga, da se je pod grad stisnila meščanska zaprtost in zapetost, kaj jim mar vsa skrivnostnost lož in umazanost judovskega geta, ki skriva z grdo krinko svoj lepši obraz! Ne, tu so ljudje, ki prepevajo, ki plešejo po ulicah in jim trakovi vihrajo s klobukov in petlje v lasih. Krvava barva se preliva v zlatorumeno, svetlo-sinja se pretaka v belino čipk in našivkov. In ne pretrgano derejo vedno nove množice pred nami, z njimi pa gre vonj zemlje in poezija vasi in polja in gozdov, z njimi gredo potoki in tatranska jezera in jasnina skopega življenja po lazih in planinah. Šopki za šopki dehte pod oknom in kje so že v spominu ostali mrki vojščaki s črnimi in sinjimi srajcami! Ljudstvo vriska v sončni dan in ne vé ne za vladarje ne za spremenjene režime ne za skrite tokove denarja, ne za lože, viteze in vojščake. Svobodno prepeva svoje pesmi in prenaša nevšečnosti, ki jih prinaša svet. Saj vé, da je delati treba, pa čeprav ne vedno samo za sebe, toda to ni tragično, to je dolžnost! Samo da jim pusté njihovo govorico, njihov plug in njihov vrisk, pa čeprav je včasih bolj joku podoben.

Tako se v meni prelivajo misli. Ne, saj nočem uteči sodobnosti, toda če hočem najti to deželo na svojih slovaških poteh, potem pojdem rajši stran s poti, po katerih hodijo vojaki in korakajo trdi možje, čeprav so njihovi. Šel bom in poiskal poezijo te dežele, se zjokal ob žalosti minulih stoletij in se opajal z barvami in samoto njene deviške narave.

(V drugo naprej.)

JANEZ KRSTNIK

MIHAEL UTIK

Njegova polt
dehtela je po morju
in po divjih rožah.

V rokàh je nosil
veter iz noči...

Žareč kakor ogenj,
a ženam temán.

Njegov glas je bil vroč.

Drzen kot obroč
zvezdá.

Ni se smejal in ne jokál.

Z besedami kakor na stèbre
postavljál je duše.

Pripognil je svoje koleno
samo pred Jagnjetom božjim.

Neka blodna iz žená
je tega ravnega moža
zlomila z mečem —
ne s poljubom.

POMLADNI MOTIVI

LEOPOLD STANEK

1

Doslej biló nebo je blizu
in duša pila je sladkosti,
ki jih rodé nebes skrivnosti.

Doslej sem jasno vse pregledal:
oblast si noč je z dnem delila,
zdaj barv povsod je brez števila!

Doslej tišino je polzenje
le dežnih kapelj mi motilo,
zdaj tisoč ptic se bo zglasilo!

Zdaj je pomlad, nemir ždi v meni.
Nebesa so se odmaknila,
lepota zemlje me je priklenila...

2

Pomladni mesec v bajki je najmlajši
od bratov vseh, ki leto nam delijo,
najlepši je, imamo ga najrajši,
v njem duše in telesa se budio.

Vse veje, vejice so polne cvetja,
beline, vmes prikrité rdečice.
Budijo tople sape sprotilletja

čebele tankokrile, nežne ptice —
vsi čuti so nam polni doživetja
in jezik naš jeclja radostne klice...

TABOR

LJUDSKA IGRA V DVEH DEJANJIH

NARTE VELIKONJA

OSEBE:

Janez	fantje	Pepca	dekleta
France		Bara	
Jože		Lojza	
Peter		Meta	
Jaka		Vida	
Luka		Roza	
Tomažek	možje	1. ženska	dečki
Fant		2. ženska	
Urh		Ivanček	
Marko		Peterček	
Ambrož		Boštjanček	
Miklavž		Lojzek	
Šimen		Možje, žene, fantje,	
Jurij		dekleta, dečki, deklice,	
Boštjan		Turki, glasovi.	

Prizorišče: tabor.

PRVO DEJANJE

Obrambno obzidje tabora. Vidi se, da je prizorišče med dvema obzidjema. Okoli zunanjega obzidja tečeta dva mostovža; prvi sega do nazobčanega zidu, drugi teče ob strelnih linah sredi zidu; strelne line so kajpak tudi pri tleh. Na mostovž drži nekaj lestev, po njih so nagrmađeni debeli kamni in hlodi, prav tako je nagrmađena šara po tleh. Branilci stojé na mostovžih, delajo zadnje priprave za boj. Videti je razdraženost in nemir. Ljudje begajo, ženske prekladajo škafe itd. Na levo velika vrata v drugo obzidje, ki se mu vidijo line.

PRVI PRIZOR

Jože, Peter.

Jože (zapira vrata): Toliko da nismo zaprli. Kod si hodil?

Peter (jezno): Hodil, hodil! Menda sem bil jaz prvi, ki sem videl kres. (Otresla kučmo.) In zdaj je morala še megla pasti na vrhove, da ničesar ne vidiš. Pa preden vse obvestiš, se zamudiš. Bil sem celó v gradu, da jim povem! Da že vedo, so rekli, dva dni da že vedo, da prihaja Turek, so rekli. In sem videl, da so res že zaprli vrata s hlodom, družina pa je vlačila na obzidje tramove in nosila kamenje.

Jože (ogorčen in osupel): Oni že dva dni vedo, a nas niso obvestili. (Zasmehljivo.) Ti pa si jim brez sape hitel povedati! Ali te niso pridržali v gradu, saj kmalu ne bi mogel k nam v tabor?

Peter: Pridržali? Kje neki? (Preprosto.) Da imajo komaj za družino prostora, so rekli. Nekdo je rekel, da je naše obzidje tudi močno in braniti da se znamo, to da bi vedel povedati grajski valpet. Videl sem ga: nekdo ga je mahnil po čelu.

Jože: Škoda, da ga nisem bolj, ko je lazil okoli. Kaj lazi okoli, ko ga nihče ne mara. Okoli Lojze se je smukal. (Zasliši se močno trkanje na vrata.)

Jože: Kdo je?

Glas: Jaz!

Jože: Saprament, kdo jaz?

Glas: Ali me ne poznaš?

Peter: Slabo se sliši...

Jože (Petru): Hudiča se slabo sliši! Nič se slabo ne sliši, a, kdo si?

Glas: Boštjan, Boštjan, če že hočeš!

Peter: No, vidiš, Jože, in njemu tako odgovarjaš, saj bi moral takoj vedeti, da je Boštjan; to bo spet zamera!

Jože: Ko bodo Turki mimo, lahko. Ne bo mu ne padla krona z glave, če pove svoje ime. V taboru smo vsi enaki. Morda misliš, da ga nisem prepoznal?

Peter: Boš videl, da bo zamera!

Jože (nekaj godrnja in odpira vrata.)

DRUGI PRIZOR

Prejšnja, Boštjan, Boštjanček.

Boštjan (vleče dečka za roko): Ali nisi slišal glasu?

Jože: Vsak je jaz.

Boštjan: Mene bi pa vendar lahko poznal. Ali nisi vedel, da me še ni? Kako ste mogli zapreti, če me še ni bilo?

Jože: Mudi se.

Boštjan: Mudi? Mislim, da tako ne bomo nič mogli: premalo nas je. Najbolje bi bilo, če bi se...

Jože: Turkom vdali, kaj?

Boštjan: Nisem rekel, ti si rekel!

Peter: Ne boste na vratih, stopi naprej, Boštjan.

Boštjan: Samo, če nas bo dovolj, pravim, da bomo lahko udarili Turka po buči, pa bo vse prav.

Peter: To je pa res.

Jože: Kaj bo res! Figo!

Boštjan: O, ti lahko praviš, ki nisi oženjen, a jaz imam otroke. Kaj bo, če nas ne bo dovolj?

TRETJI PRIZOR

Prejšnji, Janez.

Janez (naglo pride): Kaj bo? Nič ne bo! Kdor noče, ne pride v njihove roke!

Boštjan: Noče, noče! Zajame te, udari te in zveže, pa je!

Karla Bulovčeva: Gospa s pečo (1937).

Janez: Ne daj se, to je vse. Če je on maček, bodi še ti, če je on tvegav, zakaj ne bi bil ti? Kje je zapisano, da bi moral biti samo toliko kot on in nič več? Treba samo izračunati: nas je trideset mož in fantov pa dvajset žená, petnajst deklet in dvajset otrok. Če odbiješ stare žene, ki komaj še morejo varovati otroke, in vse otroke pod šestimi leti, nas je nad petdeset. Če še upoštevaš, da imamo zidovje, ki ga morajo zavzeti, da morejo oblegati le nekaj dni, potem ne razumem, zakaj ste tako malodušni.

Boštjan: In če vdero: odpeljali bodo otroke in ženske, nas moške pa pobili. Jaz pravim, dogovoriti se je treba.

Janez: Če se bomo dali pobiti. Če pridejo čez zid, jih prej tri pobijem, preden se dam ujeti. Oni dan sem gledal dva orla, ko sta se kuzmala v zraku, bila in tolkla sta s perutmi in s kljunom in krempļji, da je vse frčalo od njiju. In mi je padlo na misel: Zakaj pa tudi ti ne? Če se orel ni boril samo s kljunom, zakaj se ne bi tudi ti z vsemi močmi? Kar imaš, je dobro. In še več! Ti lahko streljaš, da te ne vidi. Ti lahko polivaš vročo vodo, da te ne vidi...

Boštjan: In on lahko meče ogenj na tvojo streho in mu nič ne moreš, in lahko gori in ne moreš gasiti.

Jože: Najhuje je, če imaš ljudi, ki obupujejo, preden so videli rdeče hlače, in že vnaprej vedo, da jih bo Turek požrl.

Boštjan: Saj ni tako: jaz samo pravim, da je treba misliti na to!

Jože: Saj smo že na vse to mislili. Glej, mokre cunje že zgrinjajo po strehah in v zvonik nosijo vodo.

Boštjan: Cunje se bodo osušile in bodo še prej prijele ogenj, in če bomo morali biti tu več dni, bo vode zmanjkalo. In naj začne goreti cerkev? Kdo jo bo pogasil? Spekli se bomo v tej vročini.

Janez: Nas Turki ne bodo pobili, ne bodo deklet odpeljali in otroci ostanejo doma. Kaj se toliko bojiš za svoje življenje: kdor se boji, ta je že vnaprej obsojen.

Boštjan (Boštjančku, ki joka): Ne cmeri se! Kaj se boš cmeril?

Jože: Koliko je star?

Boštjan: Sedem let.

Janez: Alo, taki morajo v turen, da bodo metali ogenj iz lin, če bo Turek začel z ognjem! Daj roko! (Boštjanček se brani.)

Boštjan: Vajen ni! Saj vidiš, da ni vajen, pusti ga. Pri meni mu je še najbolje!

Janez: Nič pusti, danes in dokler ste tu, boste poslušali mene. Peter, alo! (Zgrabi otroka.) Za turen boš dober, Boštjanček, če hočeš jesti! (Ogleduje obzidje.)

Boštjan: Pusti ga! Boječ je.

Peter: Saj ne more drugače, če si pa ti tak! Kar pojdi, Boštjanček!

Boštjan (se mu vidi, da mu je težko): No, pa pojdi! Mislim pa...

Peter: Nič mislim. (Otroku.) Boš gledal, če gredo že rdeče hlače, ti imaš dobre oči. (Ga vleče za rokav.) Le pojdi, Boštjanček.

ČETRTO PRIZOR

Janez, Jože, Boštjan.

Boštjanček (zajoče za odrom): Pri atu bom!

Boštjan: Ne, topli ga pa ne boste!

Janez: Saj ga nihče ne tepe! To pa povem, da mi nihče ne bo delal po svoji glavi, kdor bo v taboru. Kdor hoče po svoje, naj odide, zdaj še ni Turka.

Boštjan: Če bi v ledenici ne bilo tako mraz! Tu pri vas je res vse preostro!

Jože: Za življenje gre, tvoje in otrok in nas vseh.

Boštjan: Za življenje, za življenje, kaj pa, če te ubijejo! In kdo bo potem skrbel za otroka, a? Re-vež bo. Za pastirja bo in tepel ga bo, kdor bo hotel!

Jože: In če ga Turki ujemo, ga ne bo nihče tepel, šleva?

Janez (je prišel bliže): Čemu se že spet prepirata?
 Če ga Turki ujemo, bo janičar!
 Boštjan: Lačen pa ne bo!
 Peter: In bo moril kristjane!
 Janez: Pa pojdi k njim, pojdi in jim povej, koliko nas je in da imamo vse pripravljeno za obrambo. (Odide.)

PETI PRIZOR

Jože, Boštjan.

Jože: Saj vemo, z vsemi si prijatelj!
 Boštjan: Kar koj zaženete svojo! Ne bom šel, samo Boštjančka ne pustim in ne pustim tepsti!
 Jože: Če ne bo ubogal, če bo vokal in če bo trmast, ga bomo, dokler smo tu, ga bomo. Tu ni več bogatega Boštjana, »ki ima hišo ob cesti«, kakor si rekel.
 Boštjan: Ti ga že ne boš tepel! Meni povejte in ga bom jaz.
 Jože: Ne bo časa! Ko se bo začelo, bomo imeli vsi polne roke dela in še premalo nas bo. Samo v turen pogledj, kako se Boštjanček že suče med drugimi. Meni se zdi, da je čmeren, samo če je pri tebi.
 Boštjan: Sam je, matere nima več, pa se obeša na človeka.
 France (trka od zunaj na vrata).
 Jože: Kdo je?
 France: Jaz, France!
 Jože (odpira vrata): Zelo ste se mudili!
 France (na vratih): Pa smo le podžagali!

ŠESTI PRIZOR

Prejšnja, France, Luka, fantje.

Boštjan: Kaj?
 France: Podžagali smo! Rekli smo, da gremo na oprézovanje, da ne bi nihče vedel, pa smo hiteli. Če jih pride tri tisoč in čez, bo dovolj, drugo bo pa strah naredil, ko se bo začelo drevje sukati in grmeti. Takrat bomo lahko udarili samo s krikom, pa jih preženemo. Ob mraku jih bo pripeljal.
 Boštjan (sladko): Kje ste bili, praviš? Koga podžagali?
 Jože: Kdo jih bo pripeljal?
 France (medtem so fantje, Luka med njimi, vstopili z žagami in drugim drvarskim orodjem): Kdo, kdo zna po turško, kaj?
 Jože: Bosanci so, ni treba turško. Saj lahko po naše!
 France: A kdo zna pozdravljati, kdo zna navade, kdo vé, kaj je sura, ali veš ti?
 Jože: Ne, jaz ne vem!
 France: In kdo je bil že ujet in je ubežal?
 Boštjan: Šimen!
 France: Dà!

Karla Bulovčeva: Babika.

Boštjan: Saj šepa, kako bi jim ubežal?
 France: Ubežal? Prav, ker šepa, bo lahko natvezel, da so ga kristjani pohabili, češ da je pokazal, kako zna nekaj turških molitev. Drugo le pusti njemu! Če si kdo pomaga, si on... Zanj me ne skrbi, bolj me mrví, kje bom dobil dovolj fantov, ki bi šli z menoj!
 Jože: In ti so podžagali? (Kaže na fante.) Pozdravljeni, fantje! Bog živi! Kadar greste, me štejte, če bo Janez pustil!
 France: Če bo Janez pustil?
 Jože: V taboru... V taboru on ukazuje!
 France: V taboru! Prav! Zunaj pa ne! Fantje, le odpočijte se. Saj ne bi prišli, če ne bi še hoteli videti svojih. Kaj hočeš, boj je boj in vsak se rad poslovi. In povedati je treba, da boste čakali.
 Boštjan: Jaz tudi pojdem z vami!
 Jože: Le ostani pri Boštjančku. Dolgčas bi mu bilo!
 Boštjan: Samo odložil bom! (Odide.)

SEDMI PRIZOR

Prejšnji brez Boštjana.

Jože: Na tega bo treba paziti. (Oponese.) Z vami bom šel. Da mu sin ne bo stradal, če bo janičar!

OSMI PRIZOR

Prejšnji, Janez.

Janez (pride; ujel je zadnje besede): Sem že naročil. Ne sme biti blizu vrat.

Jože: Njegova radovednost mi ni po misli.

France: Prišli smo po pomoč!

Janez: Kakšno pomoč? Prišli ste na pomoč!

Luka (se prerine bliže): Ne, res smo prišli po pomoč. Gozd smo podžagali.

France: Na Klancih. Saj veš, tisto zajedo smo podžagali!

Jože: In če sprožiš prvo drevo, potem začne grmeti vse!

Luka: Da. Ves dan smo delali, da je kar teklo od nas. Fantje zaslužijo, da jim kdo postreže.

Janez: In niste meni povedali?

France: Kdo bi pa potem bil v taboru? Ti v taboru, mi pa v gozdu. Nimamo Bog ve koliko časa, da bi se obotavljali; nekaj fantov nam še daj!

Janez: In kdo bo branil tabor? Ali res misliš, da samo starke in otroci? Lepa je ta: meni izroči jo tabor, da mu poveljujem, branim naj cerkev in otroke, odbijam Turke, vi pa lepo v gozd na varno. In če pride Turek mimo, ga napadete, če ne pride, ste rešeni! Ali se bomo branili vsi v taboru, ali pa imejte vse skupaj! Prav tako je, kakor bi mi zavezali roke: »Na, zdaj se pa brani!«

DEVETI PRIZOR

Prejšnji, Marko.

Marko (pride iz cerkve in posluša): In na Boga si pozabil, ko si dejal: Kdo bo cerkev branil? Kaj pa Bog in Marija? Ali veš iz svetega pisma: Gedeon je zbral veliko vojsko in mu je sam Bog dejal, da jih je preveč, da jih je moral še odbrati, in je potrdil samo tiste, ki so vodo pili iz prgišča. Če je to takrat naredil, zakaj ne bi še sedaj? Ali mislite, da je zaspal? Premalo zaupamo vanj!

Peter: To je bilo v starem testamentu.

Janez: Pomagaj si sam in Bog —

Marko: — bo pomagal. Vse to vem, prav dobro vem, tudi vem, da včasih Bog za naše grehe drugače ukrene, a tudi vem, da ne zapusti svojih, če mu zaupajo.

Janez: Pa zaupaj, če nimaš nikogar, ki bi cerkev in otroke branil.

Marko: Reci še: Boga branil! Ali res misliš, da je treba njega braniti? Saj ni otrok. On pusti, da se dopolni hudobija, a samega sebe moraš braniti. To že, ker lenuh je tudi v njegovih očeh lenuh. In Marija? Ali ni na Slevici?

Janez: Recite, kar hočete, če nimate ljudi, se ne morete braniti. (Krik iz stolpa: Vidimo jih, vidimo jih!)

Glas: Pozor!

France: Po mojem prehitro. Šimen bi bil poslal glas.

Janez: Prehitro. Zdaj ne boš mogel več v gozd!

France: O, to pa še, alo, fantje, hitro za meno!

DESETI PRIZOR

Prejšnji, Ivanček.

Ivanček (priteče; Janezu): Med zelenjem smo videli rdeče hlače, zamajalo se je med drevjem in izginilo, potem smo spet videli, kakor bi se nekdo zaganjal med drevjem in skalovjem. (Razburjenje.)

ENAJSTI PRIZOR

Prejšnji, Peter.

Peter (pride): Premalo nas je. Če bi nas bilo nekaj več!

France: Dekleta morate tudi šteti, ali ne, Pepca?

DVANAJSTI PRIZOR

Prejšnji, Pepca.

Pepca (pride iz ozadja): Branile se bomo!

France: Če ne bo Turek premočan!

Pepca: Branile se bomo. Kdor se ne more, bo molil. Ženske so v cerkvi že odmerile prostor pred oltarjem, kamor nihče ne sme, če ne moli. Drugo smo si uredile.

Janez: In kako se kaj drže ženske?

Peter: Ali se boje?

Pepca: Kdo bi se ne bal!

Janez: Ti pazi nanje, da jim ne upade srce, kar nas je moških, bomo tu.

Pepca: Samo da bo dovolj krop. Dekleta ga že pripravljajo.

Peter: Ali jih boste najprej s kropom?

Janez: S kropom, kajne, France?

France: Jaz pojdem v gozd s fanti!

Pepca: Ali ne boš pri nas?

Janez: Veš, kaj si je izmislil? Da bo Turek šel po klancu in da bodo nanj podrli našagano drevje. Zdaj vidiš, kako se ti je obnesel Šimen. Pripeljati bi bil moral Turke po oni strani, a so jih videli že med drevjem na levi. In niti ne moreš več ven, France. Preden se skloniš v dolino, bodo Turki že tu in vas zajamejo kakor ribe v ponikvi.

France: Tja še pridemo in Šimen že ve, kaj dela. Ali jih ni morebiti nalašč razdelil, da bomo imeli lažji opravek. Nekaj jih odbiješ ti, nekaj jih pobijemo mi. On že ve, kaj dela!

Janez: Preveč daš na njegovo pamet. Šimen se tudi lahko zmoti!

Pepca: Če se posreči, jih bo France zajel in bo potem lahko prišel taboru na pomoč, če ne, bi tako

imel opravka z velikim številom. Če uide, še zmerom lahko nadleguje.

Janez: Še ti drži z njim!

France: Kdo s kom drži, bomo govorili, ko bo Turek preganjan, zdaj moramo ven.

Janez (hud): Tu jaz ukazujem.

France: Prav, le daj, a zunaj bomo delali po svoji glavi. Fantov nam še daj!

Janez: Premalo jih imamo, Turek nas bo zajel v prvem napadu.

Marko: V prvem napadu ne, saj imamo vendar dvojen zid. Če bi bilo koj hudo, se umaknemo, in že ko bo plezal čez prvega, jih lahko pobiješ. — K cerkvi pa jih Bog ne bo pustil.

Janez: Če bi veljalo zadnje, bi nikoli ne bili požgali nobene cerkve in vsi Marijini oltarji bi stali.

Marko: Ker so ljudje mislili, da morajo braniti Boga in Marijo!

Janez: No, potem so pa vsi ljudje hoteli braniti Boga, ker pravijo, da zaradi tega tako hitro pride Turek v naše kraje, ker ni nikjer več nikogar, ki bi se mogel postaviti v bran. Da so celó cesarju pisali, da ni več človeka, ki bi mogel odbijati Turke na vsej poti od Metlike do nas.

Marko: Zdaj je torej na Bogu, da nas brani, zdaj nas je, kolikor jih je imel Gedeon nazadnje. Ali naj izkazuje svojo moč, dokler smo sami dovolj močni? Slišali ste v nedeljo župnika (pridigarško): Rekel je Gedeon: Prosim, moj Gospod! Ako je Gospod z nami, zakaj pride vse to nad nas? Kje so njegovi čudeži, ki so nam jih očetje pripovedovali ter so rekli: Iz Egipta nas je Gospod izpeljal. Zdaj nas pa je Gospod zapustil. In Gospod je dejal: Jaz bom s teboj in pobil boš Madiance kot enega moža. — Vidite, ljudje božji, pa bi izgubljali pamet! Vzemi rajši vsak svoj križ in ga nosi na vratu, da se bo videlo, kdo nas brani! (Vleče iz žepa križce in jih deli.) Župnik jih je dal!

Janez: Če bi ne imeli nobenega pridigarja, bi tebe najeli. Zdaj nam pridigarji samo ljudi begajo, mi potrebujemo ljudi!

Pepca: O, tudi pridigarjev potrebujemo! Naš župnik ne more, toliko da se je privlekel za nami, noge ga ne nosijo več.

Marko: Moli pa lahko!

Pepca: Da, moli pa lahko. Pred Marijinim oltarjem kleči in moli! Ali veste, da mi je prišel na misel starček Simeon: »Zdaj pa odpusti svojega hlapca v miru!«

Janez: Vsi ne moremo biti v cerkvi!

Pepca: Vsi ne, ker ženske delajo povesima in jih močijo v smoli, otroci nosijo v kot dračje, Ambrož ti je privlekel svoje panje in dela streho za čebelnjak. Da ne more prebiti brez čebel! Le kaj je z Baro? Za cerkvijo čepi in strmi v nebo.

France: Kakor bi pomoči iskala od zgoraj.

Janez: Če ni coprnica?

France: Kaj bo coprnica! Le pri pravi pameti ni, to je! Vidite, kaj lahko napravi Turek. Odkar jo je pustil polmrtvo v goščavi, je vsa izgubljena.

Bara (v ozadju): V imenu Boga Očeta in Sina in Svetega Duha. Molite, molite, satan se bliža. Ali ne vidite, kako sega po nas? Tri tisoč je vragov in čez in samo Marija in sveti Mihael jih zadržujeta!

France: Varujte jo, revico! Čisto zmešalo se ji je in nihče ne vé, kako bi ji pomagal.

TRINAJSTI PRIZOR

Prejšnji, Bara.

Bara (na odru): V imenu Boga Očeta in Sina in Svetega Duha! Če ne boste spoštovali njegovega imena, gorje vam. Ali ne vidite, kako sega hudič čez zidovje, ali ne vidite, kako se ruši kamenje? In sega po tebi, Janez, in sega po tebi, Pepca! Otrsi se ga, da te ne vzame, in pokropi se, da te ne bo mogel.

Janez: Daj no mir, Bara! Če bomo branili, bo šlo vse mimo. Spravite jo v klet, da ne bo begala ljudi. Če jo slišijo, jih je bolj groza.

France: Zavarujte jo rajši v sobi, da ne bo mislila, da je zaprta.

Janez: V sobo lahko vsak pride, v klet ne bo mogel.

Marko: Vrag ne bo prišel nikamor! K Bari ne, ker kliče presveto ime in Marijo!

Bara (spet kakor prej): V imenu Boga Očeta in Sina in Svetega Duha, amen.

ŠTIRINAJSTI PRIZOR

Prejšnji brez Bare.

Janez: Kako naj to prenašajo ljudje, ta glas in njen pogled. Iz sobe se sliši, iz kleti se ne bo.

France: Ti ukazuješ, ti ukaži, vendar mislim, da ne bo prav, če bodo ljudje mislili, da je v kleti. Revica je!

Janez: Coprnica je, sicer ne bi vedela in videla stvari, ki jih mi ne. V klet jo moramo zapreti; nekaj časa bo že prebila. Jože, ti jo povedi v klet.

Jože: Če praviš!

(V drugo naprej.)

GOSPOSKI HLAPEC

IVAN ZOREC

NADALJNI SPOMINI KOTARJEVEGA NANETA

4. Vojaška

Čas je sit samega sebe, mudi se mu do svojega konca, zato zmerom tako teče. — Čas mi je res kar tekel tudi med orožnimi vajami, ki so mi jih iz Gradca preložili v Celje k nadomestnemu bataljonu pehotnega polka štev. 87. Godilo se mi je čisto dobro. Tovariši aktivni častniki so bili z menoj vljudni in prijazni; le stotnik, glava stotnije, je mislil, da mora biti kratek in hladen, posebno med delom s stotnijo, kjer mi je prav trdo oponašal vsako dlačico, če jo je v mojem delu našel ali pa ne.

Tak je bil tudi do mojega tovariša rezervista, ki je kak dan kasneje prišel v stotnijo.

Oba sva mu bila precčj gorka.

»Preden pojdeva, se mu že primerno zahvaliva!« sva pretila in se krotila, da nama ne bi še bolj zagrenil tistih dni najbolj suženjske in neumne flake.

Nekoč smo se s stotnijo motali po Savinjski dolini. Na polju so domačini delali. Nad njimi so žgoleli škrjanci. Bog sam je menda zapovedal podnebnim pevcem, naj kratkočasiyo pridnega kmeta. Vojakom, samim domačim kmečkim fantom, so se oči otožno smehljale, ko so jih pod nebom iskale. Pravo kmečko srce je tudi v meni odpevalo veselim ptičkom, oči pa so se mi opajale, ko sem tu, tam in povsod občudoval pridno udelanost plodne zemlje in umno srcé in skrbne roké po sadovnjakih.

»E, Štajerci so naprednejši kmetje in umnejši sadjarji!« sem razsojal in se neveselo spominjal svojih počasnih in nekoliko zaostalih dolenjskih rojakov... Pa res. Kako umno in skrbno so tu udelane njive, kako lepo je sadno drevje!... In kakšno je vse to pri nas? Saj ne rečem, naša zemlja je res skoraj vsa zgolj krševita kraševina; nerada in malo rodi, pa naj se z njo kdo še toliko pekli. Gotovo se zemlja upira tudi zato, ker jo prezanikrno gnojé, preplitvo orjó in potratno skoraj vso razmetavajo v same nerodovitne razore med neumno in nepotrebno ozkimi kraji... Pa tile sadovnjaki! Štajerec pridno čisti sadno drevje. Nikjer ni videti suhih vej ali ob grčah zelenih poganjkov, tistih škodljivih drevesnih zajedavcev, skorja debela in zračno razredčenih vej je skrbno okrtáčena, da je gladka ko dlan... Skoraj vse dolenjske sadovnjake pa ima na skrbi le ljubi Bog sam, drevje je kar kosmato od mahu in lišaja, ne prignoji mu nikoli nihče, nihče ga ne oškropi z arborinom, nihče ga ne otrebi mrčesa, mahu, lišaja in drugih zajedavcev.

Stotnik ni slišal škrjančkov, ni videl polja in vrtov, kar na lepem je kriknil povelje.

Pohodni sestav v četverostopih korakajoče stotnije se je zdrznil, se vsak mož polkrožno obrnil in na desno zožil v dve podolžni čelni vrsti, strumno stopajoči na pokošenem travniku, ki je bil po zadnjem dežju še ves razmočen in mlakužast.

Ko je bila stotnija sredi najgrših mlakuž, je stotnik spet kriknil prav kratko povelje.

In stotnija je po vsem dolgem pala na trebuh, kakor bi ji kdo spodnesel noge.

Drugo povelje jo je dvignilo, še drugo zapodilo po žvrkljajočem travniku in potlej spravilo spet na cesto v prejšnji pohodni sestav.

Šli smo dalje, stotnik spred, oba aktivna častnika in midva rezervista pa za njim.

»Tako, gospodje,« se je stotnik samovšečno nasmehnil, »je treba stotnijo zbuditi, če ji vojaške misli zaspijo in če se ji oči zgubijo v civil!«

Škoda, moj pogled ni znal treščiti, sicer bi bil stotnik ob tisti priči švignil po sodbo nebeškega Očeta, tako pisano sem pogledal domišljavega samosilnika.

O, gorák sem mu bil, mrzil sem ga prav do dna!

Drvajšali smo se še tu, tam, nazadnje pa v neki vasi počivali.

Po cesti je priklamal mlad potepuh. Pred častniki se je ustavil in nemško zaprosil, da bi mu dali »podpore«.

Stotnik ga je grdo nahrulil in zapodil.

To mi je bilo všeč, še bolj pa, da potepin menda ni bil Slovenec in da ni umazal slovenskega imena.

Izpred praga ga je pognala tudi gospodinja bližnje hiše, češ delat pojdi, grdoba nemškutarska.

»Mlad berač — star brez hlač!« ji je pritegnil sosed.

Vas je bila čedna, hiše in druge stavbe pa prav čiste in lepe — v naših krajih bi jih težko našel kaj dosti podobnih.

Ko smo se čez čas obrnili proti domu, je stotnik najbrž mislil, da je z vajo vsaj nama rezervistoma močno imponiral — zbujal spoštovanje, zato ga je zvodilo še v druge — prav tvegane poskuse.

Aktivni častnik je po navadi znal govoriti le o psih, konjih in babah; znal, res znal. Navadni rezervni častnik mu v tej »vedi« še do kolen ni segal, zato je aktivni najraje in najlaže besedičil o takih učenostih; umetnostne, socialne in druge vede so mu bile skoraj čisto neznane skrivnosti. Pa bolj ko je bil kdo praznoglav in neveden, raje se je dotikal tudi tega, posebno če je kazalo briljirati — odlikovati se vpričo rezervnih častnikov.

Ne tajim, tudi med aktivnimi so bile lepe izjeme, vendar so bile tako redke, da so bile skoraj nevidne, pa tudi skrivale so se, puhloglavci bi jim preveč zagrenili suženjsko življenje.

Našega stotnika — to sem čutil in vedel že ves čas — še tako prizanesljiv človek ne bi bil mogel pri-

števat med tiste lepe in redke izjeme. Pa mož se je zdaj vendarle predrzno spustil v pogovor o slovstvu, seveda nemškem. Oba aktivna sta previdno molčala, ker pač tudi sama nista kaj prida vedela in ker se mu nista hotela zameriti. Le midva rezervista sva se debelo spogledovala, vendar še molčala. Ko pa je začel nerodno in nevedno kvasiti o Schillerjevi drami Minna von Barnhelm, je tovariš že ves rdeč trenil vame. Pokimal sem mu, češ kar udari. Saj bi bil treščil sam, jezik me je že kar hudo srbel, pa sem bil mlajši in dosti nevednejši od tovariša, dijaka modroslovca s praškega vseučilišča.

»Gospod stotnik, ne zamerite, tiste igre ni napisal Schiller,« ga je tovariš res uščenil.

»Kdo pravi, da ne?« je stotnik ves zaripel šavsnil in trenil vame. To me je sprožilo, da sem urno usekal tudi jaz:

»Spisal jo je namreč Lessing. Igra je zabavne, vsele vsebine, sicer pa je vsaj za današnji okus in čas precèj lahka. Med klasična dela jo nemška literarna zgodovina vendarle šteje z vso pravico, ker je avtor Lessing z njo zavrgel francoske dramske vzore in tradicije — izročila in ji dejanje zakoreninil v nemške razmere. Nemški nacionalizem se je namreč tačas komaj nekako dramil, zato je ta Lessingova igra pomenila nekak mejnik in si je osvojila vsa nemška gledališča, najprej menda v Berlinu samem.«

Besedo je urno povzel tovariš modroslovec in nam kar nekako predaval o tistih starih nemških časih, ki so po sedemletni vojni začeli bistriti in prenarejati nemško ljudstvo in v katere je segal tudi najtrdnější voditelj in učitelj nemške dramatike Lessing — Lesnik ali Lešnik, ponemčeni lužiški Srb. Svoje predavanje je podprl z imeni in letnicami, da si naš mogočni stotnik še ziniti ni več upal.

Molče smo prišli v Celje in se lepo molče razšli na dvorišču stare vojašnice ob Narodnem domu.

»To sta pa res lepo opravila,« je naju tiho pohvalil aktivni poročnik. »Zdaj bo vsaj mir s tisto njegovo učenostjo, ki si je v kavarni površno nabere iz leksikona, kadar bi rad imponiral in briljiral.«

Tudi nama se je dobro zdelo, da sva se puhloglavemu samosilniku tako v živo zahvalila in mu za dlake vrnila kar debele in kocaste kocine.

A jaz sam sem se spominjal tistih časov v nižavi, ko me je mati učila brati in ljubezni do knjig, češ kaj vse še zvem in se naučim iz njih, ki da so polne samih velikih učenosti. Res, prav mi je prerokovala, nekaj malega sem že znal, vsaj pa toliko, da sem mogel približno presoditi, kako malo še znam in kako plitvi utegnejo biti tisti, ki mi smejo krojiti usodo. —

Mir je bil s stotnikovo učenostjo posihmal res, čutila sva ga vendar prav pošteno midva. Pa sva prebila tudi to in odšla lepo domov. (V drugo naprej.)

PASTIR POJE...

JOŽE DULAR

Tožba

Pomlad je vzela	Nič več ne mara
sonce v naročje.	me pastirica,
Zame ni dneva,	nič več ne čuje
zame polnóč je.	mojega klica.

Kot roža usehla
stojim sredi skal,
zato zdaj ne poje
več moja piščal.

Takrat...

Moja lepa pastirica
bilà je kot bela ovčica
in jaz sem bil volk.
Zvečer sem se skrit za ograjo
priplazil pred njeno stajo
in z mano se plazil je molc.

Kako je ovčica mala
pred mano vztrepetala,
ko sem ji ukradel poljub.
Kako sva potem v mesečini,
sloneča na ozki lini,
skovala si vence obljub.

Moja mala pastirica
bilà je moja kraljica
in jaz sem bil kralj.
Takrat je veselo zvenela,
takrat je nenehoma pela
moja piščal.

Vdanost

Zdaj je vse tiho,	Svet se še zadnjikrat
piščal več ne poje,	v zarji je vnel,
sam sem pogreznjen	ogenj ob poti
v misli svoje.	je šel pod pepel.

Polje se širi	Veter ob vodi
v polnóč in večer,	vznemiril je ločje,
v meni je usahnil	v meni je čudno
boleči nemir.	in vdano otročje.

Še sam bom ugasnil,
za zmerom zaspal,
vso revno ljubezen
bom vetru razdal.

SAMOSEVEC

JOŽA LIKOVIČ

Zelenkasto nočno nebo vnovič tiho, brez bolečin ugaša nekje za barjem. Jutrnje obzorje nad Gredo in Malim Krimom se drobi v žarkem soju. Drobní oblaki se gnetejo kakor plašne ovčke nad Rakiško planoto, njihova telesca so pokrita z volneno kopreno; spočito sonce bega za ostalo čredo nočnih mrakov, ki skrivajo svoje zlokobne obraze po zakotkih in prepadih borovniškega Pekla. Pod Pokojiščem se dramijo smreke z rdečimi in zlatimi vršički, v Vinjem vrhu pojo sekire neizprosno smrtno pesem vitkim jelkam in lepim bukvam. Beli voli zadovoljno mukajo na zagrajenih pašnikih, kjer je trava mehka in sladka.

Tod se bočijo nepristopne pečine z rdečimi žilami; pravijo, da so to žile in okamenela ramena nesrečnikov, ki so jih pogubile vile iz Golobje jame, skrite med skalini Vihrovce. Pod njimi vodijo komaj vidne drče v dolino k samotnim livadam in studenčkom. Tam se za večera shajajo srne s svetlimi očmi, samo kos in tihe zvezde vedó zanje; včasih zaljubljen sloka, včasih išče pastir v zgodnjem jutru sladke koreninice, ki so jih čez noč natrgale vile po nepristopnih zatišjih, jih oprale v Golobji jami, da so zadobile zdravilen okus, ter pustile pod zdršno drčo. Sicer pa je tukaj razlita neskalska tišina, ki jo pomlad ljubeče neguje s petjem in cvetjem.

Na ohoniških gmajnah pred Peklom se zbirajo marni pastirji s svojimi pisanimi čredami: Pekenčarjev Jur, Drašlerjev Tonč, Mihevčkov Janez, ki sme letos s fanti prvokrat vasovati... Krave se lagodno smučejo med mehkim leščevjem, junčki se radovedno ozirajo preko skalnih ograd. Česmin in brinje dišita že od polnoči dalje, skale se svetijo v jutrnji rosi kakor biserne pene. Borovniščica šumlja preko spolzkkih, mahovitih pragov in boža razdrapane korenine vrb. Žaga po malem reže mehke jelke, valčki razposajeno plešejo okoli jarmov, saj se z vsakim žagovnikom pripelje v Kočenijo debel denar.

Preko pristavskih senožeti pa hiti jutro z zlatimi očmi, objema tanke breze ter se smehlja pastirjem v nižavi, ki kurijo okleščke in trhlene šture ter se pripravljajo, da bodo lovili svinjko. Nenadoma pa dvignejo glasen vrišč:

»Samosevec gre, samosevec gre...«

Kozavi Tine z debelimi lici se spusti preko gmajne in kriči proti prihajajočemu:

»Boštjan, kje si pa nocoj hamljaj in coprnice lov!?«

Zapozneli pastir zažene tolsto čredo med ograde, spači malce obraz ter zamahne z oguljenim klobukom. Za hip obstoji, zagoreli obraz in zdrave oči se zasve-

tijo v jutrnjem soncu. Nato steče proti gruči vrstnikov ter krepko zavriska. Toda ta vrisk ni srebrn in sladak, nekaj težkega, upornega in boleznega leži v njem.

Pastir Boštjan je zaničevan revež! Očeta nima, menda je odšel za morje po srečo in krvave zlate; mati se je poročila z drugim, na njegovo srce je popolnoma pozabila. Pa kaj ve on, samosevec, nezakonški otrok! Koliko bridkosti je občutil sprva pri tej čudni besedi, ki ji ni vedel pravega pomena. Ničesar ni zagrešil, pridno je pasel zaupano živino, nikdar ni lasal mlajših pastirčkov, verno je prebiral molitveno knjigo, ki mu jo je nekoč podaril dobrodušni sobočevski cerkovnik.

In vendar so ga vedno obkladali s to žaljivko, pri kateri so se vaška dekleta posmehljivo muzala, žene pa sramežljivo spogledovale. Samosevec, samosevec!

Komaj je prišel na svet, je bil že sirota, pehan od praga do praga, gost skednjev, mrakov in beračev, ki so smeli prenočevati na stelji. Pravili so mu svoje popotne zgodbe, v katerih je vsaka beseda polna grenkobe! Obujali so bridke spomine na nadloge, prežvekovali prestane žganke in na tihem ponavljali bajke o nekem krasnem svetu tam za gorami, kjer sonce nikdar ne zatone. Čul je tudi zgodbo o vilah iz Golobje jame pod Vihrovco in verjel, da prihajajo k nesrečnemu človeku ter ga neskončno osrečijo. Saj je tudi Zamudov Lovre videl viló, ko je rano tekla čez ohoniške senožeti, še drobljanček v belem krilcu. V bogati rosi se je sicer zgubila kakor srebrna sled mesečine, ki jo zajame vetrič in odnese v neznane daljave, toda Lovre je postal srečen, odpravil se je v tuje kraje... Kolikokrat se je prebudil Boštjan v tihih nočeh, ko so voli mirno sopli ter murni evrkutali na travnikih, zastrti z belo meglico. Sklonil se je k lini in dolgo strmel v nočno pokrajino, prisluškoval in iskal sledove vil iz Golobje jame. Tedaj se je vedno spomnil na tisto žalo besedo, s katero so ga dražili tovariši na paši; gnev ga je popadel, da bi zmlél zaničljive tovariše. Toda ni si mogel pomagati!

Tudi danes so ga sprejeli vrstniki s to besedo. Nič hudega jim ni storil; kolikokrat je čuval njihovo živino, ki je pred neznosno pripeko bezljala med grmovje. Oni pa so stikali po dišečih sencah za šmarnicami, malinami in gobami. Koliko vetrnic jim je zrezljal, koliko čudovitih mlinčkov je nastavil, da je odmevalo prijetno klopotanje s pašnika na pašnik. Spomladi je zvijal piščali, v juliju je napravljaj torbice iz mehkega lubja. Kolikokrat je prestregel in pobil starega modrasa, ki je zalezoval brezskrbno živino! In vendar je ostal pri vsem tem zapuščen samosevec, zasmehovan in preziran od vseh. Drugi so odhajali

Karla Bulovčeva: Lastna podoba.

v svet, odraščali kot veliki hlapci, pomočniki na žagah in boljših žernadah. Samo on je ostal na gmajni, še celó pastirica Barica se mu je izneverila. Zavrgla je njegov šopek zlatičnic in sprejela cvetje iz Mihevčevih rok. Nocoj pojde kresovat v goro, a njega ne bo vzela s seboj, pozabila je nanj. Zato vriska danes pastir Boštjan, toda njegov vrisk je moten in ubit.

Kresni večer! Nanj se je pripravljalo stvarstvo vso pomlad. Zvezde se skrivajo med brinjem in borovci ter poletavajo med praprotjo kakor zlate lučke. Brezna so odprta, blesteči vsemir je razgrnjen kakor zlat prah na božji dlani. Pritajeno cingljanje gre skozi svetli večer; srebro polzi po skritih žlebovih. Škrat maje vrhove leščevja; zrak opojno diši, zato pritlikavi sivobraidež ne more zaspati pa kolovrati po mahovju.

Kdo bi spal! Pastir Boštjan ni zdržal doma, zvezde so trkale na okenca borne staje. Šel je preko polja proti Peklu, kjer so se roji kresnic zgrinjali preko goličav. Voda je sanjavo šumljala na skriti ohoniški žagi, kresni ognji so plameneli na Pokojišču in Srobotniku. Legel je na domačo zemljo, ki mu je ostala zvesta, ter prisluhnul. Prijetna toplota ga je prevzela. Rodovi zlatokrilih žužkov so ga vabili, rože so se skrivnostno pregibale, iz njihovih čaš so se prelivala medene vonjave. Korenine so trepetale, prah je oživiljal ter se svetlikal kakor suho zlato. Boštjanu se je zdelo, da se vse dviga, da kipi zemeljsko površje, da

valovijo vode, da se zemlja druži z nebom, da se je spustila rimska cesta prav do podnožja gorá. S Pristave se je začulo radostno petje; dekleta so kresovala, fantje so ukali, da je odmevalo čez košenine in kamnitne kraške škrbine. Boštjana je zbolelo. Ni smel mednje. Kako rad bi bil nocoj njihov brat, kako rad bi delil z njimi veličastno krasoto svetle noči! Peljal bi jih med utripajoče, srebrčaste rose, da bi čutili sladko drhtenje nočne sapice. Toda zdelo se mu je, da so ga izobčili iz svoje srede, ker je bil samosevec brez očeta, sirota brez skrbne matere. Dvignil se je k brezovskim ledincam. Pod njimi je ležal Pekel; tesna dolina je bila vklenjena med strahotne pečine, podobne zakletim prikaznim. Nad Borovniščico je ležala modrikasta, nežna in komaj vidna koprena. Ogromne skale so bile razmetane po strugi; v mlečni mesečini so se belile kakor bajne palače začaranega mesta, ki spi sredi nepristopnih vodnih tolmunov. Boštjan je spotoma premišljeval, kam bi krenil. Ali bi šel k pečinam pod Vihrovco in poiskal Golobjo jamo? Morda naleti na vilo, ki ga osreči ter mu pokaže pot v lepše, prijaznejše življenje. Bil je neodločen. Tedaj so se začele spuščati bele sence preko stez, z razprostrtimi rokami, komaj se dotikajoče rosinih tal. Dekliška telesa so bila čista in skoraj prosojna. Sence so se približevale, se prijateljsko in tolažilno nasmihale, pa zopet oddaljevale ter se zgriinjale okoli tolmunu pod Vihrovco.

»Vile iz Golobje jame!« se je zdrznil Boštjan. Toľiko je čul o njih, pa bi se jih bal in izogibal! Saj so modre, pravične in miroljubne. Ščitijo nedolžne, varujejo pastirje pred strelo ter delijo srečo in zdravje. Morda bi tudi njega potešile, četudi je samosevec... Za grebenom je bobnel šumnik in pripovedoval strmečim smrekam pravlјice, ki jih je nabral v osrčju rakiških gorá. Pastir je postajal in prisluškoval utripom svojega revnega srca in narave, ki je šepetala iz tisočerih cvetov in rosič. Šel je dalje, gnan od skrivnostne sile, čez loke in strnce prav do tolmunu pod Golobjo jamo. Že je čul pojoče dekliške glasove, ki so ga vabili in prosili, milovali in rotili. Šel je po stezi kraj vodne gladine, ki se je lesketala v čarobnem, rožnatem svitu. Obrazi vil, ki so se vgnezdile v pečevju nad tolmunom, so se zrcalili v njej. Boštjan je ves zamaknjen nad toľikšno lepoto, obsijano od zvezd in nedolžne mesečine, stopil na rob spolzke skale in se sklonil.

Pojočí glasovi so ga omamili, da je klecnil. Voda se je spremenila v srebrno jaso čudovitih rož; svetla senca je pala nanj, vila ga je objela, tovarišice so zaplesale okoli njiju. Boštjan je začutil nedopovedljivo sladkost in srečo, kakor bi ga bila objela mati, ki je ni poznal. Vile pa so prepevale in rajale. Čudo-

vito so krilile z belimi rokami, se spuščale do gladine tolmana, da so se prosojne tančice dotikale mirne vode.

»Boštjan! Ubožec, pridi k nam!«

Glasovi so naraščali in presihali v skrivnosten šepet. Kdo ga kliče? Še enkrat se je pred pastirjem razgrnilo njegovo ubogo življenje... »Mati!« je kriknil, razprostrl roké in se nagnil nad tolmun. Omahnil je preko skale; hlad in mir sta oblila njegovo revno srce, ki je za vekomaj prenehalo biti. Smrt mu je skopo odštela borno dobo, nekaj cvetja, lokvanjev in vrtnček vode...

Drugega dne so našli pastirji Boštjana utopljenega. Srebrni valčki so se poigrali okoli njegove glave, šopi lokvanjev so zakrivali njegova bedna lica.

Danes je Golobja jama pod Vihrovco zapuščena, neprijazna kraška špilja, v kateri imajo večje varno zatočišče. Vile so se umaknile, ostal pa je spomin na njihovo bivanje v teh krajih. V pomladanskih nočeh, ko se stvarstvo vnovič razživi od zvezd do skritih podleskovih korenin, je videti siromašnega pastirja, ki stika okoli prazne jame, žaluje in ogleduje nepristopne pečine s kamnitimi žilami in rameni, kakor da išče nekoga, ki bi ga potolažil v tej nočni samoti.

Kakor da išče mater, ki je ni poznal...

Od blagoslova. (Fot. Fr. Krašovec.)

PISANO POLJE

SLOVENSKE PRAVNE STARINE

DR. JOSIP ZONTAR

V skupnem življenju in vzajemnih odnosih so bili ljudje že od davna navezani na neke oblike medsebojnega občevarja. Ob enakih prilikah so se vedno znova uporabljale te oblike človeškega udejstvovanja in s tem utrjevale v spominu ljudi. Tako so nastale prostovoljno obvezne navade, ki so dajale temelj družabnemu življenju in redu. Ljudje so spoznali, da se morajo teh navad držati zaradi reda in urejenih vzajemnih odnosov. Kdor se ni ravnal po teh navadah, je veljal za škodljivca skupnosti. Zato je pa tudi oblast s prisilnimi sredstvi skrbela, da so se nekatere važne navade ali običaji upoštevali. Tako so dobili običaji lastnosti prava in zato pravo, ki je na ta način nastalo, imenujemo običajno pravo.

Predpisi običajnega prava niso bili zapisani; živeli so le v pravni zavesti ljudi. Zato so mogli sčasoma obledeti, se pod tujimi močnejšimi vplivi izpreminjati ali se deloma ali popolnoma poizgubiti. Ohraniti se je moglo običajno pravo le z dejanskim izvrševanjem in z ustnim izročilom starih izkušenih ljudi, ki so pomnili, kaj ustreza tistemu pravu, ki so si ga v svoji mladosti vtisnili v spomin, ga prevzeli od svojih prednikov in ga želeli izročiti svojim potomcem. Starci so torej verne priče nekdanjega običajnega prava. Z njihovo pomočjo je prešlo mnogo starega običajnega prava v sodne zapisnike, urbarje in pravna napotila, ki so urejali razmerje med zemljiškimi gospodi in kmečkimi krogi. Posebno bogati z običajnim pravom so zlasti zapisniki tako imenovanih »gorskih pravn« na Dolenjskem. Kljub vsemu pa je dosti običajnega prava zbledelo v spominu naroda in se poizgubilo; zlasti ker so bila dolga stoletja nad vse sovražna običajnemu pravu.

Odsev nekdanjega življenja z njegovimi običaji in predpisi pa se nam je ohranil deloma še v mnogih oblikah narodnega izročila in narodnih šeg. Mnoge pripovedke, pregovori in reki, igre, običaji pri družinskih in prazniških slovesnostih skrivajo v sebi dosti točne sledove družabnih razmer in pravnih predpisov, ki so veljali takrat, ko so nastali. Naloga pravne zgodovinske vede pa je, da razkrije jedro, da zna brati v teh sledovih in obnoviti nekdanje pravne uredbe.

Mnogo stare pravne dediščine tiči v pravnih pregovorih in rekih, vendar je treba to staro modrost šele izluščiti. Kdo bi dvomil o veljavnosti pravnega pregovora: Kdor prej pride, prej melje. V Belgiji ga najdemo že v 11. stoletju. Krepki so naši domači reki: Kar dobiš po oči, varuj podnevi in ponoči! To se pravi, da mora gospodar kmet vedeti, kje je zadnji pedenj njegove zemlje. Meni luč, tebi ključ! To pomeni, da dobi sin kmetijo šele po očetovi smrti, ker se preužitek na kmetih le redko obnese. Imam te na rovašu! To nas spominja na čase, ko so zarezavali obveznosti na palicah in po teh palicah ali rovaših obračunavali. Ti si me prešestnajstil! To nam kliče v spomin starodavni sodni postopek, ko je privedel obdolženi 16 prič pred sodišče, kjer so prisegle, da je obdolženec nedolžen, in s tem zmagal. Od mlajših rekov je silno značilen: Tinta je vinta! Kdor se podpiše, ne more več odstopiti.

Najpogostejša oblika pravnega spomina v narodu je pravna pripovedka. V njej se zrcali narodna vera

v pravico. Zato idealizira vsaj deloma tudi dejstva in dogodke. Pravni čut naroda zahteva, da mora biti n. pr. vsaka posebna pravica pridobljena z zaslugami. Tako si pomaga pripovedka, ki razlaga, kako je poplemenitil celjski grof Friderik II. teharske svobodnike, dasi izvirajo njihove pravice iz dosti starejše dobe. Podobna je pripovedka, ki je nastala v zvezi z dajatvijo večnine v Ljubljani. Kot »patidenkkrajcar« so jo odraščali posestniki starih ljubljanskih hiš skozi stoletja. Vsako leto 30. septembra opolnoči so jo prinesli v praznični obleki v mestno hišo, kjer je prevzemal te »krajcarje« zbor mestnih očetov, baje v spomin na zasluge Ljubljančanov v boju proti Celjanom. Prestavitev ali odstranitev mejnega znamenja je veljala od nekdaj kot hud zločin, ki so ga strogo kaznovali. Zato so dokaj znane pripovedke o možu, ki je prestavil mejnik, pa ne najde po smrti pokoja, ker mora venomer nositi okoli kamen-mejnik ali brento zemlje ter ne ve, kam bi dejal. Morda se ga usmili in reši kdo izmed sosedov ter mu zakliče, naj dene kamen ali zemljo tja, kjer jo je vzel. Tudi o krivoprisežniku ve povedati pripovedka, da so mu zrasli prsti desnice iz groba.

Podobno najdemo v naših legendah sledove pravice azila in božjih sodb. Posebno zanimivo bi bilo zasledovati razmerje svetnikov do pravnega življenja našega naroda. V pravljicah sicer nastopajo pogosto živali, pa vendar ne manjka krvne osvete in značilnih častnih kazni. Kaznuje naj se tisti del telesa, s katerim je zločinec grešil. Kdor je torej koga obrekoval, se mora pred ljudmi sam po ustih z roko udariti. Burke zasmehujejo ponekod tudi pravno postopanje. Neka koroška burka omenja dvornega norca, ki je bil obsojen na smrt na vešalih. Kot zadnjo milost si je izprosil, da sme sam izbrati drevo, na katerem bo visel. Izbral si je pa najšibkejšo drevesce. Isto skupino burk označuje kaznen, da tepejo koga po njegovi senci. Velikega pomena za proučevanje pravnega spomina so narodne pesmi, zlasti zgodovinske narodne pesmi in balade. V njih se n. pr. omenja, da so zlomili palico nad glavo obsojenca, kar je simbolično napovedovalo njegovo smrt. Iz iste korenine sta zrasla pravo in šega oziroma običaj. V najstarejši dobi razvoja sploh ni mogoče obeh razločevati. Zato se je mnogo pravnih nazorov rešilo v obliki ljudskih običajev. Znana je »šranga« ali ustavljanje poročnega spreveda, kjer gre za izstop neveste iz stare skupnosti in njen vstop v novo skupnost. S tem v zvezi je tudi tako imenovana pravica do kraje (danes zlasti petelina ali petega kola, t. j. hleba kruha, oziroma rete in rešeta) ob vožnji baliža ali skrinje. Kdo misli še na globlji pomen, ko dobi mati ali dekla ob prodaji živine posebej nek denarni znesek, tako imenovani »srečni groš« ali »božjak« ali »leco«, ker je tako lepo skrbela za živino, ki jo peljejo iz hleva? Zakaj imajo ponekod konji, ki jih peljejo naprodaj, repove spletene, zakaj udari kupec ob sklepu kupčije prodajalcu z roko v dlan, kakšen pomen ima požirek pijače ob sklepu pogodbe ali ob dovršitvi gradbe tako imenovani likof, ki je bil nekdaj bistven pogoj za pravnoveljavni sklep? Kdo se vpraša, zakaj jemljejo pri žrebanju tako pogosto sirote?

Pravno življenje pa ni le resna, morda celo dolgočasna zadeva. Saj so mnogi spomini na nekdanje pravo našli svojo pot v otroško igro, ki predstavlja vendar najlepšo plat človeškega življenja. Stari ljudje zavestno obujajo spomine na staro pravo, mladina pa igra to staro pravo, ne da bi si bila tega svesta. Znana je igra, v kateri se otroci lovčijo. Kdor prihiti pred preganjalci do določenega mesta, je prost in nihče izmed zasledovalcev ga ne sme zgrabiti. Ali ni to

Sramotni kamen v Podsredi; na levi in desni je okrepljen z betonom. (Fot. Spomeniški urad v Ljubljani.)

jasna slika srednjeveškega zavetišča ali azila? Kdor se je vanj zatekel, je bil vsaj nekaj časa varen pred zasledovanjem. Zanimiva je tudi zastavna igra, ki odkriva spomine na stari sodni postopek. Tudi narodni plesi, n. pr. igra o mostu v metliškem kolu, niso brez pravnozgodovinskega pomena. Pri iskanju stare pravne zavesti tudi pravnih vraž ni zametovati. Končno naj omenim, da je običaj pravnih spomin tudi v krajevnih in ledinskih imenih, ki jih najdemo na starih katastrskih kartah. Ime Rotišče pri Gospe Sveti na Koroškem nam kliče v spomin staro ljudsko sodišče, neredka ledinska imena »na tlakah« pa so ohranila spomin na namen dotičnih zemljišč.

Razen omenjenih virov slovenskih pravnih starin je treba (z vidika pravne arheologije) upoštevati še vse tiste predmete v naravi ali v javnih in zasebnih zbirkah, ki so bili ali so še v kateri koli zvezi s pravnim življenjem našega naroda. Sem štejem zlasti sodne lipe s klopki in z mizami ali kmečkimi kamni, sramotilne stebre in kamne, tržne roke z meči, sodniške palice, cehovske zastave, skrinje in vrče. Vsi ti predmeti nas spominjajo časov, ko je veljalo docela drugačno pravo kakor danes. Kakšno vrednost predstavljajo ti znanilci nekdanjih pravic, nam dokazujejo neredki primeri, ko so za kaznen posekali v vasi sodno lipo. Naš narod je bil prepričan, da so določene pravice zvezane s pravnim spomenikom in da svoboščine prenehajo, ako propade spomenik, ki predstavlja to svoboščino. Zato so n. pr. l. 1882 prebivalci Sv. Petra pod Sv. gorami v noči od 10. na 11. april odnesli sramotilni steber iz bližnje Podsrede, ker so menili, da se morejo s tem polastiti pravice sodstva. Neki Dobrila, p. d. Sultan, je organiziral akcijo. Šentpetrski fantje so odšli z vozom in konji v Podsredo, dvignili sramotilni steber s podstavka, ga naložili na voz in hoteli potihoma odpeljati domov. Imeli so pa smolo. Zapazil jih je nočni čuvaj, ki je poklical nekaj domačih fantov. Pri tako zvanem Levstikovem mlinu so dohiteli šentpetrane. Prišlo je do nočnega spopada, v katerem so zaradi premoči zmagali šentpetrani, ki so zmagoslavno pripeljali sramotilni steber v domači kraj in ga postavili na trgu. Toda srednjeveška idila je bila kaj kratka. Vmes so

posegli orožniki in zaplenili dragoceno pravno starino. V žalostnem sprevedu so peljali z volovsko vprego »pranger« nazaj v Podsredo, kjer so baje od samega veselja objemali »ljubega prangerja«. Še dvakrat so poskusili šentpetrani svojo srečo, toda odnesti ga niso mogli več, le poškodovali so ga nekoliko. Podsrežani so si pomagali zdaj drugače; vzdali so steber v beton, da onemogočijo odslej vsako tatvino znamenite pravne starine. O dogodkih je nastala sledeča »prangerska pesem«, ki jo je baje zložil organist Jože Novak v šent Petru:

Tam v Podsredi v tihi noči
ukradli in nalož'li ga,
bežali so na vse moči,
da padla glava je z voza — od prangerja.

Vel'ka žalost me obhaja,
stiska me do dna srca,
slišat s štajerskega kraja
kaj tak žalostnega — od prangerja.

Komaj dnevi so minili
svetka velkonočnega,
v šentpetri pa sklenili
iti so po prangerja — oj prangerja.

Komaj dan se je zaznaval,
ko so pripeljali ga,
vsaki je v veselju plaval,
zavolj ljub'ga prangerja — oj prangerja.

Al' Srenjani so žal'vali,
kam je zdaj pravica šla!
Našo čast so odpeljali,
našega prijat'lja — oj prangerja!

Dva žandarja naprosili,
ž njima purgerja tud' dva,
gor na voz so poskočili,
da bi šli po prangerja — oj prangerja.

Vse, kar koli je na svetu,
le en hiter konec ma,
malo časa b'li veseli
so v šentpetru prangerja — oj prangerja.

Glejte žalost to nesrečno,
vpregli voleka so dva,
iz šentpetra čez Skopečno
odpeljali prangerja — oj prangerja.

Z veseljem pričak'vali
so Srenjani ga doma,
z voza vzeli, objemali
ljubega prijatelja — oj prangerja.

Mi pa žalost zdaj pustimo,
rajš' naližno vinčeka,
žejno grlo napojimo
in pozab'no prangerja — oj prangerja.

Pravne starine torej nastopajo v najrazličnejših oblikah. Zato jih je treba po načrtu in podrobno ali krajevno zbirati. Ob koncu 19. stoletja je poudaril znameniti pravni zgodovinar Baltazar Bogišić iz Cavtata v Dalmaciji, da je nujno potrebno zbrati in proučiti narodne pravne običaje, ki še živijo v narodu. Zbrati jih je treba ne le zaradi tega, da bi vedeli, kakšno mesto pripada Jugoslovanom med romanskimi in germanskimi sosedi, marveč tudi, da bi na teh narodnih pravnih običajih gradili vse bodoče zakonodajno delo. Sam Bogišić je praktično pokazal to s tem, da je se-

stavil obči imovinski zakonik za kneževino Črno goro, ki je leta 1888 stopil v veljavo. Za zbiranje pravnih običajev je izdal leta 1874 podrobna navodila z vprašanji. Njegovi pobudi sta se odzvala med Slovenci le notar Aleksander Hudovernik in posestnik Gašper Križnik iz Motnika, ki je nabiral pravne običaje v Motniku in njegovi okolici tja do Celja in Kamnika. Med Hrvati sta šla po Bogišićevih stopinjah Ante Radić in Ivan Strohal. V naši narodni državi se žal nihče ni več lotil sistematičnega zbiranja pravnih običajev, kakor so to storili v bolgarski, češkoslovaški in poljski državi, zlasti pa v Grčiji leta 1931 in v Italiji, kjer obstaja od leta 1928 pri ministrstvu pravde poseben odsek za zbiranje pravnih običajev. Pri nas Slovencih so bili predvsem jezikoslovci in narodopisci na delu. Smernice je skušala dati Slovenska Matica v Ljubljani. Za zbiranje narodnih pesmi si je pridobil posebnih zaslug vseučiliški profesor dr. Karel Štrekelj, za zbiranje pregovorov in rekov ter vobče za narodno blago iz Bele Krajine župnik Ivan Šašel. S pravnozgodovinske plati je obdelal pravne starine zlasti vseuč. prof. dr. Metod Dolenc. Prosvetna zveza v Ljubljani je razposlala septembra 1939 posebna navodila za zbiranje pravnih starin (zlasti z vidika pravne arheologije) ter nabrala z vnetim sodelovanjem posameznih društev lepo gradivo. Eden izmed delavnih sotrudnikov je pripomnil, da so dospela vprašanja dvajset do trideset let prepozno. Večina ljudi, ki so še pomnili dosti o pravnih starinah, je pomrla. Mlajši rod pa nima več pojma o tem; kar še sliši, zametuje kot mnenje starih ljudi. Zato je tem bolj potrebno, da vsaj te zadnje mrvice sledov nekdanjega pravnega življenja našega naroda zberemo. Pri tem bi morali sodelovati vsi sloji naroda.

Na ta način bi mogli čim popolneje spoznati obraz slovenskega človeka v preteklosti. Ugotoviti bi mogli, kaj je mislil in čutil, hotel in delal, njegovo pravno zavest. S tem bi pa tudi pripomogli k napredku vede o zgodovini našega naroda. Zgodovinska veda stremi z vsemi sredstvi znanstvenega raziskavanja za tem, da odkrije tiste duhovne sile, ki so odločale v preteklosti našega naroda. Po besedah Filipa Etterja, predsednika švicarske republike, ki jih je izrekel avgusta 1938 ob odpiranju mednarodnega kongresa zgodovinarjev v Curihi, naj bi postala narodna zgodovina sama neka gonilna sila, ki bi oblikovala življenje naroda in njegovo delo za bodočnost. Vsi člani naroda naj bi bili zavedni, edini v vprašanjih, ko gre za obstoj naroda, trdni v veri, da ima narod pravico do samostojnega političnega življenja in da je vsak narod sam svoje sreče kovač. Obenem pa naj preveva vsakogar zavest, da odgovarja za vsa svoja dejanja pred večnostjo, v kateri bodo šele dokončno izzvenela vsa zgodovinska dejanja in nehanja.

KAPLJICE

ANTON MODER

V kemični predavalnici

»Prav poučno in zanimivo je vse, kar sem doslej slišala,« je vzklíknila četrta. »Če me hočete poslušati, vam še jaz povem nekaj svojih doživljajev.«

»Le na dan z njimi!« vzklíknejo sosede.

»Pa naj še jaz začnem s svojim rojstvom. Sicer sem se večkrat rodila, toda zadnjič v zelo zanimivih okoliščinah. Zibelka mi je namreč tekla v kemični predavalnici neke

gimnazije. Štirideset mladih nadobudnih človeških glav je strmelo na hrastovo mizo, kjer so stale razne steklene priprave, ko sem jaz nevidno zletela iz ozke steklene cevke. Takoj sem slišala, kako se je to zgodilo. Starejši človek je stal za mizo in dečkom razlagal: V tej okrogli steklenici imamo kovino cink, katero smo polili z razredčeno žvepleno kislino. Ta kislina ima to lastnost, da cink razjeda, pri tem pa oddaja svoj sestavni del, ki ga imenujemo vodik, hydrogenium.

Ob tej besedi je zapisal na tablo veliki H in nadaljeval: Ker je ta snov zelo lahek plin, odhaja iz steklenice in ga moramo loviti v poveznjeno epruveto. Toda spočetka ne dobimo čistega vodika, ker je v steklenici še zrak s kisikom. Mešanica teh dveh plinov pa je zelo huda eksplozivna snov, kar smo pravkar slišali. Poskusimo še enkrat, da se prepričamo, če uhaja že čist vodik.

Videla sem, kako je zopet napolnil epruveto, jo poveznjeno približal plamenu, nakar je rezko počilo.

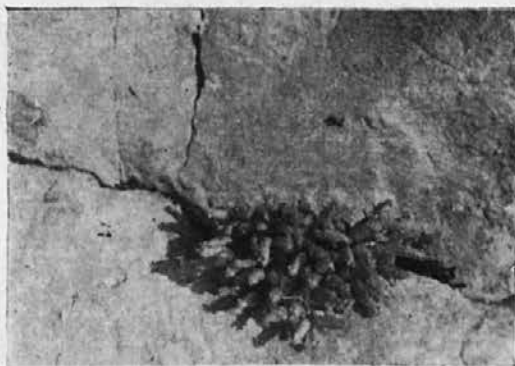
Še ni čist, so kakor eden vzklili dečki. To se je še nekajkrat ponovilo, potem pa je vodik mirno zgorel z mehljem, komaj vidnim plamenom.

Sedaj smemo brez skrbi prižgati vodik nad odvodno cevko, je nadaljeval učitelj, prižgal in nad plamen poveznil suh kozarec. Nastala je grobna tišina, vse oči so bile uprte v kozarec. Ni trajalo dolgo, pa se je zopet oglasil učitelj: Kaj opazate na kozarcu, Božo?

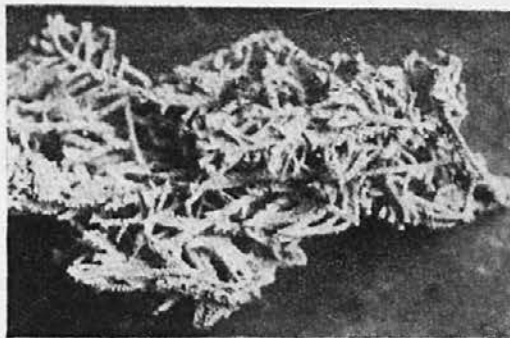
Orosil se je, je bil kratek odgovor.

Vidite, važen pojav! je povzel zopet učitelj. Kadar vodik gori, se spaja s kisikom in spojina je voda. Voda nastaja pri tem mirnem gorenju vodika, nastaja pa tudi ob eksplozijah pokalnega plina. Najsilnejša je eksplozija tedaj, ko sta plina vodik in kisik pomešana v razmerju 2 : 1, n. pr. dva litra vodika in en liter kisika. Pri tem razmerju se oba plina brez ostanka spojita z vodo, kar se dá dokazati z nekoliko bolj zamotanimi poskusi. Pri tem pa je posebno važno to, da je tistih nekaj kapljic vode sestavljenih iz dveh delov vodika in enega dela kisika. In vsak še tako neznamenit delček vodne kapljice, vsak vodni hlap in še manjši delec kot hlap, molekula, je vedno sestavljen iz dveh še manjših delcev, atomov, vodika in enega takega delca kisika. Zato vodo kemijsko zaznamujemo z obrazcem H_2O .

Prav imenitno se mi je zdelo, ko sem zvedela za svoje bistvo. Bržkone bi še marsikaj zvedela, če ne bi bilo konec pouka. Tedaj je mladež pohitela iz dvorane, šolski sluga je odprl okna in jaz sem svobodno odletela v prosto naravo. Pa ne mislite, da je mojih dogodivščin že konec. Sedaj so se šele začele.

Sl. 3. Zoisova zvončica v skalni razpoki.

Sl. 4. Okamenevajoči mah.

Oživljam in ubijam

Lahen južni vetrič me je gнал proti planinam. Ob visokih strmih stenah sem našla že mnogo sestic, ki so me radostno sprejele; gnetle so se okrog mene in silile vame, da sem bila vedno obilnejša in težja. Skušala sem se dvigniti preko grebenov, pa ni šlo. Tedaj je veter še močnejše potegnil in nas zgostil v težke, temne oblake. Rezek blisk je presek al ozračje. In kakor da so mogočni velikani nejevoljno stresli kuštrave glave, se je usul dež. Padala sem s pospešeno hitrostjo, mimogrede hlastnila po amonijaku, ki je nastal zaradi bliska, in končno priletela na suho blazinico mahu, ki je ležala sredi razpokane skale. Ob njegovih ostrih lističih sem se vsa opraskala in obvisela med njegovimi gostimi stebelci. Le s težavo sem počasi polzela proti izsušeni grudi v skalni razpoki. Kjer koli sem se prikazala, je vse hlastalo po meni. Zdavnaj bi me bili že izsušili, če me ne bi napajale sestrice, katerim sem utirala pot v to suho pokrajino. Čeprav je bila pot naporna in sem napredovala le s polzevo hitrostjo, sem bila vendarle vesela. Kajti kamor koli sem prišla in se za nekaj trenutkov pomudila, povsod je vse oživel. Zdelo se mi je, da sem v skalnem gradu zakleta kraljična, okrog katere kar mrgoli pritlikavih palčkov, ki ji strežejo in jo vsepovsod spremljajo. Bile so to najrazličnejše bakterije, ki so sicer zelo odporne in vztrajne, a dolgotrajna suša jih je vendar zdelala in uspavala. Moj prihod pa jih je prebudil k novemu življenju. Takoj so se vrgle na delo in jelo, kakor si nam že ti, draga sosed, na drobno opisala.

»Ne bi si mislila, da ta drobiž še v skalne razpoke zaide in tudi tu najde kaj za pod zobe,« je pripomnila nagovorjenka.

»O, ta bitja so povsod, kjer je količjak kake organske snovi in seveda vsaj kapljica vode zraven. Pa jaz se nisem menila zanje, prepustila sem jih svojim naslednicam, sama sem se pa prebijala naprej in globoko doli v špranji zadela na predrobno koreninico neke druge rastline, ki me je vsrkala. (Sl. 3.) Pronicala sem iz stanice v stanico, dospela v cevje in se kmalu znašla v listu, od koder bi morala kot po navadi odleteti v ozračje. Tokrat se je pa moja pot čudno zasukala in obrnila v nasprotno smer nazaj proti koreninam. Med potjo, posebno pa v korenini, me je rastlina otovorila z raznimi kisljinami in me nazadnje s silo potisnila v ozko špranjo pred seboj. Kaj sem hotela drugega, spravila sem se pri priči na delo pa grizla in razjedala trdo skalo, kar so mi dopuščale moje kislinske moči. Do grla sem bila že sita tega kamenja, želela sem priti zopet v rastlino. Ker se mi je za malo zdelo, da me je tako prevejano izločila, sem se po ozkih in zverženih razpokah odpravila naprej. Včasih sem prišla v kako votlinico in tedaj sem se malo razbremenila. Če je bilo le mogoče, sem se znebila nekaj zagatnega apnenca, ki se je nečimrno oblikoval v lesketajoče

se kristale. Tako olajšana sem se mogla spet z večjo spretnostjo in lahkoto prerivati skozi ozke skalne hodnike. In strašno dolgo je trajalo, preden sem na nekem pobočju v bistrem studenčku zagledala beli dan. Kako vse drugačna je bila sedaj moja hoja! Živahno skakljaje sem spočetka veselo šumljala preko kamnov in skal. Pozneje mi je tok zastal, ker se je na položnejšem dnu naselil neki mah, zajezil vodico in tako zabrisal strugo, da smo se razlile med tisoče in tisoče mahovih stebelc, ki so skoraj do vrha tičala v vodi.

Vsa pokrajina se je kopala v sončni svetlobi in drhtela v objemu toplih žarkov. Sočno zelenje bregov je krepko vpijalo osvežujočo sončno silo in z njeno pomočjo vezalo ogljikov dvokis in vodo v škrob in sladkor. Žarko sonce je tudi naš mah sililo na delo, na edinstveno delo usvajanja, ki ga v božji naravi morejo opravljati edino zelene rastline. Toda ta mah je bil v čisto drugačnih okoliščinah kot druge rastline, ki živé na kopnem in iz zraka z lahkoto dobivajo prepotrebni plin. Od kod bi naj ga le dobil, ko pa je do temena tičal v vodi! Pa ni bil v zadregi. Vodne kapljice smo ga dovolj prinesle s seboj, čeprav vezanega v ogljikovi kislini in kislem apnenecu. In glej, kot srednjeveški roparski vitezi so njegovi lističi planili po nas; dobro sem čutila, da so me olajšali. Pomanjkanje dvokisa pa je napravilo v meni pravo zmedo. Kajti apnenec more biti v vodi raztopljen le kot kisl apnenec. Če pa mu odvzameš le nekaj dvokisa, se spremeni v navadni apnenec. Tega pa ne obdržimo v sebi, temveč ga takoj odložimo na najbližji predmet. In kaj je bilo tukaj bližjega kot listi in stebela mahú? Ubogi mah! Nanj smo odlagale delček za delčkom. Srkal je vase življenje, hkrati pa si je pisal smrtno obsodbo. Zakaj vedno bolj ga je pokrivala bela, trda, nepropustna skorja, ki se je neprestano debelila. Odmrl je, postal je mumija (Sl. 4.)

Vse križem so štrlela okorela mrtva stebelca in med njimi se je vila moja nadaljnja pot, ki pa je postajala vedno ožja. Zakaj sonce je pripekalo in lahne sapice so pihljale, me smo pa hlapele. Čuden pa je ta kisl apnenec! Če mu odvzameš ogljikov dvokis, se izloči iz vode. Prav tako pa tudi, če mu vode primanjkuje, kar si tudi ti poskusila v podzemeljskih jamah in rovi. Zato so špranžice in votlinice med stebelci bolj in bolj izginjale, mah je postajal vedno gostejši kamen.

S tem je bilo moje zemeljske poti konec. Upam, da se niste dolgočasil. Mar ni bilo moje življenje pisano?«

Snežinka ve mnogo zanimivega

»Prav kakor moje,« se oglasi nova tovarišica. »Le da sem mnogo več časa tekla po površju, potem ko sem kot Krka v močnem izviru prišla na dan. V njeni strugi sem z vrstnicami ustvarila preñekatero lepo podobo. Samo na Dolenjsko pojdi in potuj ob Krki pa boš videla, koliko mičnih slapov, slapičev in pragov smo zgradile. Ne bi pa bilo pošteno, če bi vse to delo samo sebi pripisovale. Tudi me smo imele mahove za pomočnike. Poleg njih pa so velikega pomena tudi razne vodne alge, ki živé podobno kot potopljeni mahovi.«

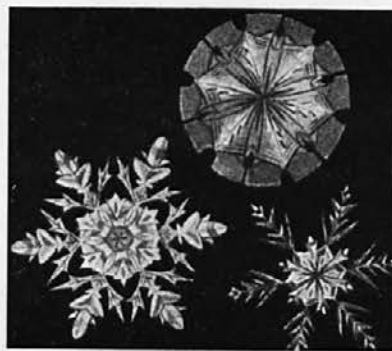
»Na enak način sem jaz gradila slovite slapove reke Krke v Dalmaciji nad starodavnim Skradinom.«

»In jaz tivolski travertin, iz katerega so stari Rimljani gradili svoje palače, templje, slavoloke, amfiteatre in druge stavbe.«

»Srečne ste, ko imate tako slavno zgodovino za seboj,« je skromno vzkliknila drobna kapljica. »Moje življenje je

pa čisto vsakdanje! Nič posebnega mi ni bilo dano ustvarjati. Vedno ista pesem: iz oblakov na zemljo, od tod pa zopet v oblake. Seveda sem odnesla kak drobec prsti, pa sem ga drugod zopet kmalu odložila. To je bilo vse!«

»Skromnost je sicer lepa čednost,« je pripomnila kapljica, ki je pravkar prišla in ravno še ujela zadnje stavke. »Toda ne glej samo nase, ozri se na našo skupnost in se s ponosom zavedaj velikanskih del, ki jih z združenimi močmi opravljamo v naravi, čeprav smo tako majhne. Če si se ti res mudila samo na kakem nepomembnem kraju in se le z malenkostmi ukvarjala, poslušaj mene, kod sem že vse hodila in kako velikopotezno sem spreminjala obličje zemlje. Iz tega pa naj tudi tebi zraste malo več samozvesti in vodnega ponosa. Dobro se zavedaj, da je skrivnost naših velikih uspehov v majhnih in najmanjših, naravnost neznatnih delih, v skrajni prilagodljivosti in nezlomljivi vztrajnosti. Vedi, da se povsod znajdemo, prilagodimo se vsakim okoliščinam in se prelivamo iz veka v vek. Če je treba, smo nevidni hlapovi, bele, lahne meglice, črni dež in točo sipa-

Sl. 5. Povečane snežinke.

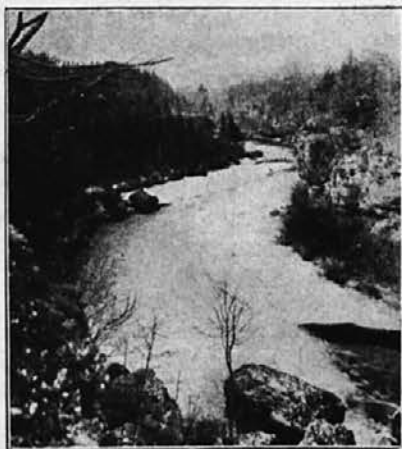
joči oblaki, ali pa lahkotne snežinke, ki rajamo nad najvišjimi vrhovi pa tudi nad razsežnimi planjavami. Kamor koli nas zanese pot, povsod puščamo za seboj vidne sledove svoje delavnosti.

Najrajši priplešem na zemljo v krasni čipkasti obleki snežinke. (Sl. 5.) Kot kaka mušica se pozibavam nad gorskimi velikani. Če priletim na strmo pobočje, se pridružim veliki trumi sestic in samo še nestrpno čakam južnega vetra, da v mogočnem plazu zgrmim v dolino. Včasih obležim leta in leta v kaki kotanji. No, tako ležanje ni zanimivo. Vse nekaj drugega je, če pridrvm v kak ledeniški okrešelj. Iz navadnega snega se po lepih sončnih dnevih v mrzlih nočeh prekrojim v sren, potem pa v ledeniški led. Pri tem preobražanju morajo mnoge snežinke žrtvovati svojo osebnost, da se ali raztajo, ali pa se z drugimi spojé v debelejša zrna in cele ledene gmote. Hkrati pa led že potuje po dolini. Po polžje počasi leze, kajti njegova pot ni lahka in gladka. Vzpenjati se mora preko grbin in, ko leze na drugi strani navzdol, se lomi in poka. Pa tudi ob straneh je vse raskavo in robato. A se ničesar ne ustraši. Vztrajno pili in brusi, pri čemer mu skalovje samo pomaga. Na trdem kamenju bi sam nič ne dosegel, toliko več pa, ker vleče skale in okruške s seboj, pritiska nanje z veliko težo in praska z njimi po dnu in po stenah korita.

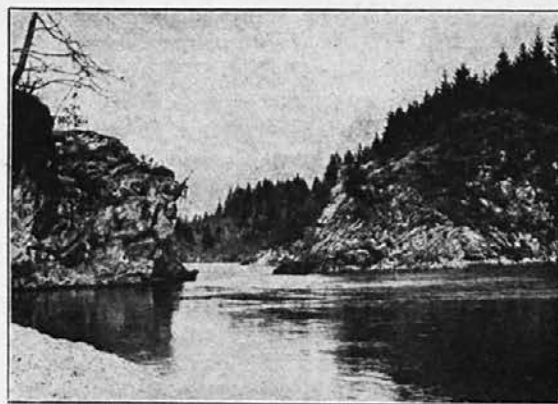
Pa boš morda vprašala: Kako pa dobi v roke te velike in male bruse? Tudi to je naše delo, čeprav ne povsem. Premnoge snežinke padejo namreč na razpokane skale; na prisojnih mestih se v toploti raztajo in kot snežnica stekó

v skalne razpoke. V hladni noči potem ta voda zopet zmrzne in, kar je posebno važno, prostornina se ji pri tem za eno desetinko poveča. Za to malo desetinko pa hoče imeti prostora. A tam ga ni. Torej si ga naredi. In prej na videz cele skale se začno drobiti in krušiti. — V gorah slone povsod po pobočjih ob stenah včasih prav velike skale, ki se komaj, komaj še držijo na svojem mestu. Samo primerne sanka bi bilo treba, pa bi strmoglavile v dolino. In zopet smo me tiste, ki jih prevračamo. Ko ponoči voda za tako skalo zmrzne, jo nekoliko odrine od stene. Preden se more v toplem dnevu skala prisloniti nazaj k steni, že padajo v špranjo sprva drobnejši, potem pa debelejši drobcji, ki so višje nekje hitreje odmrznili. Vrzel vedno bolj zeva, vedno večje zagozde padajo vanjo, skala vedno bolj izgublja ravnotežje, visi tako rekoč samo še na nitki. Še enkrat jo led odrine. Že tedaj bi omahnila, če bi je led ne lepil nase. Ko pa v sončnem dopoldnevu lepilo popusti, se z velikim hruščem in truščem zruši v dolino. V ledeniških koritih zdrvé nekatere ledeniku na hrbet, večinoma pa ostanejo ob njegovih bokih in ustvarjajo bočne groblje (morene), s katerimi stružijo bregove. Talno grobljo pa ustvarjajo večinoma skale in kamni, ki jezdiijo na ledenikovem hrbtu. Prej ali slej zaidejo namreč v ledeniške razpoke. Včasih padejo takoj na dno, včasih pa le počasi prodirajo v nižje plasti, dokler ne pridejo pod led, ki z vso težo pritisne nanje. Kamen škrtá ob kamen, o tem pričajo praske, dno korita je vedno glajše.

Tako sem v ledeniškem sklopu leta in leta lezla z višav v nižje gorske predele, kjer je bilo zmeraj gorkejšje. Tedaj je nastopila še pomlad in jug je toplo dahnil v deželo. Raztopila sem se in se kmalu znašla pod ledom, kjer sem odplakovala blato in kašo, ki so jo nastrgali kamni. Nazadnje sem sivkastobela pritekla izpod ledenika. Pa tudi sneg se je mehčal in tajal po vseh obronkih, bregovih in pobočjih. Iz pohlevnega ledeniškega potoka je narasel hudournik, ki je neugnano drvel preko skal, se jezno zaganjal zdaj v ta, zdaj v drugi balvan, poredno prevračal kamenje, da je kar škrtalo, in se razposajeno poigraoval z drobirjem. Kar je le mogel, je odvalil in odnesel s seboj. Velikanski balvani pa so se posmehovali njegovi nemoči. A kakor so stari Rimljani pred dobro utrjene trdnjave privlekli težke ovne in z njimi vztrajno butali v obzidja, dokler se niso zrušila, tako se je tudi hudournik ves penast od togote zaganjal v orjake. Obdelaval jih je s kamnitnimi bombami najrazličnejše debelosti. Počasi so se vdajali. Mnogi so se

Sl. 6. Pod Kranjem se je Sava zaježila v debele plasti lábore.

Sl. 7. Sava nad Medvodami je komaj prodrla skozi apnenčeve plasti.

upirali deset in desetletja, preden jih je toliko obrusil in okrušil, da jih je mogel odvaliti s seboj.

Takle gorski hudournik je strahovit drobilec kamenja. Velikanske množine grušča, pržine, meli in blata vam napravi vsak dan. In vse to moramo vodne kapljice spraviti v doline. Zato bo s časom izginilo marsikatero gorsko jezero, ki sedaj tako poživlja sicer puste doline. Pojdi le v Bohinj, popni se na Vogel pa boš videla, kako prodnati jeziki hudournikov od vseh strani silijo v jezero, in začudila se boš nad uspešnim delom Savice. Njeno delo sicer ni tako znatno kot delo reke Rojse (Reuss) v Švici, ki izvira pod Sv. Gotardom in se izliva v Firvaldstetsko jezero (Vierwaldstätter See). Ta rečica prenese in prevale dnevno toliko kamenja in blata, da bi bilo treba tisoč dvovprežnih voz, da bi isto množino v istem času po gladki cesti speljali v omenjeno jezero. Kajne, kako mogočno je naše delo! Toda čaka nas še vse večje! Naša naloga je namreč ta, da zrušimo vse goré in zasujemo vse doline, da ustvarimo nekako splošno ravan, kjer bomo čisto mirno in enakomerno tekale. Pomislite, kolikokrat bomo še morale poleteti med oblake in zopet pasti na tla, če povprečno v desetih tisočletjih odnesemo s kakega ozemlja toliko snovi, da se zniža za en meter! Kdaj bomo prišle do cilja, kdaj bomo ustvarile soravan!«

»Res nam gre na splošno to delo prav počasi od rok,« je potrdila sosedá. »Včasih pa se nam prav dobro odseda. Pomisli le, kolikokrat se v ozkih gorskih dolinah podsujejo pobočja, ker smo jih spretno izpodjedle. Če je plaz prav velik, za nekaj časa celó dolino zajezi. Tudi če se to pripeti, navadno to gmoto kmalu raznesemo, ko se prebijemo skozi jez in preko njega. In tedaj se nekaj pozna!«

»Imaš prav,« pritrdi prejšnja. »Vendar je tudi to le kapljica v neizmerni ocean. Vsekakor pa taka rahla in neobstoja pobočja močno pospešujejo naše delo. Vse drugače pa je tam, kjer gorski neugnaneec zadene ob trdne skalne stene ali na dobro sprijeto laboro. To je zanj trd oreh in njegov zob se dostikrat celó v stoletjih prav malo pozna. A lepó ga je gledati, kako se med ozkimi stenami vrtinči, nekako podtalno rovari ter jih izpodlizuje ali pa besno šumi in se peni, skakaje preko slapov in brzic. (Sl. 6 in 7.) Tak živahen gorski tek mi je nad vse všeč. Ko pa priteče reka v dolino in na planjave, ne pride nikamor naprej. Poleg tega je pa tudi vse pretežká, kar nič ne more več nesti s seboj, razen prav drobnega blata. Kakor neskončna srebrna kača se vije med dobravami in livadami. Le ob večjih povodnjih nekoliko oživi. Tedaj pokaže zopet svojo pravo naravo, ruši bregove in nasipe ter se gostá in rjava

razliva vse vprek. Mnoge reke na ta način nasipavajo ravnino in s tem dvigajo svojo strugo nad površino ostale ravnine. (Reka Po v Gornji Italiji.) Toda veliko več teh snovi znesó veletoki v morje.

Ko se vodna kapljica zlije v morje, jo prešine kar novo življenje. Kako zanimivo snovanje je v njem! Kolikor bolj se sladka voda meša s slano, toliko bolj se čisti. Brž ko pride v morje, odvrže vse količkaj debelejšše drobce. Dan za dnem, leto za letom, vek za vekom se seseda to blato na morsko pobočje, ki se prej ali slej dvigne do površja. Rečno ustje se je pomaknilo dalje v morje. Že omenjena reka Po je v dvajsetih letih (od 1904 do 1924) toliko nanescala v Jadransko morje, da je njeno ustje pridobilo 11 km² kopnega. Čim finejši pa je mot, tem dlje more obviseti tudi v slani vodi, tem dlje od kopnega more zaiti in se šele potem počasi seseda na dno, kjer zлага nove usedlinske plasti zemeljske skorje, ki bodo Bog ve kdaj zopet videle žarko sonce.◀

Nastanek solišč

»Morda pa vendarle ne bo tako dolgo! Glej, sestra, jaz prihajam iz morja, ki prav za prav ni več morje; vsako leto se vsaj deloma izsuši in se njegovo dno koplje v sončni pripeki.

Zanimivo je, kako je do tega prišlo. Davno je že od tega, so mi pripovedovale tovarišice, ko so se dvignili neki grebeni in pretrgali zvezo našega morja z oceanom. Sonce pa je tam že nekdanj neusmiljeno pripekalo in pripekalo še danes. Zato se neprestano dvigajo velikanske množine hlapov z morskega površja. Neugnani vetrovi pa jih odnašajo neznano kam, da se jih prav malo zopet vrne nazaj. Razumljivo je tedaj, da gladina stalno pada.

Hkrati pa se dviga tudi morsko dno. Kadar se namreč vodne kapljice s popotovanja po zemlji vračamo v naročje svojega očeta, mu prinašamo v dar poleg peska, grezi in mota še razne raztopljene soli. Ko pa izhlapevamo, ne moremo prav nič odnesti s seboj. Zato so vsa morja slana in to tem bolj, čim bolj so ločena od oceanov in čim manj imajo sladkih dotokov. In to naše morje jih nima. Zato je voda zmeraj bolj slana in gosta. A vse ima svoje meje. Vodne kapljice moremo sicer marsikaj prenesti, a kadar smo s kako snovjo prenasršene, jo brezobzirno vržemo iz sebe. Če nam je toplo, se damo tudi nekoliko pogovoriti. V tem stanju prenesemo dva-, tri-, štirikratno množino nekaterih snovi, pri drugih smo pa skoraj neizprosne, morajo se izločiti v obliki kristalčkov. Prav to se dogaja v tem našem morju, posebno še v njegovih priprtih zalivih in že popolnoma ločenih pustinskih jezerih. Najprej se znebimo mavca ali sadre in njegovega brezvodnega brata anhidrida. Dalj časa se nam upira kuhinjska sol. Ko pa je njen odpor premagan, tedaj začne kar deževati neznansko majhnih kock na morsko dno.

To traja neprestano vse do jesenskega in zimskega deževja, ko nalivi napolnijo dotoke in razredčijo slanico. Pri tem pa se lahko precejšnja množina soli znova raztopi. To pa morejo preprečiti plasti prahu in peska, ki jih preko poletja nanesejo vetrovi v vodo. Če so te plasti dovolj debele in bogate z glino in ilovico, ostanejo pod njimi ležeči skladi popolnoma ali skoraj popolnoma ohranjeni. Tako se morsko dno leto za letom dviga, morje postaja plitvejšje, kuhinjska sol bolj in bolj izginja. Prevladovati začno druge soli, ki morejo ostati dalj časa raztopljene, katerih večjo koncentracijo prenesemo. To so razne magnezijeve in druge lahko topljive soli, med katerimi je najbolj znan kajnit.

Kadar pa tudi te dosežejo sitišče, se začno izločati, dokler se končno dno kotanje ne dvigne tako visoko, da postane jezero čisto plitvo in vsa voda vsako leto izhlapi. Nastalo blato sonce izsuši in prepeče, tako da je kar dobra odeja spodaj ležečim raznovrstnim solnim plastem. Iz takega usihajočega morja ali jezera sem se zadnjič dvignila. Kjer smo prej me gospodovale tisočletja in stotisočletja, je sedaj pustinska pokrajina!

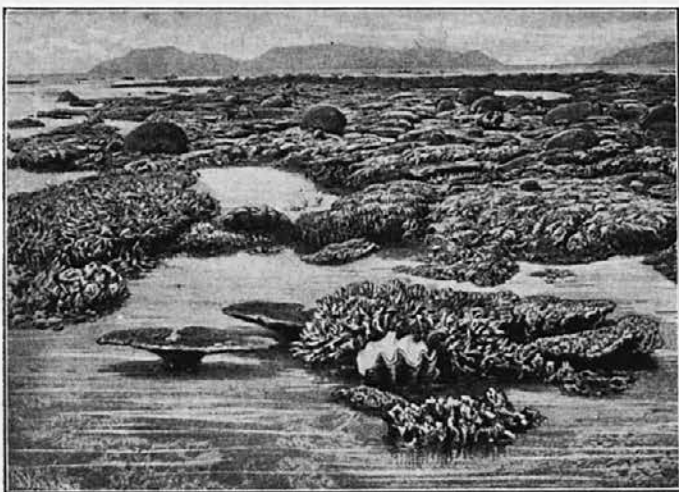
Kaj zato! Tudi to je naše delo in lahko smo ponošne, da smo toliko snovi prenesle, jih v velikanski vodni kemični tovarni presnovile, nekako precedile in leto za letom shranjevale v ločenih predalih matere zemlje. Naše delo so solišča Bohinje in Weličke ter približno tri sto metrov debeli skladi sadre in kuhinjske soli okrog Strassfurta.◀

Morski sodelavci

»Po pravici si ponosna na to!« se vmeša v pogovor nova kapljica. »Vsekakor je tudi to počasno preobražanje zemeljskega oblička veličastno. A naj vas opozorim še na eno torišče, kjer vodne kapljice vsaj posredno gradimo nove zemeljske plasti. V morju živi sila živali, ki za svoje življenje nujno potrebujejo ali apnenec ali pa kremenec. In teh dveh snovi jim ne dobavlja nihče drug kot me. Ne mislim tu toliko na velike živali, kot so ribe, školjke, polži, ampak na neznaten, a zato tem številnejši drobiž mreževcev (radiolaria) s prekrasnimi kremenastimi ogrodji in prekatnikov (thalamophora) s preprostejšo apnenčasto lupino. Ta drobna bitja morsko vodo nekako precejajo, ji odvzemajo omenjene snovi in jih predelavajo v svoje mične kočice. Ko pa odmro, tonejo njihovi trdni ostanki na morsko dno in se tu nabirajo v neznansko velikem številu, ker se hitro množé, pa tudi hitro mrjó. Mnogi se med potjo zopet raztope in znova potujejo skozi organizme. Med tiste pa, ki dospo do dna, se hkrati ulega tudi različno lepilo, ki ves drobiž v dolgih dobah pod velikanskim vodnim pritiskom zlepi v trde kamenine. In prišel bo zopet čas, ko se bodo kopna pogreznila v morje, sedanja morska dna pa postala gorski grebeni; me, ki smo že mnogo videle, saj krožimo okrog zemlje skoraj od njenega začetka, to pač smemo napovedovati.◀

»Preden bodo ti pritlikavci morje kaj prida zasuli, bo steklo še precej vodé,« se nekoliko zbadljivo pošali soseda. »Čudno se mi zdi, da nisi omenila pridnejših delavcev, kot je ta drobiž. Saj so vendar razni koraljniki v razmeroma kratkem času ustvarili kar cela otočja in s strnjenimi obalnimi klečmi zaustavljajo pribrežno blato, da ga tudi močnejši valovi ne morejo odplaviti v globlja morja, zaradi česar se v tako zaprtih morjih dno razmeroma hitro dviga.

Klečni koraljniki so prav za prav tudi pritlikavci med živalmi. Živé pa po čisto drugačnem osnovnem življenjskem pravilu kot n. pr. prekatniki. Ti se posamič prebijajo skozi življenje, koraljniki pa pravijo, da je v skupnosti in slogi moč. Matični koraljni polip se namreč razraste v neštete poedinke, ki pa skupaj gradé svoja apnenčasta ogrodja. Nekatere se razrašajo drevesasto, druge grmičasto, gobasto, mrežasto itd. (Sl. 8.) Ako so življenjski pogoji ugodni, jim ogrodja zelo hitro rastó. Posebno ljubijo toploto in svetlobo. Zato živé le v gorkih morjih in ne dosti preko štirideset metrov globoko. Kadar so okoliščine najpovoljnejše, se jim skelet podaljša za 1 cm v času, ko sonce sedemkrat vzide nad njimi. Torej ni nič čudnega, če so marsikje prirasli že do površine. (Koraljna otočja v Tihem oceanu, atoli, veliki klečni nasip ob vzhodni obali Avstralije.)

Sl. 8. Koraljnik-klanjača. Nad vsako luknjico je živel po en polip.

Vse te nove tvorbe pa ovirajo naše svobodno valovanje. Zato se pogosto silovito zaganjamo vanje in jim s svojim strahovitim pritiskom okrušimo cele kose in polomimo nešteto vejic. Vse to pa popada na dno okrog koraljnika in njegova pobočja se dvigajo. Da pa to ne gre prehitro, imamo zopet dosti opravka. V plitvejšem obrežnem pasu premetavamo vse te odlomke, da se med seboj tarejo in meljejo. Hkrati pa lažje drobce kolikor mogoče daleč odnašamo. Tako seveda tudi zasipavamo morje, vendar dosežemo vsaj to, da se koraljniki na enem mestu preveč ne razrastejo. Če se jim namreč posreči, da se precč na široko razmahnejo, ali da celó sklenejo krog in ustvarijo atol, tedaj smo v njihovi notranjosti izgubile igro. Moremo samo še pomagati, da se rahla luknjičava koraljna kamenina zgosti in utrdi. Pri valovanju zanašamo tudi v notranjost blato, z lahnim premikanjem debelo lupinastih školjk, polžev in manjših odlomljenih koraljnikov pa napravljamo mel, ki se useda v najmanjše luknjice, jih maši in kamen gosti. Ker od tod ne moremo nič ali skoraj nič odnašati, je plitvina vedno večja.

Poleg tega so pa taka koraljišča posebno priljubljena bivališča najrazličnejših rib, školjk, polžev, spužev in najraznovrstnejših morskih rastlin, ki vse zadržujejo blato in so priljubljena zatočišča nešteti mahovnjakov; le-ti po svoje tudi pospešujejo zakopnevanje. In ko vsaj nekateri deli skoraj stalno štrle iz morja, se že naselijo nanje kopne rastline, ki ljubijo sol in bližino morske vode. Spočetka razne manjše, pozneje pa postanejo tla ugodna tudi za večje. Celó vitke kokosove palme se kmalu udomačijo na takih otokih. Pri vsej stvari je pa najbolj smešno ali pa žalostno to, da smo zopet me tiste, ki prenašamo njihova semena.

»Ne smešno, ne žalostno, ampak veličastno je, kako smo me vodne kapljice velikopotezne v svojem delovanju,« je vzneseno vzkliknila bivša snežinka. »Majhne smo, nežne smo, ne s silo, ampak z vztrajnostjo dosegamo velike reči. Non vi, sed saepe cadendo, to je naše geslo, ko rušimo in zopet gradimo.«

Tramvaj je obstal. Izstopil sem. Na cestni tlak so enakomerno padale dežne kapljice, se zbirale v curkih in se skozi rešetke odtekale v mestne kanale.

ČLOVEK – SOVRAŽNIK IN ZAŠČITNIK NARAVE

ALBIN ZALAZNIK

Človek je temno bitje, pravi Goethe. Neznansko ga žeja po krvi. Gotovo se klatijo po zemeljski površini zverine, ki so strah in trepet celim pokrajinam, vendar so njihove morije nekam smotrne: ko si je zver utešila glad, odneha. Človek pa ne pozna mere, vedoma in premišljeno mori zaradi notranjega ugodja, zaradi ljube zabave. Uspelo mu je iztrebiti že toliko živalskih vrst, da bi ga morala prešiniti groza, ko bi zagledal pred seboj dolgi seznam svojih žrtev.

Cela tisočletja je šlo človeku uničevalno delo tako počasi izpod rok, da je bilo v živi naravi kaj malo poznati. V zgodovinski dobi je človek n. pr. iztrebil tura in zdesetkal zobra, poleg njega tudi losa. Naseljenost na svetu je bila tako redka, da človek že zaradi tega ni mogel znatno pustošiti. Učinkovitost orožja, ki so ga premogli lovci, ni bila prevelika. Prostrani predeli zemeljske oble so ostali cela stoletja nedotaknjeni. Človeška noga ni stopila vanje. Tu je narava lahko snovala po mili volji. V 18. stoletju se je začelo obračati na slabše. Napoleonove vojne so ta razvoj nekoliko zavrlje, potem pa je prišlo do občutnega preobrata. Število evropskega prebivalstva je začelo skokoma rasti. Evropa je postajala pretesna. Kar trumoma so silili ljudje v tuje dežele. Pričelo se je največje preseljevanje narodov v svetovni zgodovini. Pravcati veletoki izseljencev so se prelivali čez ocean v Novi svet. Prodiraje v prerije Severne Amerike so kolonisti z vprav nepojmljivo krvoločnostjo ugonabliali črede bivolov. Danes životari bivol samo še po milosti človeka v zavarovanih zemljiščih. Po tropskih deželah so belokožci, oboroženi z daljnostrelnimi puškami, vse češče prirejali lovske pohode v pragozd. Marsikdaj to niso bili več lovi, ampak odurno klanje. Cele karavane do zob oboroženih lovcev so se zgrinjale v pokrajine, kjer še nikoli, odkar svet stoji, ni počil strel. Toliko da niso šli s topovi nad leve in slone! Polastila se jih je nekakšna morilna strast, da so kar iz naslade mesarili in uničevali živali. Le deloma je gnalo lovce tudi koristoljubje; zaželen plen so jim bili zlasti sloni.

Na ta način je 19. stoletje postalo priča najokrutnejši tragediji v zgodovini živalstva. Žaloigre še vedno ni konec. Kdo more reči, ali se bo peščici treznih in sočutnih ljudi posrečilo, da odvrnejo katastrofo? Katastrofa bi se dala označiti z besedami: iztrebljenje sesalcev. Zobrov, divjih konj in divjih oslov je že tako malo v svobodni naravi, da se malone zdi, kakor bi bili ušli iz zooloških vrtov. Losi v Evropi hirajo; malo bolje se držé v Aziji. V Alpah kozorog vsaj še životari, v Pirenejih ga ni več. Bobra človeška kultura bolj in bolj izpodriva, tako da šteje ta glodalec med naravopisne redkosti Evrope. Medved je v naši zemljini deležen le še milostnega kota, pa tudi drugod očitno nazaduje. Jelene umetno redijo v loviščih. Kdor hoče videti njegovo izvirno rogovje, se mora potruditi v Azijo. V Južni Afriki je puška docela ugonobila Schomburgkovega jelena. Ostale so za njim dve ali tri fotografije, tako da vsaj vemo, kakšen je bil. K jelenom sodi tudi damjak v Aziji. Žalostno je gledati, kako hira, ker mu človek ne privoščí miru. V Avstraliji bo kmalu odklenkalo kengurujem, a tudi drugim vrečarjem se ne obeta lepša bodočnost. Razne vrste antilop in zeber v Afriki so izginile, a pred sto leti so jih bile polne

vse stepe. Beli nosorog živi le še v lovskih romanih. Kako otožna je pesem o kitih! Nadnje gredo ne več s posameznimi ladjami, ampak že kar z brodovji. Tudi ptice so reve. Kondor izumira, ameriškemu labodu bijejo poslednje ure, mnoge morske ptice ugonablajo naftni odpadki modernih ladij. Prava nesreča za ptico je lepo perje, če se ga zahoče muhasti modi.

Tudi praznoverje pomaga včasih uničevati živalski svet. Na Javi živi skupina debelokožarjev, kakršnih drugod ni. Nazivajo jih kratko in malo javanske nosoroge. Bogati Kitajci so vsi mrtvi na njihove rogove. S suhim zlatom jih kupujejo, kolikor jih dobé, kajti po starodavnih vražah je v rogovih čudodelno zdravilo, ki vrača človeku mladost. Svoje čase je bilo težko priti živalim do živega, zato lov ni pomenil nikakršne škode. Vse je mogla narava sproti nadomeščati. Z modernimi puškami, ki sprožijo živalim v telo eksplozivne izstrelke, se je pa pričelo na Javi tolikšno trebljenje, da so se holandske kolonialne oblasti zganile in prepovedale lov po zapadnem primorju, kjer so imeli nosorogi skrajno pribežališče. Cene rogovom so takoj bajno poskočile. Ne smemo se čuditi, če so se dali domačini premotiti vabi lepih zasluzkov. Vdirali so v zaščitno ozemlje in skrivaj streljali drage četveronožce. Oblastem je prišlo na uho, da gre celó neki domači poglavar divjim lovcem na róko ter z njimi deli izkupiček po plenu. Holandci so nato poostriili nadzorstvo. Deset motornih čolnov križari odslej vzdolž zaščitene obale ter preganja lovce. Ali jih bo to obvarovalo dokončnega pogina? Bajne premore Java samo še kakih trideset primerkov.

Kolikšne rane lahko zaseka živalstvu en sam človek, priča poročilo, ki je prispelo junija 1. 1938 iz Brocken Hilla v Rodeziji (Južna Afrika). Charles Ross je po vsej črni zemljini slovel kot uspešen lovec na slone. V službi rodezijske vlade je ustrelil nič manj kakor 516 slonov. Ko pa se je lotil 517. žrtve, ga je pustila sreča na cedilu. Dasi je pogнал orjaku v život zaporedoma 14 krógel, se rilčar še vedno ni zgrudil. Nasprotno, šele tedaj je žival prav zares zdivjala. Besno se je zakadila v lovca. Preden je mogel Ross puško znova nabiti, se je znašel pod slonovimi stopali, ki so ga zmečkala.

Če je toliko živali pokončal zapriseženi lovec, si lahko mislimo, kakšno klanje so si privoščile lovske karavane v prejšnjih časih, ko se oblasti za nadzorstvo še niso dosti menile. Saj se še dandanes marsikaj godi, kar bi bilo vredno graje. Kolonije so pač prevelike, paznikov pa premalo. Ni dolgo tega, ko je dr. Kirman, član londonskega društva za varstvo živali, objavil statistiko o zakonitem in nezakonitem lovu v Afriki. Po njegovih ugotovitvah ubijejo vsako leto nekako 36.000 slonov in 2000 nilskih konj. Če postavimo tem cenitvam ob stran podatke iz francoskih kolonij, nas bo zazeblo. Še leta 1925 je francoska Ekvatorialna Afrika izvozila 143 ton slonovih kosti, enajst let pozneje samo še dvajsetino (7 ton). Mar so se sloni zares tako silno razredčili? Mnogim v pomirjenje smemo na to zaskrbljeno vprašanje odgovoriti, da ne. Vedeti je treba, da današnja obrt mnoge predmete, za katere so nekdanj rabili slonovo kost, izdeluje iz drugačnih snovi. Za biljardne kroglice n. pr. je kaj pripraven les neke južnoameriške palme. Izvoz slonove kosti pa se je zmanjšal tudi zaradi tega, ker je začela francoska uprava odločneje omejevati lovske razvade. Prodrlo je do veljave idealnejše pojmovanje kolonialnih dolžnosti. Velike zasluge si je za to pridobil prizadeveni Bruneau de Laborie, vrhovni lovski nadzornik v francoskih kolonijah. Bil je z vso dušo lovec. To se pravi, da ni bil čez glavo zaverovan v samo puško, marveč je najbolj užival ob opazovanju

divjačine in proučevanju njenih življenjskih pogojev. Zanj so veljale besede kralja Salomona, da se pravičnemu živina smili. Ko je na lastne oči videl, kako se zaradi nesmiselne krvoločnosti vseh mogočih nimrodov favna v Sudanu in Kamerunu krči, je začel pri vladi posredovati, naj vendar nekaj ukrene, da se zloraba zajezi. Saj so se bili celó že domačini navzeli navade, da so streljali divjačino. Njegovemu vztrajnemu prizadevanju gre hvala, da se je kolonialna uprava povzpela do ukrepov, ki omejujejo lov na pametno mero. Mož se je pa zavedal, da to ne zadostuje. Živalim je treba nuditi možnost, da vsaj ponekod lahko živé tako izvirno in naravno kakor nekdanj, ko kulturnih belokožcev še ni bilo blizu. Svoje temeljite skušnje je strnil v praktične predloge in načrte, kako se naj tak ideal uresniči. Bil je za to, da bi država na dokaj obsežnem ozemlju prepovedala vsakršno uporabo strelnega orožja. Vlada je pokazala, da umeva njegove plemenite namene. Z denarjem, ki so mu ga odkazali iz javne blagajne, je uredil Bruneau de Laborie na več pripravnih krajih vzorne zaščitne parke. Ironija usode je hotela, da je tega požrtvovalnega pionirja živalske zaščite dohitela smrt, kakršne gotovo ni zaslužil. Ko je leta 1930 v bližini Čadskega jezera pregledoval prirodno zavetišče, je planil nanj lev in mu zadal tako globoke rane, da je bil ves trud zdravnikov zaman.

Bruneau de Laborie ni bil prvi oznanjevalec ljubezni do narave. Že pred njim so se oglašali podobni propovedniki, vendar jih ne poznamo mnogo. Celó v bližnji preteklosti bomo le poredkoma naleteli na zagovornike živalstva. Sveti Frančišek Asiški se osamljen dviga iznad množice sodobnikov, kakor štrli samotna čer iz brezkrainnega morja. Če mislimo na njegovo ginljivo ljubezen do živali, se nam kar čudno zdi, da je bil umbrijski svetnik otrok 13. stoletja, ne pa sin moderne dobe. Za srednjeveškega človeka je bilo dovolj, če je vedel, da je žival bitje brez duše. Žival kot predmet idealnega vrednotenja so odkrili šele romantiki. Ti svojeglavi misleci in pesniki, ki so umeli notranje prisluškovati utripom veseljstva, so učili, da je dobro, če človek zdaj pa zdaj poniža pogled do »manjših bratov«. Razodeli so nam resnico, da tudi žival čuti, da se raduje, da se žalosti — skratka, da utripa v njej košček samobitnega življenja. To romantično naziranje je našlo živ odmev zlasti med Angleži. Eden prvih, ki je stopil na plan s praktično ljubeznijo do živalstva, je bil kolonialni guverner Raffles — isti, ki je svoji domovini pridobil danes prevažno luko Singapur. Ko se je vrnil v London, je znal številne rojake razvneti za svoje nazore, tako da je leta 1824 nastalo prvo društvo za varstvo živali. Njegova ustanova je tudi Zoological Garden (zoološki vrt) v angleški prestolnici. S tem se je sprožilo gibanje, ki bi ga smeli imenovati križarsko vojno za zaščito narave. Iz angleških dežel se je gibanje širilo v Nemčijo in Severno Ameriko. Pesniki in pisatelji so z ognjevitno besedo vžigali plamen navdušenja za nepotvrjeno naravo. Zelo zgovoren in učinkovit apostol te nove smeri je bil angleški pesnik Kipling, ki je umel s posebno toplo nazornostjo slikati živalsko življenje v tropskih krajih.

Klic »usmiljenje z naravo«, ki se je sredi preteklega stoletja razlegal po Severni Ameriki, je sicer utonil v razljučenih valovih državljanske vojne, ko so pa Američani sekirico prepira zakopali, je zadonel glas idealistov s podvojeno silo. Prvi uspeh se je pokazal leta 1872, ko je kongres Zedinjenih držav sprejel zakonski osnutek, ki je proglašal obsežno ozemlje ob reki Yellowstone v Skalnem gorovju za nedotakljivo dobrino vsega naroda. Odtlej se ni smel nihče v tem »narodnem parku« (Yellowstone National

Park) za trajno naseliti, nihče ni smel tu ustanoviti pridobitnega podjetja, tudi loviti ni bilo nikomur več dovoljeno. Vse je moralo ostati, kakor je bilo. Edinole narava lahko spremeni svoje lastno delo, kakor in kadar se ji zdi.

Gibanje za zaščito narave je šlo dalje svojo pot. Danes premore Severnoameriška Unija najmanj 20 velikih narodnih parkov, ki obsegajo nad 30.000 štirijaških kilometrov (za dve dravski banovini). Poleg njih je določenih še polno manjših okrajev, kjer sta rastlinstvo in živalstvo varni pred skrunilci. Te manjše ustanove imenujejo National Monuments. Zedinjene države se ponašajo danes z imenitnim številom 160 zaščitnih parkov. Lani je v njih priredila gozdna uprava poljedelskega ministrstva štetje divjačine. Našteli so čez 1700 milijonov glav. Prevladujejo medvedje, divje koze, divje ovce, bivoli, severni jeleni, losi in antilope. Prav lahkega posla uradniki niso imeli. Morali so prehoditi mnogo goratega in gozdnatega sveta. Deloma je bilo ozemlje tako razdrapano, da so se morale patrulje vrniti. Seveda niso vseh potov opravili peš, marveč so s pridom uporabili tudi konje, čolne, smuči in sevé še letala. Podatki štetja omogočajo upravi, da ugotovi, koliko divjačine je godne za odstrel in koliko je treba pripraviti zaloge za zimsko krmitve varovancev.

Tudi sosedna Kanada si je na svojem razsežnem ozemlju omislila lepo število rezervacij. Algonkin Park pri Mattavi predstavlja pravcato obljubljeno deželo zaščitene narave. Tudi bivolum, ki se v velikih čredah pasejo v National Parku blizu Wainwrighta, se dobro godi.

Na evropski celini so si že pred letom 1914 prizadevali, da bi preveč ne zaostajali za Ameriko. Ko je vihra svetovne vojne odhrumela, se je zanimanje za naravo še stopnjevalo in danes je ni države v Evropi, ki bi ne premogla vsaj krpice zavarovanega ozemlja. Omeniti velja zlasti Švico. Med njenimi številnimi parki je največje hvale deležen engadinski kot. Engadin se imenuje slikovita dolina v vzhodni Švici, ki se 80 km globoko zajeda v alpsko velegorje. Poleti in pozimi prihajajo semkaj tujci iz vsega sveta. S Švicarji tekmujejo Švedi. Ti so v svoji gozdnati domovini uredili 14 prostornih narodnih parkov. Tudi slovanski narodi se z vzornimi ustanovami potegujejo za častno mesto. V Visokih Tatrah so Čehi, Slovaki in Poljaki skupno zavarovali prostrano ozemlje, polno naravnih krasot. Prej se je ravno tu počez vila državna meja. Poljaki se vrhu tega ponašajo z veličastnim Bialowieškim lesom, kjer živé pod skrbno zaščito maloštevilni ostanki zobrov. Velikanski pragozd je bil nekoč kronska posest ruskih carjev. Nič manj nego sedem sto zobrov se je skrivalo v njegovi varni tišini. Po pravici so bili vladarji Rusije ponosni na ta zaklad, ki mu ni bilo para na širnem svetu. V svetovni vojni so črede zobrov ne samo zdesetkovali, marveč nazadnje sploh iztrebili. Po vojni je pripadla Bialowieža prerajeni Poljski. Varšavska vlada je dala iz zooloških vrtov Srednje Evrope pripeljati nekaj zobrov ter jih izpustiti v Bialowieži na svobodo. Živali so se kmalu prilagodile razmeram v prosti naravi in se vedno bolj množé. Če pojde tako dalje, smemo upati, da se bo v Evropi obnovila zoološka redkost, kakršne ne premore niti Amerika, ki je vajena korakati daleč pred drugimi.

Tudi Jugoslavija je stopila v vrsto držav, ki se ne strašijo stroškov in žrtev za zaščito lepe, izvirne narave. Narodni park v območju Sedmerih Triglavskih jezer meri 1400 ha. Poleg tega je postavila država pod zaščito nekaj ozemlja v Velebitu (Storovača), Bijeje Stijene v Veliki Kapeli in Plitvička jezera. V naši skupni domovini pa je še toliko

naravnih lepôt, ki kar vpijejo po zaščiti. Kar se je do danes storilo, je kvečjemu spodbuden začetek. Prizadevanje naših prijateljev narave gre tudi za tem, da bi se z zakonom proglasil južni del Cerkniskega jezera za ornitološko (ptičje) zavetišče. Dokaj rodoljubno dejanje bi dalje bilo, če bi kdo učinkoviteje zavaroval edinstveno cvetlico Daphne Blagayano pred uničevanjem ljudi.

Gosto obljudena Evropa nima več dovolj sveta, da bi ga mogla odkazati živalim v izključno bivališče. Zaščitna ozemlja Evrope so z malimi izjemami pritlikave ustanove. Američani bi v šali nemara govorili o kletkah. Vendar si Američani ne smejo preveč domišljevati. Le ozirom se po drugih zemljinah! Marsikje bomo naleteli na zaščitne naprave, ki se s severnoameriški ne samo lahko merijo, ampak jih celô prekašajo. Tako so leta 1936 v Moskvi sklenili, da bodo v raznih predelih onstran Urala uredili nekaj rezervacij, kjer bo naravno bogastvo Rusije na varnem. Velikansko rezervacijo urejujejo baje v prostrani delti reke Ili, ki se izliva v Balkaško jezero. Tudi bližnje otoke mislijo zaščititi. V tem svetu mrgoli ptic in zveri. Glodavci, losi, redke lisice, divje mačke, medvedje, celô dolgodlaki tigri imajo tu svoje brloge. Na pol k Evropi bi se smel šteti naravni park v zapadnem delu Kavkaza. Gre za gornje porečje Kubana. Če smemo verjeti poročilom, se je v malo pristopnih gorskih dolinah, ki so nekoč bile lovišče velikega kneza Sergeja Mihajloviča, ohranilo še kakih 30 zobrov.

V Južni Ameriki je doslej največ storila argentinska vlada. Leta 1937 je poljedelsko ministrstvo objavilo knjigo o narodnem parku Nahuel-Huape v teritoriju Rio Negro na jugu države. Zakonito zaščiteno ozemlje meri okrog 600 štirijaških kilometrov, stvarno je pa mnogo večje, kajti pokrajina leži daleč od kulturnega sveta. Visoki grebeni preprežajo deželo, med njimi sanjajo v skrivnostnem molku pogreznjene doline. Tu pa tam rušijo tišino hudourniki, ki zdaj v drznih vodopadih zdaj v krasnih kaskadah hrume v globino. Kakor gosto tkane preproge pokrivajo nepregledni gozdovi pobočja daleč navzgor. Vlada je dala zgraditi cesto, ki omogoča turistom dohod v nekatere predele te romantično izvirne dežele. Navdušencev je vsako leto več, zlasti iz Severne Amerike.

Na Malajskem polotoku urejujejo Angleži narodni park, ki se bo imenoval po pokojnem kralju Juriju V. Pobudo za to je dalo premožno društvo, ki hoče očuvati favno britanskega imperija. Sultani treh podložnih malajskih držav so ob 25letnici vlade Jurija V. podarili potrebno ozemlje, da dokažejo svojo vdanost angleški kroni. Park se razprostira po severnem delu polotoka in oklepa prav tako hribovite kakor ravne predele. Vode je obilo, tudi močvirja ne manjka. Tropske gozdove tu pa tam pretrga stepa. Življenjski pogoji za najrazličnejšo divjačino so kaj ugodni. Kako srečni bodo sloni! Tigri se bodo lahko po mili volji plazili skozi džunglo. Bizonov ne bo preganjal noben lovec. Gibboni ali opice z izredno dolgimi rokami bodo smeli ves ljubi dan brez skrbi telovaditi v vejevju. Lični damjaki bodo brzeli preko stepe. Nekateri so tako pritlikavi, da jih domačini nazivajo jelenje miši. Tudi redke nosoroge, sorodnike javanskih, bodo hranili v narodnem parku Jurija V. Ptice niti ne kaže naštevati, toliko izbire je. Plazilcev bo morda za spoznanje manj. Med njimi velja opozoriti na pitone, sedem do osem metrov dolge kače. Videti so strašne, toda domačini vedó, da ne sodijo med strupenjače.

Kar zadeva Afriko, smo delo Francozov že omenili. Vendar mora nepristranski opazovalec priznati, da so jih Angleži in Belgijci prehiteli. Mala, a bogata Belgija, ki gospo-

duje v notranjosti črne zemljine nad ogromno kolonijo Kongo, je postavila sama sebi vreden kulturni spomenik. To je veličastni »Parc Albert« v osrčju ekvatorske Afrike. V sosedni koloniji Keniji (Vzhodna Afrika) so Angleži zaščitili kar petino ozemlja. Tu ne sme nihče ubijati zverjadi niti sekati gozda. Kaj čuda, če so postale živali ponekod kar domače. Pripovedujejo, da je moralo neko letalo prisilno pristati sredi stepe. Ko so potniki izstopili, so zagledali pred seboj trop zeber. Pričakovali so, da se bodo plašne živali zdaj zdaj razbežale, kakor bi jih veter nesel. Pa ne! Približale so se ter stegovale vratove proti potnikom, da bi dobile kako slaščico.

Orjaška naprava je Krügerjev narodni park v Južni Afriki. Bržkone bo ta park ostal največje zaščitno ozemlje na svetu, kajti noben narod se ne bo zlepa odločil, da žrtvuje toliko zemlje zgolj idealnim namenom. V dolžino meri 300 km, kar bi ustrezalo zračni črti od Ljubljane do Dunaja. Park je tako obsežen, da bi šla vanj vsa Albanija, pa bi še vedno ostalo nekaj prostora. Slonom se tu godi kakor v raju. Seveda so se zelo razmnožili. Kolonisti jim zamerijo, da so postali objestni. Nič se ne menijo za park, kjer so prav za prav doma. Silijo v okoliški svet ter potujejo tam iz kraja v kraj. Kako to? Sloni so izvohali, da so tam onstran nasadi bombaža, sladkornega trsa in drugih kulturnih rastlin. Te jim gredo vse bolj v slast kakor pa trava in podobna hrana, kakršno nudi neobdelana rezervacija. Največji reveži so kajpada farmerji, če jih kar na lepem obišče čreda slonov; saj so kakor valjarji — kamor stopijo, vse pomandraj. V samoobrambi sežejo razkačeni kolonisti po puškah in streljajo nepoklicane goste. Ne samo Rodezija, tudi protektorat Uganda trpi zaradi te nadloge. Vlada sicer dovoljuje vsako leto odstrel, za kar ima stalno nastavljene lovce, a farmerji so prepričani, da to nič ne zaleže. Kadar uradne osebe ni blizu, kršijo prepoved in ubijajo sladkosnede rilčarje. Lovski nadzorni urad v Ugandi ceni, da pade na ta način letno kakih tisoč slonov več, kakor predpisi dopuščajo.

V Krügerjevem parku so se razmnožili tudi levi. Nevarni postajajo ne samo drugemu živalstvu, ampak tudi ljudem. Zato je kolonialna uprava začela radodarnije deliti dovoljenja za odstrel. Tudi levi namreč uhajajo iz parka in se kar v skupinah podé po deželi. Začeli so zopet strašiti po krajih, kjer se samo najstarejši ljudje še spominjajo, da so videli podobne zveri. Srečanje z levom izven rezervacije ni vedno šala, ker je zver po navadi lačna. V parku, kjer ne primanjkuje divjačine, se je dogodilo, da so se dali siti levi avtomobilistom pitati s slaščicami. Izven parka pa taka srečanja niso vselej tako idilična. Tako se je lani primerilo nekemu angleškemu avtomobilistu v Južni Rodeziji, da mu je krdelo levov zastavilo pot. Streljal je v zrak, pa se niso dali oplasiti. Potem je enega ubil, s tem je pa druge razkačil. Strahoma je spoznal, da so mu pošli naboji. Druge je imel v kovčegu. Sprevidel je, da puške ne utegne ob pravem času nabiti. Zveri so že pritiskale bliže. Tedaj se je zakadil z vozilom proti njim. Rjoveč so orjaške mačke odskočile. Da je cesta dopuščala, bi bil pognal motor do skrajnosti. Pa tudi tako se mu je zdelo, da brzi kakor vihar. Toda glej, levi so bili prav tako urni! Petdeset kilometrov je mož dirkal za svoje življenje. Iznenada so na obzorju zablestele bele lise. Bile so prve hiše mesta Buluvaja. Levi so osupnili. Brž so si premislili in izginili v stepto. Potniku je ostal neizbrisen spomin.

Kaj bi mož dejal, če bi ga kdo vprašal za mnenje o zaščiti narave?

NOVE KNJIGE

Dr. Andrej Gosar: SOCIALNI NAUK CERKVE. Po besedilu papeških okrožnic. Izdala Družba sv. Mohorja v Celju. 1939. Sodobna vprašanja II. Str. 427. — Katoliška Cerkve stoji brez dvoma v prvih vrstah modernega socialnega boja. Sporna pa je njena vloga v tem boju. Nekateri ji še vedno odrekajo vobče pravico do kake vloge, drugi mislijo, da je odvisno vse le od nje, zopet drugi pa vidijo v njej največjo oviro za pravo rešitev socialnega vprašanja. — Nemajhen vzrok teh nasprotujočih si naziranj je v nepoznanju socialnega nauka Cerkve. Tudi pri nas Slovencih je tozadevna nevednost velika, ponekod kar strahotna. — Zaradi tega moramo pozdraviti vsak prispevek, ki more razširiti in razčistiti naše obzorje v tem oziru. Najnovejša Gosarjeva knjiga je za to nalogo v odlični meri sposobna. — Dr. Gosar je v tej knjigi strnil vsebino treh velikih papeških socialnih okrožnic, to je Rerum novarum, Quadragesimo anno in Divini Redemptoris. Za osnovo je vzel v glavnem Quadragesimo anno, ki jo je dopolnil z ostalima dvema okrožnicama, kakor mu je to narekovala njena zasnova in zveza misli. Tako mu je zrasla enotna, skladna, neprisiljeno razporejena in pregledna enota — nekaj majhen sistem celotnega socialnega nauka Cerkve. — Ta sistem je obsežen v sledečih razdelkih: 1. Cerkve in socialno vprašanje. 2. Nastanek, vzroki in važnost modernega socialnega vprašanja. 3. Načelni pogledi na krščansko preosnovo družbe in njene cilje. 4. Glavni socialni problemi naše dobe in njihova rešitev. 5. Pota krščanske družabne preosnove. 6. Kritika in obsodba marksističnega socializma in komunizma. Sklepi avtorja. — Avtorjeva naloga ni bila lahka in ne brez nevarnosti. Vendar se mu je posrečila. Uredil je obsežno snov treh okrožnic tako, da govore okrožnice same, z lastnim tekstom, ki pa ga uvaja, prepleta in veže njegova razlaga, kjer je bilo to potrebno. Pa ni bilo treba veliko razlagati. Zaradi umne razporeditve so postale sicer zgoščene, težko umljive okrožnice za čudo razumljive. Kajpada je s takim podajanjem združena nevarnost, da se miselna zveza okrožnic raztrga in pridejo poedini odlomki v novo zvezo, kjer lahko dobé povsem drugačen smisel. Tu je potreben oster čut razlikovanja in popolno obvladanje predmetne stvarine. Oboje avtor ima, in to ga je obvarovalo pred napakami. — Kar zadeva razlago, bi pripomnil: k poglavju »Okrožnica Rerum novarum in njeni uspehi« bi bilo vsekako primerno, dodati nekaj pozitivnih zgodovinskih podatkov o teh uspehih; tudi poglavje »Bližnji cilj krščanske družabne preosnove: odrešitev proletarcev« je nekoliko medlo; ostala poglavja so dobra, nekatera kar sijajna; zanimive so avtorjeve pripombe k pojmu »stanov« in korporacij. — Gosarjev »Socialni nauk Cerkve« je dragocen priročnik za vsakega, ki želi spoznati predmet naslova. Knjigi želimo mnogo resnih bralcev. Časopisje bi moralo nanjo ponovno opozarjati.

Dr. J. Aleksič.

Fran Levstik: MARTIN KRPAN. Pripredil dr. A. Slodnjak. Cvetje iz domačih in tujih logov. Druga, pregledana izdaja, 1940. Str. 60. — Pred seboj imamo že drugo izdajo Levstikovega Krpana, ki je pridno pregledana in deloma tudi dopolnjena. Uvod je v celoti narastel na trideset strani (proti prejšnjim osemnajstim), kar gre zlasti na račun močno razširjenega literarnega ozadja tega dela, o katerem dr. S. globlje razpravlja (doba, okolnosti, kraj, motivi i. p.); priznati moramo, da nam je tako marsikaj bolj pojasnjeno ali vsaj nakazano. Tudi poglavje o snovi

je malo razširjeno in izpopolnjeno, prav tako tudi sledeča poglavja: Nastanek, Pomen Krpana, kjer dobro poudari, da je »Krpan moderni mythos našega narodnega življenja«. Nekoliko je spremenjeno tudi uvodno poglavje o slogu, besednem zakladu in zgradbi dela ter o pombe na koncu knjige, ki so še pomnožene, kakor tudi Vprašanja ob Martinu Krpanu, ki so namenjena za šolo. Tako lahko rečemo, da je druga izdaja res pridno predelana in dela čast zbirki, založnici in prireditelju, naše srednje šole pa so s tem dobile primerno slovstveno pomagalo, kakor je tudi naše slovstvo za odlično urejeno šolsko pomožno učilo bogatejše.

E. B.

James Oliver Curwood: ZLATA ZANKA. Roman. Prevedel J. M. V Ljubljani, 1939. Str. 194. — Curwood je močan pripovedovalec napetih zgodb in dogodivščin z ameriškega severa, v katerih diha strahota snežnih pustinj in groza človeških borb z naravo in sočlovekom za življenje. Ta povest nič ne zaostaja za drugimi njegovimi. J. M.

ZAROKE IN POROKI. Iz nemščine podomačil Franc Premrl. Izdala »Sigma«, Gorizia, 1939. Str. 112. — Knjiga smešnic, kratkih veselih črtic o zarokah in porokah z »mnogo smeha, malo joka« bo vedrila razpoloženje naših v zamejstvu. Čeprav je izvirnik nemški, so črtice lepo prikrojene za naše okolje. L. St.

KARLA BULOVEC-MRAK

K REPRODUKCIJAM NEKATERIH NJENIH RISB

Sredi januarja je po presledku dobrih desetih let razstavila spet v Ljubljani kiparica Karla Bulovčeva in pokazala poleg nekaterih manjših kiparskih del zbirko svojih risb. Ta kolektivna razstava je vzbudila mnogo zanimanja med občinstvom, ki ima smisel za upodabljačo umetnost, tako da bo prav, če nekatera teh del pokažemo tudi tistemu našemu občinstvu, ki sicer nima prilike obiskovati umetnostne prireditve v Jakopičevem paviljonu.

Mislimo, da ne bo odveč podati kratek pregled življenja in delovanja te umetnice, ki je s svojim dosedanjim udejstvovanjem sprožila v domači javnosti izredno mnogo pozornosti in včasih zelo nasprotujočih si mnenj in sodb.

Karla Bulovčeva je po rodu z Bleda, kjer se je rodila leta 1895. Po študijah pri ljubljanskih uršulinkah in opravljeni maturi je vsa prekipela od želje po umetniškem izživljanju odšla na Dunaj, od tam pa v Monakovo. Že v rani mladosti, ko je obiskovala še ljubljanske šole, ji je umrla mati, ki je bila grškega pokolenja, kmalu nato pa še oče. Tako je ostala že v mladih letih brez staršev in bližnjih sorodnikov.

V Monakovem ni dolgo vzdržala, kmalu je odšla v Prago, kjer je na akademiji prejela kiparsko izobrazbo. Učitelj ji je bil sloviti češki kipar, že pokojni Jan Štursa, pri katerem se je šolala več slovenskih mlajših umetnikov. V Pragi je tudi leta 1920 prvič razstavila.

Po vrnitvi v Ljubljano se je prvič udeležila umetnostne razstave leta 1925, ko je v Jakopičevem paviljonu razstavljala obenem s skupino starih impresionistovskih mojstrov. Šele leta 1929 jo vidimo spet, ko je priredila v mali dvorani ljubljanskega Narodnega doma lastno razstavo, ki je vzbudila veliko hrupnega razpravljanja, pritrjevanja in odklanjanja. Razstavila je velike risane osnutke za slike na presno, namenjene glasbeni dvorani. Te osnutke je kasneje

prodala, ko je razstavljala v Londonu. Tudi v zasnovi zanimiv in izvirno mišljen osnutek Cankarjevega spomenika je pokazala ob tej priliki, hkrati pa tudi vrsto portretnih plastik.

Način njenega opazovanja in podajanja človeškega telesa in velika notranja, čisto nežensko občutena silovitost, ki so jo izpričevali ti osnutki in dovršene kompozicije, nenavadna razsežnost risb in neki svojski tehnični oblikovalni način, vse to je mnoge gledalce osupnilo in v marsikom zbudilo občutek nečesa novotarskega, nenavadnega in graje vrednega, drugi spet so pa njeno umetnost poveljevali in to mnogokrat prav tako glasno, srdito in pretirano, kakršni so bili odklonilni glasovi. Zlasti pokojni pisatelj in publicist Ivo Sever je v svoji kritični reviji »Samorodnost« z ognjevito zanesenostjo skušal doseči splošno priznanje njene umetnosti.

Ozračje, ki ga je ta razstava rodila, je bilo za uveljavljanje Karle Bulovčeve v Ljubljani skrajno neugodno, tako da na uspešno in plodovito delo in dejansko priznanje v domovini ni bilo misliti. Zato je Bulovčeva odšla v Pariz, kjer je leta 1930 razstavila že v Ljubljani razstavljena dela in vzbudila zanimanje, kar se dá posneti iz kritik. Iz Pariza se je peljala v London, kjer je po zasebni razstavi prodala precej svojih risb, med njimi tudi velike kartone za stenske kompozicije.

Začetek leta 1931 je na povabilo Severjevih odšla v Zagreb, kjer je postala gost zakonske dvojice in pridno delala. Plodove te dobe je na lastni razstavi pokazala zagrebški javnosti in dosegla priznanje. Iz te dobe je razen portretov obeh zakoncev Severjevih tudi velika risba »Dekle s papigami«, s katero je nekako zaključila svojo prvo, mladostno dobo.

Leta 1933 je razstavila v Pragi, kjer se je z uspehom udeležila mednarodne ženske umetnostne razstave. Po dveh letih se je iz Prage vrnila v Ljubljano. Nastalo je več zanimivih portretov, razstavila je z drugimi umetniki v Mariboru in Celju, nato pa odšla v Beograd, kjer je preživela poldrugo leto. V javnosti ta čas ni nastopala ne doma ne zunaj, povabilom na skupne razstave se ni odzivala. Šele leta 1936 je z drugimi priredila razstavo v Mariboru in pokazala tam zanimivo kompozicijo »Dekle z magnolijami« in doprsno soho režiserja Milana Skrbinška. V Mariboru, kamor se je preselila za pol leta, je ustvarila tudi znani osnutek za Slomškov spomenik. Na javni dražbi je bil ta osnutek v čeznaravni velikosti prodan za 1200 din. Kupec ga je podaril mariborskemu mestnemu muzeju. V dobi po mariborskem bivanju je narisala več dobrih portretnih risb, kakor n. pr. podoba G. Jontesove, portret svojega moža Ivana Mraka in risbo »Gospa s pečo«. Tudi velika portretna risba knezoškofa dr. Rožmana je nastala tedaj in kaže že popolnoma umirjeno pojmovanje in neko velikopotezno mogočnost. Tudi njena lastna podoba, ki jo objavljamo, je iz tega časa.

Zadnja njena razstava v januarju letos je jasno pokazala razvoj Karle Bulovčeve od prvih početkov do današnjih dni. Pokazala je nazorno, kako se je razvijalo njeno risarsko delo, ki je navzlic različenosti in napredovanju ostalo v bistvu zmerom sebi zvesto in enotno. Ta razstava je pokazala, da je Karla Bulovčeva velik talent, ki si je priporil že z dosedanjim delom priznanje, in da je tudi iz del zadnjega časa videti še zmerom mladostno, živo in spolnostno zmogljivo stvariteljsko silo, ki obljublja, da se bo umetnica še razvijala in kmalu dozorela.

K. D.

DOM IN DRUŽINA

DOMAČE ŠOLSKE NALOGE IN STARŠI

DR. BOGO DRAGAŠ

Otrok hodi v šolo, kjer pa ne gre vse gladko, zakaj nekateri predmeti delajo težave in otrok marsikdaj odpove. Starši seveda takoj zasučejo rokave in pri- skočijo na pomoč. Pri tem tarnajo otroci, vzdihujejo mamice in pritrjujejo svojim malim; šola bi bila lepa reč, če bi teh nadležnih šolskih in domačih nalog ne bilo.

Nam staršem pa mora postati popolnoma jasno, da niso naloge samo za okrepitev in razširitev šolskega znanja, ampak so te vaje predvsem tehten činitelj za samovzgojo, za vzgojo rednosti, natančnosti, snaznosti in čuta dolžnosti. Da tega danes manjka, moramo vsi priznati, če spoznamo važen pomen teh nalog; tedaj šele bomo pravilno upoštevali njih pravi namen. Dolžnost staršev je, da vzgojo otroka ne opazeno podpirajo. Te naloge nima samo mati, mar- več tudi oče. Ni prav, če se oče ne briga za vzgojo svojega otroka in za njegovo šolo. Pri vsem tem se včasih zgodi, da pomoč staršev pri nalogah ni uspešna. Neuspeha ni kriv otrok sam, niti njegova nesposobnost, marveč je kriva ne- pravilna metoda, torej način pomoči, ki jo otroku nudi odrasel človek (starši). Kako naj torej pomagamo otroku, da se bo učil, in kako naj se uči?

Taka in podobna vprašanja kot otroški zdravnik pogosto dobivam.

Predvsem naj velja: Najprej delo (naloge), potem igranje in zabava.

Teh predpisov se moramo po možnosti držati. Izjeme so zlasti v zimskem času v nujnih primerih dovoljene.

Velikonočni žegen. (Fot. Fr. Krašovec.)

Za otroka je brez dvoma važnejše, da pozimi, ko je malo sončnih uric, le-te prebije na prostem. Vsekakor je bolje, da se giblje na prostem, kakor da bi s kislim obrazom in slabe volje posedal pri knjigi.

Za starše pa mora veljati vodilo in pravilo, da se je treba otrokom držati ur, ki so odrejene za domače naloge in učenje.

Nadalje je potrebno, da ima otrok dobro razsvetljavo in stalen prostor za učenje.

Otrok mora sam skrbeti, da so njegova učila in šolske potrebščine ter orodje v lepem redu. Ne sme namesto njega pred njegovim odhodom v šolo mama sama pospravljati in pobirati zvezkov in knjig po mizah, stolih in povsod na- okrog.

Prostor, kjer otrok dela, mora biti miren in nemoten. Tak prostor mu pripravimo, če je le mogoče. Važno je, da otroka pustimo, da se sam uči, kar je pač najboljša metoda.

Zapomnimo si, da ne sme biti prostor, kjer izdeluje otrok svoje naloge, prehod za druge osebe.

Ne sme se dogajati, da hodijo skozi sobo ali kuhinjo, kjer se otrok uči, sedaj teta, potem stara mama, bratec ali drugi člani rodbine. Tako odvrnejo otroka od dela in ga motijo.

Otrok pa je takih motenj po navadi še celó vesel. Po- sledica tega je, da se ne more zbrati in poglobiti v delo. Tako začne zanemarjati učenje in naloge mu kar ne gredo od rok.

Ponovno poudarjam, da si bomo prihranili mnogo skrbi, jeze in stroškov, če otroka že od vsega začetka navadimo, da sam izvrši svoje domače naloge za šolo.

Tudi v srednji šoli pomagajo starši včasih čisto po ne- potrebnem svojim otrokom pri nalogah, ali pa najamejo inštruktorja.

Večinoma bi pa šlo tudi brez pomoči čisto dobro, če bi bil otrok od vsega začetka vaje, da sam dela, da se pri težjih nalogah sam muči, namesto da takoj pride prosit za pomoč.

Naloge so otrokova zadeva!

Starši morajo v dnevnem redu natančno določiti čas, kdaj naj se otrok uči.

Pustiti morajo otroku dovolj prostega časa, pustiti ga morajo samega, ne smejo ga motiti in ga med delom kar koli spraševati, ampak mu biti na razpolago le za nujno potrebna pojasnila.

Na vsak način pa morajo starši po končanem delu otro- kove naloge pregledati. Tudi ne prelagajmo ure za izdelavo šolskih nalog na pozni večerni čas.

V poznih urah so namreč otrokove moči manjše, poleg tega pa ga ves dan podzvestno mori skrb, da še ni opravil svojega dela, svojih nalog, kar ga napravlja živčnega ali, kot nekateri pravijo, nervoznega. Navsezadnje dobi otrok še nemirno spanje, zaradi česar trpi njegovo zdravje.

Če otrok tik pred spanjem dosti duševno dela, se gotovo pojavijo neugodne posledice.

Bolje je, da otrok enkrat ali dvakrat ne naredi naloge ali da jo nepravilno naredi in zato sam nosi posledice, ka- kor da mu jo mi napravimo.

Kako lepo bi bilo, če bi otrok po določenem hišnem delovnem redu kot na povelje sam prijel za delo in sédel h knjigi!

Žal pa opazujemo, da otroci niso ravno taki angelčki. V prvih mesecih ali letih šole, torej v začetku šolske dobe, delajo šolske naloge težave tudi nadarjenemu otroku. So pa včasih tudi taki primeri, ko moramo otroku pomagati pri

domačih nalogah in učenju. To je potrebno na primer takrat, če je otrok veliko zamudil, bodisi da je bil bolan, ali da so bile vzrok kake druge težke okoliščine. Pomagati mu moramo tudi takrat, če je izostal iz šole ali če niha tiste povprečne nadarjenosti, ki se zahteva od otroka za tisti razred in starostno dobo.

Naša pomoč je potrebna tudi tedaj, ko otrokova dobra volja, trud in marljivost ne zadostujejo za šolski uspeh.

To so primeri, v katerih moremo in moramo otroku zares pomagati.

Na vprašanje, kako naj pomagamo, odgovorjam:

Ne tako, da v otroka tisto, česar mu manjka, kar nadržamo in ga mehanično priučimo različnih vednosti.

S tem dosežemo samo trenuten uspeh, otrok pa izgubi pri tem tudi veselje do učenja ali celo zasovraži šolo. Na ta način ne bo tako kmalu postal samostojen in se ne bo znal sam učiti. Zato naj otrok samostojno napravi svoje naloge, starši naj mu jih samo pregledajo.

Prvi pogoj za dober uspeh pa je, da si oče ali mati vzameta zadosti prostega časa. Za tisti čas morata odložiti vse skrbi in se z vso vnemo posvetiti nalogam svojih otrok in z otroki sodelovati. To se pa seveda ne pravi, naj starši sami izdelajo otroku naloge.

Taka nesmotna pomoč ni samo nesmiselna, ker učitelj tako vé, kaj zmore otrok sam in koliko so pomagali starši, čeprav še tako lepo vse prikrijejo, ampak postane prej ali slej škodljiva. Zakaj v tretjem ali četrtem razredu ljudske šole, pozneje pa še bolj, se pokaže praznina, ki je ni več mogoče zabrisati. Otroku dela šola vedno večje težave, ker ni dobil dobre podlage.

Naj kar tu omenim še sprejemni izpit pri prehodu iz ljudske v srednjo šolo. Ta izpit bi lahko odpadel, ker je nepotreben. Bilo bi to v prid otrokovemu zdravju pa tudi v prid staršem. Mislim, da bi nam zdravnikom v tem pridili tudi pedagogi.

Namen tega izpita naj bi bil, da dobi srednja šola čim zmogljivejšo učence in tako izboljša dijaški naraščaj. Ne verjamem pa, da bi mogla izpitna komisija v tistih nekaj minutah dobiti zanesljiv vpogled v znanje učencev.

Vsak učitelj v četrtem razredu vé, ali je učenec za srednjo šolo ali ne, in mu more in mora po svoji vesti dati primerno oceno. Četrti razred ljudske šole bi moral biti nekakšno vejališče, v katerem bi se otroci izbirali za srednjo šolo.

Taka ocena bi bila merodajnejša za sprejem v srednjo šolo. Če bi si pa učitelj morda še ne bil na jasnem, ali je otrok goden za srednjo šolo, naj bi se čiščenje ali vejanje nadaljevalo še v petem razredu.

Naj se vrnem še k svojim mislim glede domačih šolskih nalog. Poudarim naj, da niso domače šolske naloge za starše nobena težava in muka, če znajo pravilno pomagati. Otroku naj sam poišče napake, ki jih je napravil, ne pa da mu jih mati in oče že vnaprej popravljata. Dolžnost matere, očeta ali vzgojitelja je, da otroku to, česar ne razume, tako razložijo, da mu postane za zmeraj jasno, ne pa da mu snov mehanično vtepajo v glavo.

Čim bolj je pomoč staršev pri domačem pouku nazorna, tem večji uspeh se nam obeta.

DEKLIŠKA JOPICA

ELIZA SKALICKÝ

Najteže je obleči doraščajoče deklice. Zato moramo gledati, da jim napravimo obleke, ki so zanje najbolj primerne. Zelo ljubko oblačilo za tako deklico je krilce z naramnicami, iz temnomodrega ali temnorjavega blaga, zraven pa žemper ali bluzica. Kroj za krilce in žemper je narisana na poli.

Žemper na naši sliki je za desetletno deklico; pleten je iz rdeče srednje debele »biserne« volne z iglami številke 3. Okoli vratu je z gostimi petljami kvačkan rob, in sicer s temnomodro in rdečo volno.

Vzorec pletemo takole: Tri vrste (tri igle) eno desno eno levo. Nato zopet tri vrste (tri igle) eno desno eno levo, le da so leve tam, kjer so bile prej desne, in desne, kjer so bile leve.

Za prednji del nasujemo 108 petelj. Pletemo 8 cm širok rob, dve desni dve levi, z iglami številke 2 in pol. Nato pričnemo vzorec. Do pod pazduhe pletemo enakomerno še 18 cm tako, da imamo z robom vred 26 cm. Za rokavni izrez zazankamo na obeh straneh po osem petelj hkrati. Nato snamemo še štirikrat pri vsaki vrsti na obeh straneh po eno petljo. Tako imamo na vsaki strani 12 petelj manj. Nato petlje razdelimo na polovico in pletemo dalje samo eno. Za vratni izrez snemamo pri vsaki drugi vrsti eno petljo, in sicer 12krat. Ko je ves del 44 cm dolg, vseh 30 zank, ki jih imamo še na igli, hkrati zazankamo. Potem delamo še drugo polovico prav tako.

Za zadnji del nasujemo 98 petelj. Najprej napravimo 8 cm roba, dve desni dve levi, z iglami številke 2 in pol. Do pod pazduhe pletemo prav toliko kakor za prednji del. Tu zazankamo na obeh straneh po štiri petlje hkrati. Nato nadaljujemo do ramen enakomerno, da meri ves del 42 cm. Potem zazankamo vedno v začetku vsake igle po pet petelj tako dolgo, da nam ostane še 30 petelj; te pa spet vse hkrati zazankamo.

Za rokav nasujemo 70 petelj. Pletemo 4 cm roba, dve desni dve levi, z iglami številke 2 in pol. Ko pričnemo vzorec, pričnemo tudi dojemati, in sicer pri vsaki drugi vrsti na obeh straneh 18krat po eno petljo. Do rokavne okrogline napravimo toliko, da meri ves del 18 cm. Nato na eni strani

osem petelj zazankamo (to je spodnji rokav), potem pletemo še 4 cm in pričenemo snemati za okroglino. Pri vsaki vrsti (vsaki igli) zazankamo v začetku igle po dve petlji, dokler nam ne ostane na igli še 18 petelj; te pa vse hkrati zazankamo.

Če delamo z drugo volno in z drugimi iglami, kakor je v navodilu, tedaj delamo jopico po kroju.

DOBRA KUHARICA

RDEČA FIŽOLOVA JUHA

Namoči zvečer četrt litra fižola, drugi dan ga zavri, odcedi in na novo zalij s poldrugim litrom tople vode. Ko fižol pol ure vre, prideni eno debelo ali dve drobni ostrgani in nakrhljani pesi, ki si ju pol ure posebej kuhala, in kuhaj vse skupaj do mehkega. Razgrej v kozi veliko žlico masti (5 dkg), prideni žlico sesekljanje čebule in polno žlico moke. Ko prežganje zarumeni, ga razredči z zajemalko vode, prideni pretlačeni fižol s fižolovko vred, žlico paradižnikovke mezge, vejico majarona, lovorjev list, košček limonove lupine, osoli in kuhaj vse skupaj četrt ure. Preden postaviš na mizo, prideni žlico okisanega hrena in za pol jajca surovega masla ter zlij juho v skledo na opečene krušne rezine.

KISLA REPA, KROMPIR IN FIŽOL

Kuhaj četrt litra zvečer namočenega fižola v enem litru vode z enim lovorjevim listom. Posebej kuhaj $\frac{1}{2}$ kg kisle repe s koščkom prekajene svinjske glave, ki ji prideni ščep kumne. V tretji posodi kuhaj dva debela, olupljena in na kose zrezana krompirja. Razgrej v kozi dve žlici sesekljanje slanin, ji prideni žlico sesekljanje čebule, žlico moke in strok strtega česna, dobro premešaj in prideni kuhano repo, nato fižol, nazadnje pa stlačen krompir, osoli, prideni ščep popra in kuhaj vse skupaj deset minut, dokler ni gostljato. Jed dobro premešaj, stresi v skledo in po vrhu naloži na kosce zrezano glavo.

JAJČNI HREN S KROMPIRJEM

Skuhaj jajce v trdo, posebej skuha debel krompir, ga pretlači in prideni dobro sesekljano olupljeno jajce, nekoliko soli, žlico nastrganega hrena, olja in kisa po okusu.

POLJSKA NADEVANA JAJCA

Skuhaj šest jajc v trdo, kuhana po dolgem prereži in izdolbi rumenjake, jih pretlači, primešaj žlico zrezanega drobnjaka, nekoliko soli, tri žlice kisle smetane, eno do dve žlici sesekljanje šunke ali eno sardelo. Vse zmešaj in nadevaj beljakove skledice. Položi v dobro pomazano skledo enega poleg drugega in postavi v pečico, da nekoliko zarumeni. Postavi kot uvodno jed na mizo.

JABOLČNA JED ZA OTROKE

Olupi srednje debelo jabolko, ga zreži na majhne kocke in stresi v kozo, ki si v njej zavrela tri žlice vode s koščkom limonove lupine in kavino žlico sladkorja. Ko jabolka nekaj minut vro, postavi pokrite na hladno. V drugo kozo pa zreži debelo oprano jabolko, prilij tri do štiri žlice vode in košček cimeta, pokrij in kuhaj do mehkega. Nato jabolko pretlači in v ohlajeno prilij osminko litra nezavretega mleka;

vse dobro mešaj deset minut. Nato prideni prva ohlajena jabolka, premešaj in postavi s kruhom kot popoldansko južino na mizo.

SLADKI ŽLIČNIKI

Mešaj deset minut 1 dkg surovega masla, žličico sladkorja in en rumenjake, primešaj sneg enega beljaka in dve kavini žličici moke. Vse na rahlo zmešaj in polagaj z žličico v kozo, ki si v njej zavrela za prst visoko mleka s koščkom surovega masla. Pokrij in postavi za četrt ure v pečico. Pečeno naloži na krožnik in potresi s sladkorjem.

TELEČJI BOČNIK

Telečji bočnik operi, osoli, pretakni s slanino, položi v kozo, polij z žlico vroče masti in ga peci v srednje vroči pečici. Sem ter tja prilij žlico vroče vode.

POMARANČNI ŠTRUKELJ

Razvaljaj testo kakor navadno za štruklje, ga pomaži z oljem in razvleci; ob kraju testo obreži in namaži s temle nadevom: Zmešaj v skledi 10 dkg surovega masla, 10 dkg sladkorja in tri rumenjake ter primešaj sneg treh beljakov. Ko si testo namazala, ga potresi z 10 dkg rozin, s krljji desetih, srednje velikih pomaranč in še z eno pestjo sladkorja. Če se je od pomaranč natekel sok, ga zmešaj z pestjo krušnih drobtin in potresi po testu. Testo zvij bolj od namazane strani do kraja, položi na pomazano pekačo, ga pomaži z vodenim jajcem in peci v precej vroči pečici.

POMARANČNI - JABOLČNI ŠTRUKELJ

Se pripravi ravno tako, le namesto desetih pomaranč jih daj pet in pet srednje debelih jabolk (seveda nakrhljanih).

NARASTEK IZ PREOSTALEGA KROMPIRJA

Mešaj 3 dkg surovega masla in en rumenjake, primešaj pol litra pretlačenega krompirja, nekoliko soli, žlico moke in sneg enega beljaka. Namaži kozo in stresi vanjo polovico mešanja, nato dve do tri žlice mesne sekanice (hašeja) in ostalo krompirjevo mešanje. Potresi po vrhu žlico nastrganega sira, polij z žlico raztopljenega surovega masla in postavi v pečico, da zarumeni. Postavi jed s solato na mizo.

OCVRT KOREN

Skuhaj opran debel koren, kuhanega ostrgaj in zreži na mezinec debele rezine, ki jih posoli, povaljaj v moki, pomoči v raztepenem jajcu in ocri na vročem olju; postavi kot prikuho s krompirjevim guljažem na mizo.

MALINOV ŽELE

Pol kilograma opranih in osušenih malin pretlači in jim primešaj 8 dkg sladkorja, sok četrtine limone in $\frac{1}{10}$ l vode. Vse dobro zmešaj in postavi na mizo.

POMARANČNE LUPINE SREDSTVO ZOPER MOLJE

Pomarančo prereži čez pol in poberi iz nje meso. Nato jo na vnanji strani na gosto nabodi z nageljnovimi žbicami. Tako pripravljene pomaranče obesi med obleko in molj ne pride blizu.

M. R.

ZABAVA IN ŠALA

SMEŠNICE

TRIKRAT TRI JE DEVET

Gospa: »Micka, koliko časa ste pa kuhali jajca?«

Kuharica: »Devet minut, gospa.«

Gospa: »Saj sem vam vendar rekla, da jajca ne smete kuhati več kot tri minute!«

Kuharica: »Že res, gospa, toda kuhala sem tri. Trikrat tri je pa devet.«

PAGLAVČEK

Petrček spremlja mater, ki kupuje po trgovinah. Pravkar hočeta oditi iz trgovine, ko ponudi trgovec Petrčku, naj si vzame pest turških lešnikov iz vreče. Toda Petrček žalostno zmaje z glavo.

»Kaj nimaš rad turških lešnikov, mali?« sprašuje trgovec.

»O, rad, rad!«

»No, potem jih pa vzemi.«

Petrček pa se brani in brani, dokler mu trgovec sam ne dá zvrhane pesti lešnikov v žep.

Ko prideta iz trgovine, vpraša mati, zakaj ni hotel vzeti lešnikov.

»Veste, njegove pesti so veliko večje kot moje, mama.«

ZOB ZA ZOB

»Hej, voznik, poženite vendar konja malo hitreje!«

»Ni mogoče, gospod. Veste, sem ud bratovščine za varstvo živali.«

Četrť ure pozneje:

»Gospod, dajte mi vendar malo večjo napitnino!«

»Ni mogoče. Veste, sem ud treznostne bratovščine.«

DOLŽNIKOVA PIŠKA

Upnik pride k svojemu dolžniku in ga dobi za mizo. Pred seboj ima pečeno pišče.

»Kar prav, da sem vas dobil,« pravi obiskovalec, »zdaj mi boste vrnili, kar ste mi dolžni.«

»Prav rad bi povrnil, dragi moj gospod, toda ne morem in ne morem, suh sem, popolnoma suh, čisto na tleh, niti za sol nimam.«

»Komu drugemu pripovedujete vse to, gospod! Človek, ki ne more poravnati svojih dolgov, se ne masti s pečenimi piškami.«

»Ojoj, dragi moj gospod! Mislite, da mi je malo hudo,« obupno zastoka dolžnik in si s prtičkom pokrije oči. »Mislite, da mi je malo hudo, ko sem moral zaklati svojo dobro kočko, ker je nisem mogel več preživljati.«

VELEMESTNI POTEPUHI

Ponoči na zelo zapuščeni pariški cesti.

»Oprostite, gospod, ali mi morete povedati, kje je tu v bližini policijska stražnica?«

»Tu v bližini ni nobene, gospod.«

»Mogoče pa bi lahko kje dobil takega detektiva?«

»Zelo dvomim.«

»Niste ves čas nobenega srečali?«

»Ne.«

»Potem se mi ni treba bati, da me bo kdo prijel, gospod. Ali bi bili tako dobri in mi prepustili svojo denarnico.«

ZDRAVNIŠKA POSVETOVALNICA

Telefonski zvonček zapoje. Zdravnik, ki ima polne roke dela, plane k telefonu.

»Halo, je tam zdravnik?«

»Da, je kaj nujnega?«

»Zelo nujno je, gospod zdravnik. Povejte mi ime neke bolezni, ki prihaja iz grščine, se začneja s črko n in ima šest črk... Potrebujem jo za rešitev nagradne križanke, ki jo je treba do jutri odposlati...«

TRGOVSKI NAPISI IN SLOVENŠČINA

Pleskar izdeluje napisno desko za čevljarja. Zaradi varnosti povpraša še enkrat po telefonu:

»Kako hočete imeti napis: čevljar ali črevljar?«

»Ali je velika razlika v ceni?«

ČISTO PREPROSTO

Dva Ribničana sta se peljala z brzovlakom, ki je vozil devetdeset kilometrov na uro. Ob železnici so se pasle črede ovac.

»Sedemnajst, osem in trideset, devet in šestdeset, sto tri in dvajset, sto osem in sedemdeset ovac,« šteje Martin.

Drugi se čudi toliki prijateljevi spretnosti v štetju in ga vpraša, kako je to mogoče.

»To je čisto preprosto,« odgovori Martin, »štejem noge in delim s štiri pa dobim število ovac...«

SAVA

Neki Gorenjec pride v Ljubljano in pravi med drugim svojemu zancu: »Čudno, teje vodi pravite vi Ljubljanica? V Kranju ji pa pravijo Sava.«

ZALETELO SE MU JE

Oče in sin sta peljala v mlin. Pot je bila precej strma pa sta se vrstila na vozu. Nekaj časa se je peljal oče, nekaj časa sin. Nenadno se je sinu zazdelo, da že zadosti dolgo hodi, in je zamomljal:

»Oče, zdaj se bom pa še jaz malo peljal.«

»Ti nesramnež ti, kakšne se znebiš! Jaz bi si kaj takega ne upal reči svojemu očetu.«

»Kakšen pa je bil tvoj oče?« nedolžno vpraša sin.

»Boljši že kot tvoj!« se mu oče neprevidno in nepremišljeno odreže.

MED KROŠNJARJI

Peter in Janez se srečata na ljubljanski postaji. Jezno se spogledata in krepko odkašljata. Oba sta Ribničana in oba imata še polne krošnje suhe robe.

»Kam jo pa misliš mahitati, Peter?«

»I kam neki; proti Kamniku.«

Čez dve uri se Janez prerije iz vlaka v Kamniku in koga zagleda pred seboj? Seveda Petra!

»Ti preteča mrha ti! Pa te je res prineslo v Kamnik! Jaz sem pa le mislil, da bi me rad potegnill!«

OH, TI PREDPISI

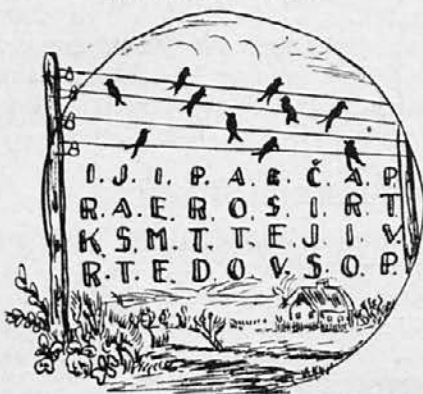
Ižanec se je malo zakasnil pa ga je prehitela tema. Seveda ni imel na vozu nobene luči, a kljub temu je edrinil proti domu. Že za prvim vogalom ga je ustavil stražnik.

»Gospod stražnik,« se je odrezal Ižanec, »meni in moji Liski ni treba nobene luči. Jaz malo vidim, kljusa je pa čisto slepa, pa bova kar po umih našla pot domov.«

UGANKE IN MREŽE — KDO JIH RAZVEŽE

LASTOVKE

(Štukl, Kozje. — 20 pik.)

UGANKA

(Janko Moder, Dol. — 11 pik.)

Prav lahke kovinske kosti,
a kožo oslovsko ima.
Če kdo ga prijazno treplja,
kot medved v goščavi grči,
čim bolj pa kdo jezno ga bije,
tem bolj razdivjano on vpije.

ODBIRALNICA

(Kozma, Ljubljana. — 9 pik.)

Gospod, bistvo, general, nikotin, carinarnica.

POSETNICA

(Francč, Mošnje. — 16 pik.)

S. KRANJEC

VELES

RIBNIČAN RAČUNA

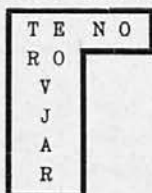
(Danica, Ribnica. — 12 pik.)

10000 din obodi mali
500 din lonci
800 din obodi veliki
7000 din žlice
200000 din igrače
900 din rešeta
600 din škafi

Skupaj:

ČRKOVNA PODOBNICA

(Nace Cuderman, Tupaliče. — 14 pik.)

KONJICEK

(Fek, Ljubljana. — 19 pik.)

i	n	s	o	e	d	n	j
n	e	n	i	e	m	m	a
ž	t	e	m	k	e	a	o
d	o	o	t	i	i	n	b
e	s	n	l	o	o	k	r
a	o	i	n	i	r	e	i
o	s	t	m	ž	v	p	o

PREGOVOR

(Dun, Ljubljana. — 10 pik.)

zxkk, poxxet, pxxa, kljxx,
lxxa, bxxt, skoxxr, oxxna.

ŠTEVILNICA

(Nartnik Marija, Rožni dol. — 15 pik.)

(1 + 2 + 3 + 5 + 4 + 8 + 9 + 10 +
+ 11 + 12 + 3) + (5 + 11) + (2 + 13 +
+ 4 + 15 + 17 + 13 + 2 + 13 + 11 +
+ 12 + 13) + (7 + 15) + (20 + 3 +
+ 7 + 18 + 19 + 5 + 21 + 13) +
+ (1 + 15) + (8 + 13 + 18 + 3 + 2 +
+ 5) + (7 + 3) + (7 + 19 + 5 + 18 +
+ 11 + 5 + 10 + 8 + 3) + (6 + 9 +
+ 10 + 3) + (6 + 19 + 5 + 16 + 13 +
+ 12 + 15) + (19 + 3 + 6 + 11 + 15) +
+ (19 + 5 + 10 + 3) + (8) + (14 +
+ 15 + 16 + 9) = x

Ključ: 21, 19, 3, 18 = del rastline,
4, 20, 15, 16 = del besede,
10, 17, 5, 1 = lunina sprememba,
7, 2, 14 = prebivalec Jugoslavije,
12, 9, 6 = prebivalec Palestine,
8, 3, 11 = tatarski poglavar.

DELAVCI

(Castor & Pollux, Maribor. — 22 pik.)

ČRKOVNA PODOBNICA

(J-ša, Rožna dolina. — 13 pik.)

IZ PREŠERNA

(Pirnat I. Ljubljana. — 18 pik.)

1. Srce je prazno, srečno —
2. Ljubezni prave ne pozna, kdor meni,
da vgasniti jo more —
3. In mirno plaval bi moja barka, pred
ognjem —
4. Dolgost življenja našega je kratk —
5. O Vrba, srečna, draga vas domača —
6. Od nekdanj lepe so Ljubljanke slo-
vele, al lepši od Urške bilo —
7. Mladost! vendar po tvoji temni zarji
srce bridko zdihuje —
8. Odprta noč in dan so groba vrat —

CITAT

(Prokijon, Ljubljana. — 21 pik.)

b/f — a/l — c/č — m/m — k/c
h/n — g/b — i/g — j/a — n/k
d/i — č/d — f/h — e/c — l/j
pre — kom — ta — o — sla
sve — ši — več — ren — sli
naj — tro — ve — še — fr.

REŠITEV UGANK V MARČNI ŠTEVILKI

Prošnja. Prvi stolpič beri navpično, nato sosedna dva vodoravno itd. — Kar mislimo, kar delamo, naj Tvoja roka vodi!

Uganka. Mlin na veter.

Zapoved. Zapiši v abecedni kvadrat najprej naslovno besedo, potem pa še ostale črke. Črke v uganki so v navadnem abecednem kvadratu in ti povedo črko iz tvojega, novega abecednega kvadrata. — Ljubi svojega bližnjega kakor samega sebe.

Konjiček. Marija pa je rekla: »Moja duša poveličuje Gospoda in moj duh se raduje v Bogu, mojem Zveli-

čarju. Zakaj ozrl se je na nizkost svoje dekle. Glej, blagrovati me bodo odslej vsi rodovi.«

Besedna uganka. Beri od zadaj vsaki zadnji dve črki iz besed. — Dobre matere so sveti ognji, ki gorijo za druge.

Znamenja. Številka pove črko iz imena znamenja. — Življenje je šola.

Dopisnica. Vesele velikonočne praznike!

Imena. Vzemij v priimku in imenu nekaj črk, ki ti dajo zlog, in jih preberi nazaj. — Pes, ki veliko laja, ne grize.

Oglas. Vzameš besede, ki se prično s črkami monograma, pa dobiš: Ukradena stvar peče!

Razprodaja. Abecedni kvadrat. Litri so vodoravne vrste, dinarji navpične; rimske številke povedo vrstni red črk. — Mali lonci imajo tudi ušesa.

Pregovor. Prištečaj ali odštečaj črki k. — Kdor ne uboga, ga tepe nadloga.

Posestnica. Čitatelj Mladike.

Grb. V grbu je: sonce, igla, mesec, bodalo, oko, lok. Od vsake besede vzamemo prvo črko, da dobimo: Simbol.

Rešitve je treba poslati do 20. vsakega meseca na naslov: Janko Moder, Dol pri Ljubljani. — Zastavljavci ugank naj pošiljajo tudi svoje rokopise na isti naslov.

LISTNICA UREDNIŠTVA

K reproducirani fotografiji Franca Krašovca: Ljubljanska mlekarica dostavlja, da je mlekarški voziček, to posebnost ljubljanskih donasalk mleka, izumil iz praktičnih potreb znani slovenski pesnik, skladatelj in homeopat Blaž Potočnik, župnik v St. Vidu nad Ljubljano. Naša slika naj to značilno posebnost Ljubljane in njene okolice ohrani!

Mile Vandin, J.š., sedmošolec v Ljubljani. Ciklus sedmih pesmi ste nam poslali zato, ker čutite »pomankanje vodstva in potrebo po pravilni orientaciji«. Mnogo sodobne resnice ste zadeli s tem svojim občutjem: res je, kar pa velja na splošno za vse čase, da bi se še marsikdo ob pravem vodstvu in orientaciji ugodno razvil, a tega ni bilo (in se tudi ne dá izsiliti), zato je mnogo stvari na svetu šlo svojo pot neizbežne usode. Tem bolj je treba najti težišče v samem sebi in dovolj močan talent bo sam predrl jajčno lupino ovir! Ciklus »Mlin« ima moto: V sinji nebes vodi čista pot; | v sinji nebes kakor beli brod | misel moja plava... Primera o belem brodu, ki naj kot misel plava proti nebu, je neprimerna, romantično nabrekla in s svojo nedognanostjo ruši notranjo ubranost. Prav tako malo posrečeni sta v pesmih primeri o klockotajočem mlinu - srcu in slapu - življenju, ki sta Vam za okvir zaokroženega cikla. Po vsebini so pesmi religiozne in pojejo o otroški vdanosti in ljubezni do Boga, vendar je njih izraz preprost in premalo pesniški. Izrazi iz molitvenih bukev še niso pocizja! Pozna se Vam vpliv Prešerna v izpeljavi primerjav (primerjav tudi začetek verzov: »da koder človek hodi...«)! Čisto ubranost stiha motijo med drugim prepogostni vrinjeni stavki in medmeti ter številni »enjabementi«. Za primer ponatisnemo »najboljšo«:

Odpuščaš... vendar, kadar gledam križ
in Tvoje težke, vedno sveže rane,
srce se v nemem joku plašno zgane:
o, jaz sem kriv, da Ti visiš, visiš!...
Čez čas kot blisk — čez Tvoj obraz smehljaj
in ko da govoriš: Ne joči zdaj,
ker grehi so ti davno odpuščeni —
samo ostani večno tu pri meni!

In orientacija? Mnogo berite in se vadite v opazovanju življenja, pišite malo!

Tája (podpis nečitljiv!), Maribor. Vaša pesem »Moja mala jablana« je rimana proza v pravem pomenu besede, in to še slaba proza. Stihovi so slabo izdelani. Kar otipljivo se pozna, kako ste najprej poiskali rime, nato pa pisali.

Stane S. Vaša »Romanca« tako po narodni diši, pa tega niste posebej naznačili. Pesem je brez pravega konca. Tretja kitica pa naj najde mesto vsaj na platnicah:

Romar mesec iz nebes
smeje se, skoz okno sklanja,
tiho boža deklico,
ki o sreči sanja...

Fr. Kl., Jesenice. Poslali ste tokrat štiri pesmi. Ljubljana »Ko vso dolino krije mrak« je prav malo izvirna v izrazu, še manj v motivu. Miselnost »Cesta življenja« je neokusno izdelana. Razpoloženska »Tihožitje« ni nič boljša. Nekaj več kaže, vsaj po zunanji obliki, sonet »Kapele sredi polja«. Napredka od zadnjic ni opaziti!

UGANKARJEM MLADIKE

REŠILCI UGANK IZ MARČNE ŠTEVILKE

Vse so rešili: Baša Lenčka, Blaj Franc, Boštje Anton, Bulovec Ivo, Cuderman Ignacij, Čop Ana, Demšar Viktor, Dijaški zavod Kranj, Gros Ančka, »Ilirija« knjigarna, Jeglič Stanko, Jeraša Janez, Kalan Minka, Kalan Luka, Kosmač Franc, Klobovs Anton, Koemur Pavla, Kovač Franc, Kleč Ela, Lukovšek Ivanka, Mihelič Franc, Mihelič Marko, Mlakar Jožef, Modrinjak France, Pavlin France, Rotar Marija, Sodja Franc, Skrbe Stanko, Zajec Lojze, Sinkovec Frančiška.

Aleš France (197), Cirilska knjižnica Ljubljana (182), Debevec Krista (145), Erjavce Amalija (163), Fenc Boris (175), Frančiškanski samostan (146), Imperl Peter (157), Ja-

kob Franc (182), Jandjsek Mira (189), Jug Franjo (196), Koren Terezija (147), Kozjek Franc (182), Kapš Stanko (175), Kunstelj France (182), Kiferle Danica (119), Kovačič Franc (182), Kern Franc (175), Kmet Janez (175), Lipoglavšek Slava (147), Rakovec Josip (147), Regali Ivanka (177), Samostan Stična (163), Suhadolnik Tinka (111), Vodopivec Anton Alfred (105), Videnšek Ana (179), Zorec Alojzij (163), Gams Alfonz (100).

Silvester Martin (98).

IZZREBANI SO BILI

Za prvo nagrado: Blaj Franc, kaplan, Kranj.

Za drugo nagrado: Zorec Alojzij, trgovec, Stična; Zajec Lojze, strojni stavec, Ljubljana, Sv. Petra cesta 14.

Za tretjo nagrado: Boštje Anton, kaplan, Mežica; Kalan Minka, učiteljica, Bukovica, Selce nad Škofjo Loko; Čop Ana, Zirovnica 46.

TEKMOVANJE ZASTAVLJAVCEV

Tone, Ljubljana (21); Castor & Pollux, Maribor (19); Prokijon, Ljubljana (12); France, Mošnje (8); Muc, Ljubljana (5); Moder Janko, Dol; Eva, Ljubljana (4); Nace Cuderman, Tupaliče; J-ša, Rožna dolina (3); Tek, Ljubljana; A. Kleč, Kranj; Dolmit, št. Rupert (2); Arnšek Jože, Sv. Jodert; Dun, Ljubljana; Fek, Ljubljana; Pirnat, Ljubljana (1).

RAZPIS NAGRAD ZA APRIL

Za 1. nagrado: Pisalna garnitura v vrednosti 100 dinarjev.

Za 2. nagrado: Dve knjižni nagradi iz založbe Mohorjeve družbe v vrednosti po 30 dinarjev.

Za 3. nagrado: Tri knjižne nagrade iz založbe Mohorjeve družbe v vrednosti po 20 dinarjev.

Prvo nagrado naj izžrebani vselej dvigne v podružnici Mohorjeve knjigarne v Ljubljani; za ostale naj si pa izžrebani ogledajo podrobna navodila v letošnji prvi številki Mladike.

POMENKI

B. F., Kranj; Č. A., Zirovnica; D. z., Kranj; G. I., Stična; Z. A., Stična; S. S., Stična: Vaše rešitve iz prejšnjega meseca sem prepozno prejel.

O abecednih kvadratih pa tole:

Abecedni kvadrati.

V krog naših ugankarjev so prišli nekateri novi reševalci, katerim delajo preglavice razne uganke, ki so zasnovane na abecednem kvadratu. Tudi iz rešitev ne morejo dognati, kako je s tem. Njim nekaj besed v pomoč.

Slovenska abeceda ima natančno 25 črk, torej 5 × 5. Če jih zapišemo v obliki kvadrata in na straneh zaznamujemo z določenimi številkami, dobimo abecedni kvadrat

	1	2	3	4	5
1	a	b	c	č	d
2	e	f	g	h	i
3	j	k	l	m	n
4	o	p	r	s	š
5	t	u	v	z	ž

Leve številke nam določajo vodoravne vrste, zgornje pa navpične. Če na primer stoji v uganki število 34, se to pravi, da je treba iz tretje vodoravne vrste vzeti četrto črko, to je m. Seveda je to najbolj preprost primer. Namesto števil so lahko črke. Na primer:

	a	e	i	o	u
b	a	b	c	č	d
c	e	f	g	h	i
č	j	k	l	m	n
d	o	p	r	s	š
f	t	u	v	z	ž

Če torej stoji v uganki »da«, pomeni to v našem abecednem kvadratu o. To sta najosnovnejša primera. Reševalec pa mora znati spretno preračunati in pretehtati, da se v vsakem, še tako zapletenem abecednem kvadratu znajde in ga sam ob straneh zaznamuje s podatki, ki so razvidni iz uganke. Če bo potrebna podrobnejša obdelava te vrste ugank, jo bomo o priliki priobčili.

Novo knjige, ki smo jih pred kratkim izdali:

	Cene za ude		Cene za neude	
	broš.	vez.	broš.	vez.
Dr. M. Slavič:				
SVETO PISMO STARE ZAVEZE .	—	72.—	—	96.—
Prvi del — obsega Pet Mojzesovih knjig in Jozuevo knjigo.				
V polusnje vezano		87.—		116.—
Dr. Gosar Andrej:				
SOCIALNI NAUK CERKVE . . .	54.—	66.—	72.—	88.—
po besedilu papeških okrožnic.				
Burger - Lovc:				
ŠTIRIDESET LET BABICA . . .	39.—	51.—	52.—	68.—
Spomini stare babice.				
Lippl - Sovrè:				
MRTVAŠKI PLES	12.—	18.—	16.—	24.—
Dr. Sket Jakob:				
MIKLOVA ZALA. Šesta izdaja .	12.—	18.—	16.—	24.—
Dr. Slodnjak A.:				
FR. LEVSTIK, MARTIN KRPAN .	4-50	10-50	6.—	14.—
Druga izdaja.				
Fr. Stelè:				
SLOVENSKE MARIJE	9.—	15.—	12.—	20.—
64 slik, posnetih po najlepših Marijinih podobah, slikah in kipih, ki se nahajajo v Sloveniji.				
Uvod, ki obsega 20 strani, vsebuje podatke o zgodovini Marijinega češčenja v umetnosti.				

Naročila izvršuje Družba sv. Mohorja v Celju

SKODELICA SLADNE KAVE JE SKODELICA ZDRAVJA!

Kneippova
SLADNA KAVA

ANTON SOVRÈ

STARI GRKI

Mohorjeve občne zgodovine II. zvezek, stane broširan 174 din, za neude 232 din, v platnu 192 din, za neude 256 din, v polusnju 219 din, za neude 292 din, v usnju 249 din, za neude 332 din

Naročila izvršuje Družba sv. Mohorja v Celju

HRANILNICA DRAVSKE BANOVINE

CELJE • KOČEVJE • LJUBLJANA • MARIBOR

Obrestna mera za vloge znaša do 5%

Za vloge in obresti jamči Dravska banovina z vsem premoženjem in vso davčno močjo!